

Nr 1.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till religionsfrihetslag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 februari 1951 dagtecknad proposition, nr 100, vilken hänvisats till särskilda utskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, förklarat sig vilja

A) till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlägga vid propositionen fogade

1. förslag till ändrad lydelse av 4 och 28 §§ regeringsformen; samt
2. förslag till ändrad lydelse av 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen,

B) föreslå riksdagen att antaga vid propositionen fogade

1. förslag till religionsfrihetslag;
2. förslag till lag om ändring i 4 och 14 kap. giftermålsbalken;
3. förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 8 § strafflagen;
4. förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469);

5. förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

6. förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm;

7. förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 6 juni 1930 (nr 262) om skolstyrelse i vissa kommuner;

8. förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253); samt

9. förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1894 (nr 36 s. 2) angående jordfästning, ävensom

C) inhämta riksdagens yttrande över följande vid propositionen fogade

1) Förslag

till

Kungörelse

med föreskrifter hur sökande till lärartjänst, som medför skyldighet att undervisa i kristendomskunskap, äger styrka sin behörighet.

Härigenom förordnas:

Sökande till lärartjänst, som medför skyldighet att i allmän skola undervisa i kristendomskunskap, skall anses hava en sådan åskådning som ford-

ras för att erhålla tjänsten, om han är medlem av svenska kyrkan eller av församling eller sammanslutning, som tillhör evangeliska fosterlandsstiftelsen, frälsningsarmén, metodistkyrkan, missionssällskapet bibeltrogna vänner, missionssällskapet helgelseförbundet, svenska alliansmissionen, svenska baptistsamfundet, svenska missionsförbundet eller Örebro missionsförening, eller av annan, därmed jämförlig evangelisk församling eller sammanslutning, eller om han avger en skriftlig förklaring att han icke omfattar en mot evangelisk kristendomsuppfattning stridande åskådning.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

2) Förslag

till

Kungörelse

om upphävande i vissa delar av de mosaiska församlingarnas, av
Kungl. Maj:t fastställda församlingsordningar.

Härigenom förordnas:

Den av Kungl. Maj:t den 30 juni 1838 fastställda ordningen rörande vad mosaiska trosbekännare hava att hädanefter iakttaga i avseende på utövningen av deras religion och bestyret inom deras församling m. m. ävensom de församlingsordningar, som Kungl. Maj:t därefter fastställt för särskilda mosaiska församlingar, skola upphöra att gälla, såvitt de avse skyldighet att tillhöra mosaisk församling, förpliktelse för annan än medlem att betala avgift till sådan församling, utmätning för utskylder eller böter och besvär över församlingsstämmas eller församlingsfullmäktiges beslut. Övriga delar av 1838 års ordning, såvitt denna alltjämt kan anses tillämplig, och av de särskilda församlingsordningarna skola gälla till dess församlingarna själva antaga nya bestämmelser. Den som vid utgången av år 1951 är medlem av mosaisk församling skall anses tillhöra denna, intill dess han utträtt ur församlingen eller hans medlemskap annorledes upphört.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1952; dock skola äldre bestämmelser alltjämt äga tillämpning i fråga om utskylder eller avgifter till mosaisk församling, vilka dessförinnan påförts någon och senast under år 1952 förfalla till betalning.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i propositionen framlagda förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta motioner:

inom första kammaren

- nr 373 av herr *Lundgren*,
- nr 374 av fru *Lindström* och herr *Aman*,
- nr 375 av herr *Weiland m. fl.*,
- nr 376 av herr *Nerman*,
- nr 377 av herr *Nerman*,
- nr 378 av herr *Nerman*,
- nr 379 av herr *Boo m. fl.*, ävensom

inom andra kammaren

- nr 487 av herr *Larsson* i Stockholm,
- nr 488 av herr *Lundberg*,
- nr 489 av herr *Staxång*,
- nr 490 av herr *Swedberg m. fl.*,
- nr 491 av herr *Wallentheim m. fl.*,
- nr 492 av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.*,
- nr 493 av herr *Edberg m. fl.*,
- nr 494 av herr *Andersson* i Ronneby *m. fl.*,
- nr 495 av herr *Ståhl* samt
- nr 496 av herrar *Wiklund* i Stockholm och *Widén*.

Vad motionärerna hemställt återgives i det följande i samband med redogörelsen för de delar av Kungl. Maj:ts förslag som motionärernas yrkanden i varje särskilt fall avse. I fråga om de skäl som motionärerna anført för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

I ärendet ha till utskottet inkommit en den 9 mars 1951 dagtecknad framställning från Frikyrkliga samlingskommittén, en den 2 april 1951 dagtecknad skrivelse från Uppsala teologgruppers samlingsutskott och en den 4 april 1951 dagtecknad skrivelse från ett antal teologie studerande vid Uppsala universitet.

Inledning.¹

Religionsfriheten har först efter hand under de två senaste århundradena framträtt såsom en principiell grundval för lagstiftningen. Tidigare gällande rättsregler byggde på en skyldighet för envar att bekänna sig till den religiösa lära som var den enda i landet tillåtna. Kyrkoreformationen innebar icke i detta hänseende någon ändring utan endast att nu, i stället för den katolska kyrkans lära, den evangelisk-lutherska läran blev den enda tillåtna.

¹ Återgiven ur propositionen.

I 1686 års kyrkolag stadgades sålunda att inom riket och underlydande länder alla skulle bekänna sig, endast och allena, till den kristliga lära och tro som är grundad i bibeln och författad i bekännelseskriterierna. Avfall från den rätta religionen och utspridande av villfarelse skulle straffas med landsförvisning och förlust av arvsrätt inom riket. Undantag gjordes dock för främmande sändebud och enskilda utlänningar, som voro av annan religion; dessa ägde utöva sin religion i sina hus men voro förbjudna att hålla någon gudstjänst för andra eller eljest utsprida sin religion, och för utomstående var det förbjudet att besöka deras gudstjänster. Bestämmelserna om straff för avfall och utspridande av villfarelse inflöto även i missgärningsbalken i 1734 års lag. Förpliktelsen för Konungen att skydda den evangelisk-lutherska läran och att ej bruka någon av annan religion till något ämbete kom till uttryck i konungaförsäkringar och regeringsformer under 1600- och 1700-talen samt upptogs även i prästerskapets privilegier år 1723. Lagbestämmelser riktades icke endast mot de inflytelser som kunde komma från andra länder, där en avvikande religiös uppfattning rådde, utan även mot inländska rörelser av frikyrklig natur. Enligt 1726 års konventikelplakat var det sålunda förbjudet att anordna och delta i enskilda sammankomster för andakt eller gudstjänst; enskild husandakt var dock tillåten.

Utvecklingen mot en vidgad religionsfrihet började under förra hälften av 1700-talet genom att anhängare av den engelska reformerta kyrkan erhöilo rätt till fri religionsövning. Genom en kungörelse år 1781, det s. k. toleransediktet, vilket föranletts av ett av ständerna vid 1779 års riksdag fattat beslut, fingo främmande trosbekännare rätt att bilda egna församlingar, bygga kyrkor och hålla egna religionslärare. Denna rättighet avsåg dock endast personer som flyttat in till riket och deras avkomlingar. Det var alltjämt förbjudet för landets lutherska undersåtar att besöka den främmande gudstjänsten, och avfall skulle liksom tidigare medföra straff enligt missgärningsbalkens bestämmelser. För mosaiska trosbekännare, på vilka 1781 års författning icke var tillämplig, utfärdades ett särskilt handelsreglemente år 1782; detta byggde dock i huvudsak på samma grundsatser och medgav sålunda utövning av den mosaiska religionen på de platser där judar fingo bosätta sig.

I 16 § 1809 års regeringsform stadgades: »Konungen bör — — — ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, så vitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer.» Den grundsats, som sålunda kom till uttryck i regeringsformen, ledde emellertid icke till någon omedelbar ändring i den äldre religionslagstiftningen. Det dröjde till år 1858 innan konventikelplakatet upphävdes och först år 1860 avskaffades straffet för avfall från den rena evangeliska läran. Alltjämt gälla vissa särskilda bestämmelser angående sammankomster för andaktsövningar enligt en förordning den 11 december 1868, och för utspridande av villfarande lära är ansvar i vissa avseenden föreskrivet genom förordningen den 16 november 1869 angående ansvar för den, som söker förmå annan till avfall från den evangelisk-lutherska läran.

Genom 1860 års förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsövning blev det möjligt att övergå från svenska kyrkan till främmande religionssamfund. Ingen skulle dock anses skild från kyrkan förr än han upptagits i annat inom riket tillåtet samfund. Sådant samfund fick icke mottaga någon såsom medlem, förr än denne i föreskriven ordning anmält sig till utträde ur kyrkan. Främmande trosbekännare fingo endast med Konungens tillstånd bilda församling och allenast ett sålunda tillåtet trossamfund ägde rätt till fri religionsövning. Förordningen gällde endast för kristna trosbekännare av annan lära än den rena evangeliska. För mosaiska trosbekännare gällde, och gäller med vissa ändringar allttjämt, en år 1838 tillkommen förordning, vilken ersatt 1782 års reglemente.

Den år 1860 utfärdade förordningen ersattes av förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsövning, vilken i allt väsentligt ännu gäller. De bestämmelser på hithörande område som ansågos vara av kyrkolags natur och därför skulle antagas i den ordning som gäller för sådan lag samlades i en särskild förordning angående ändring i vissa delar av kyrkolagen med därtill hörande författningar, vilken utfärdades samma dag. De år 1873 antagna bestämmelserna skilja sig från 1860 års förordning bl. a. däri att Kungl. Maj:ts tillstånd nu icke längre skulle vara ett nödvändigt villkor för bildande av församling av främmande trosbekännare. Om de personer som bildade församlingen önskade att den skulle erkännas av staten, kunde de emellertid göra ansökan härom hos Kungl. Maj:t; en sålunda erkänd församling var tillförsäkrad rätt till offentlig religionsövning. Medlem av svenska kyrkan, som omfattat främmande kristen lära och därför ville utträda ur kyrkan, ägde möjlighet därtill. Han skulle vid sin anmälan om utträde uppgiva det trossamfund, till vilket han ville övergå. Därmed avsågs icke med nödvändighet ett erkänt trossamfund. Den utträdande ansågs skild från kyrkan, då han gjort föreskriven anmälan; sålunda upprätthölls icke längre kravet på att han dessutom inträtt i annat trossamfund. Ej heller bibehöll förordningen bestämmelsen om att sådant trossamfund icke fick mottaga någon som medlem, förr än denne anmält sitt utträde ur svenska kyrkan.

De bestämmelser som sålunda gällt sedan år 1873 ha lett till att endast en mindre del av de religiösa samfund som finnas inom landet sökt erkännande av sina församlingar. Erkända församlingar, som bildats enligt 1873 års förordning eller tidigare bestämmelser, äro följande: Franska reformerta församlingen i Stockholm, anglikanska församlingar i Stockholm och Göteborg, romersk-katolska församlingar i Stockholm, Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Norrköping och Gävle, Grekisk-katolska ortodoxa församlingen i Stockholm, katolsk-apostoliska församlingar i Stockholm och Norrköping, ett stort antal församlingar av Metodistkyrkan, Nya kyrkans svenska församlingar i Stockholm och Göteborg, Nya kyrkans församling i Stockholm, Nya kyrkans samfund i Jönköping, Nya kyrkans bekännares församling i Stockholm, församlingar i Stockholm, Göteborg, Malmö och Örebro av Christian science samt Vännernas samfund i Sverige (Stockholm). Därtill

komma de mosaiska församlingarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Kalmar, Karlskrona, Karlstad, Oskarshamn, Växjö och Sundsvall.

Vid sidan om dessa erkända församlingar finnes även ett stort antal frikyrkliga församlingar, vilka anordna egen gudstjänst men icke begärt erkännande enligt 1873 års förordning, såsom församlingar tillhörande Svenska missionsförbundet, Svenska baptistsamfundet och Frälsningsarmén samt församlingar inom pingströrelsen.

Utvecklingen efter år 1873 har även medfört att åtskilliga personer, som tillhöra svenska kyrkan, anslutit sig till någon frikyrkorörelse utan att därför utgå ur kyrkan. Även erkända församlingar av främmande trosbekännare kunna i vissa fall bland sina medlemmar räkna personer, som alltjämt tillhöra svenska kyrkan. Sålunda äro ungefär två tredjedelar av Metodistkyrkans 11 500 medlemmar samtidigt medlemmar av svenska kyrkan.

Enligt den religionsstatistik som upprättades vid 1930 års folkräkning uppgick hela antalet personer, som enligt församlingsböckerna tillhörde svenska kyrkan, till 6 124 366, medan antalet ej tillhörande densamma utgjorde 17 825 eller 0,3 % av hela folkmängden. De personer som vid denna folkräkning uppgivit sig ha annan religionsutövning än svenska kyrkans eller vara konfessionslösa utgjorde 257 482 eller 4,2 % av hela folkmängden. Av dessa tillhörde ungefär 24 500 erkända församlingar av främmande trosbekännare och ungefär 212 000 andra religiösa samfund, medan ungefär 21 000 uppgivit sig vara konfessionslösa. Det kan anmärkas att uppgifterna till statistiken voro ofullständiga rörande barn under 15 år, varför de frikyrkliga torde ha varit något flera än nu angivna siffror utvisa.

Redan år 1909 hemställde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t att frågan om utträde ur svenska kyrkan måtte utredas och förslag i ämnet framläggas för riksdagen. En år 1918 tillsatt utredning, 1918 års religionsfrihetskommitté, vilken fick i uppdrag att utreda denna fråga, behandlade i ett betänkande frågan om s. k. borgerlig begravning (SOU 1923: 23) och i denna del genomfördes sedermera lagändringar, men i huvudfrågan om utträde ur kyrkan ledde utredningen icke till något förslag. En för fortsatt behandling av detta spörsmål tillsatt ny utredning, 1925 års religionsfrihetssakkunniga, framlade år 1927 ett betänkande med förslag angående vidgad rätt till utträde ur svenska kyrkan jämte därmed sammanhängande frågor (SOU 1927: 13). I betänkandet behandlades, förutom frågorna om rätt till utträde ur svenska kyrkan och inträde däri, bl. a. spörsmålen om barns ställning i konfessionellt hänseende, om skyldighet att delta i skolornas religionsundervisning, om trosbekännelse såsom villkor för tillträde till ämbeten och tjänster samt om skattskyldighet för kyrkliga ändamål. Betänkandet har icke föranlett någon lagstiftningsåtgärd.

Vid 1929 års kyrkomöte yrkades i en motion (nr 1), den s. k. biskopsmotionen, att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående vissa i motionen närmare angivna, med frågan om vidgad rätt till utträde ur svenska kyrkan sammanhängande kyrkoorganisatoriska frågor. I anledning av denna motion anhöll kyrkomötet i skrivelse (nr 30), att

Kungl. Maj:t ville i samband med behandling av 1927 års betänkande låta med beaktande av vissa i skrivelsen nämnda synpunkter verkställa en allsidig utredning angående de i motionen berörda frågorna.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 juni 1935 hemställde frikyrkliga samsarbetskommittén — vilken då bestod av representanter för Svenska baptistsamfundet, Metodistkyrkan och Svenska missionsförbundet — att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning såväl av frågan om de inom svenska kyrkans ram existerande fria trossamfundens rättsliga ställning som av behövligheten av en ny, förbättrad lagstiftning rörande s. k. främmande trosbekännare.

I anledning av motioner vid 1938 års riksdag hemställde riksdagen i skrivelser till Kungl. Maj:t (nr 300 och 323) dels att utredning av frågorna om de fria religiösa samfundens rättsliga ställning och om en revision av dissenterlagstiftningen måtte verkställas och dels att åtgärder måtte vidtagas för att möjliggöra för svenska medborgare av judisk börd att kunna utträda ur mosaisk församling utan att inträda i svenska kyrkan.

På hemställan av dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, bemyndigade Kungl. Maj:t den 15 oktober 1943 departementschefen att tillkalla sakkunniga för att inom justitiedepartementet verkställa en utredning rörande ny dissenterlagstiftning och därmed sammanhängande spörsmål. Med stöd av bemyndigandet tillkallades den 29 oktober 1943 såsom sakkunniga dåvarande t. f. presidenten friherre H. J. Nordenskjöld, tillika ordförande, samt biskopen numera ärkebiskopen Yngve Brilioth, ledamoten av riksdagens andra kammare rektorn Gustav Mosesson, sekreteraren Gunnar Sundqvist och professorn Gunnar Westin. Sedan Brilioth och Sundqvist entledigats från uppdraget, ha såsom sakkunniga i deras ställe tillkallats, den 21 mars 1944 biskopen Gustaf Ljunggren och den 27 februari 1946 ledamoten av riksdagens andra kammare fattigvårdskonsulenten Verner Hedlund. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 maj 1945 tillkallades vidare den 5 i samma månad ledamoten av riksdagens första kammare A. J. Bärg att såsom sakkunnig delta i utredningsarbetet, såvitt detsamma berörde frågor av skatterättslig natur, och samtidigt förordnades kammarrättsrådet Nils Bodin att tjänstgöra såsom sekreterare vid utredningsarbetet i denna del. Sedan Bärg avlidit, tillkallade departementschefen den 11 december 1947 Bodin att, med bibehållande av nyssnämnda sekreterareförordnande, vara sakkunnig beträffande de skatterättsliga frågorna. Till sekreterare åt de sakkunniga förordnades, den 29 oktober 1943 stiftssekreteraren Enar Sahlin och den 16 september 1944, sedan Sahlin avlidit, assessorn i kammarrätten Telemak Eliäson.

De sakkunniga antogo benämningen *dissenterlagskommittén*.

Kommittén, som under vissa delar av sitt arbete biträtts av experter samt överlagt med religiösa organisationer, har den 21 maj 1949 avlämnat betänkande med förslag till religionsfrihetslag jämte tillhörande motiv och bilagor (SOU 1949: 20). Förslaget är i huvudsak enhälligt; endast i fråga om upphävande av det nu gällande förbudet mot ordnar och kloster har en avvikande mening uttalats av friherre Nordenskjöld.

Kommittén har i sitt betänkande anknutit till 1927 års utredning i samma ämne, ytterligare utrett och diskuterat de frågeställningar som voro framlagda i detta betänkande samt därutöver upptagit även vissa andra frågor. I huvudsak föreslår kommittén att 1873 års förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsövning skall ersättas med en religionsfrihetslag. I det av kommittén utarbetade förslaget till sådan lag upptagas, förutom vissa allmänna bestämmelser, regler om utträde ur svenska kyrkan, om barns samfundstillhörighet, om skolundervisningen i kristendom m. m., om inskränkningar i rätten att innehava vissa tjänster, om särskilda trossamfund och trossammanslutningar och om kloster. Bestämmelser om inträde i svenska kyrkan har kommittén upptagit i ett särskilt lagförslag, avsett att antagas i den ordning som gäller för kyrkolag. Vidare föreslår kommittén vissa ändringar i regeringsformen samt åtskilliga författningsändringar i övrigt, vilka beröra undervisning, vigsel, jordfästning, folkbokföring och beskattning samt lydelsen av domareden.

Förslagets allmänna innebörd.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg, anför följande:

Religionsfrihet hör i ett fritt och demokratiskt rättssamhälle till medborgarnas fundamentala rättigheter. Lika väl som medborgaren äger tanke- och yttrandefrihet i politiska frågor, måste det också stå honom fritt att själv råda över sin livsåskådning och att själv bedöma, huruvida han vill vara ansluten till ett religiöst samfund. Ett principiellt uttryck härför är stadgandet i 16 § regeringsformen, vilket ålägger Konungen att ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, såvitt han icke stör samhällets lugn eller åstadkommer allmän förgelse.

Den religionsfrihetsprincip, som sålunda kommit till uttryck i grundlagen, innebär enligt nutida uppfattning att det skall stå den enskilde fritt ej blott att bekänna sig till annan religion än den som omfattas av folkets flertal utan även att ställa sig utanför varje religiös gemenskap. Hans ståndpunktstagande i sådant hänseende kan icke för honom få medföra förlust av medborgerliga rättigheter. I religionsfriheten måste vidare inbegripas en rätt att för religionsövning bilda sammanslutningar och anordna offentliga sammankomster. Hinder mot offentlig religionsövning, vilka grunda sig på den religiösa lära som därvid kommer till uttryck eller de religiösa former som iakttagas, kunna icke förenas med religionsfrihet. Endast kravet på upprätthållande av allmän ordning, i lika mån tillämpligt på varje sammankomst oavsett dess syfte, kan få begränsa rätten till offentlig religionsövning.

Det torde knappast numera råda några delade meningar om att religions-

friheten, med den nu antagna innebörden av begreppet, bör iakttagas och skyddas av lagstiftning och rättstillämpning i vårt land. Kommittéförslaget innebär att lagbestämmelser som ur denna synpunkt framstå som föråldrade skola revideras och anpassas efter nutida uppfattning.

I den allmänna diskussionen har stundom hävdats att en sådan lagrevision icke vore tillräcklig för att genomföra religionsfrihetens princip. Här för skulle också krävas ett upphävande av den särställning som tillkommer svenska kyrkan i förhållande till andra religiösa samfund. Enligt denna uppfattning skulle religiös verksamhet icke få betraktas som en samhällets angelägenhet utan få bedrivas endast av enskilda, i förhållande till de statliga organen helt självständiga sammanslutningar. En sådan mening framträder i flera av yttrandena. Sålunda anför t. ex. statskontoret att ett realiserande av bestämmelserna i regeringsformens § 16 ytterst kräver att kyrkan såsom en av staten privilegierad institution upphör. I de yttranden som ansluta sig till denna mening framhålles dock samtidigt att ett upptagande av hithörande spörsmål från sådana utgångspunkter förutsätter utredningar av en helt annan art och omfattning än dem som innefattas i kommitténs betänkande. Redan av denna anledning kan jag uppenbarligen icke i detta sammanhang ingå på frågan om en ändring av kyrkans ställning i administrativt eller ekonomiskt hänseende. Men jag kan ej heller finna att en sådan ändring skulle vara nödvändig för att tillgodose det här avsedda syftet. Enligt min mening kan det icke med fog hävdas att kyrkans administrativa och ekonomiska särställning måste hindra religionsfrihetens förverkligande. Även med bibehållande av kyrkans nuvarande ställning torde det vara möjligt att tillgodose den enskilde medborgarens religiösa frihet och de fria religiösa samfundens anspråk på att fritt få utöva sin verksamhet. Det måste i varje fall anses opåkallat att uppskjuta de nu aktuella lagstiftningsfrågorna i avbidan på en utredning om kyrkans ställning i administrativt och ekonomiskt hänseende.

Behovet av ny lagstiftning har allmänt vitsordats i yttrandena. Det torde vara otvivelaktigt att författningarna på hithörande område, särskilt 1873 års förordning om främmande trosbekännare och deras religionsövning, numera äro föråldrade och att nya bestämmelser behövas. Utredning och förslag i ämnet begärdes av riksdagen redan i skrivelse år 1909. Att ny lagstiftning även är ett kyrkligt önskemål framgår av den skrivelse som 1929 års kyrkomöte avlät i anledning av den s. k. biskopsmotionen.

Under remissbehandlingen av kommitténs förslag ha åtskilliga erinringar gjorts mot olika delar av förslaget och delade meningar ha därvid framkommit. I flera yttranden uttalas att förslaget först efter omarbetning bör läggas till grund för lagstiftning; domkapitlen och frikyrkliga samsamfundskommittén ha anfört önskemål om en sådan omarbetning. Folkbokförings-sakkunniga ha påpekat att de föreslagna bestämmelserna i flera hänseenden skulle leda till ökat arbete för folkbokföringen, både vid övergången till den nya ordningen och i fortsättningen, samt av denna anledning uttryckt sina betänkligheter mot förslaget; vad de sakkunniga anfört berör icke endast de

föreslagna ändringarna i folkbokföringsförfattningarna utan återverkar på förslaget i dess helhet.

På grund av dessa anmärkningar mot kommittéförslaget har detta omarbetats i justitiedepartementet, därvid de framförda önskemålen och erinringarna blivit föremål för överväganden. Det inom departementet upprä-tade förslaget omfattar dock i huvudsak samma spörsmål som kommitté-förslaget och bygger på samma grundtankar som detta.

Motioner.

I några av motionerna uttalas, med olika motivering, att förslaget som helhet är otillfredsställande, och framställes därför yrkande om avslag. Sålunda yrkas i motionen II: 488 av herr *Lundberg*, att riksdagen måtte besluta avslå propositionen och hemställa om en allsidig utredning av frågan, där de i motionen anförda synpunkterna beaktas, samt hemställa att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen återkomma med de förslag, som utredningen kan föranleda till. I motionen II: 491 av herr *Wallentheim m. fl.* hemställes, att propositionen måtte av riksdagen avslås. Motionen II: 495 av herr *Ståhl* utmynnar i en hemställan, att riksdagen måtte avslå propositionen och i stället anhålla om en ny, allsidig och förutsättningslös utredning med sikte på skilsmässa mellan stat och kyrka under för de svenska kyrkosamfundens fortbestånd och utveckling betryggande former.

Medlemskapet i svenska kyrkan och andra religiösa samfunds rättsliga ställning.

Allmänna principer.

Departementschefen anför följande:

Kammarkollegiet har i sitt yttrande upptagit frågan om den svenska kyrkans rättsliga natur och funnit kommitténs utgångspunkter i detta hänseende vara oriktiga. I huvudsak innebär kollegiets uppfattning att kyrkan bör betraktas som en gren av statsverksamheten, en statsinstitution, och att något särskilt medlemskap i kyrkan icke föreligger.

Till grund för kollegiets uppfattning synes ligga bl. a. den åsikten att kyrkans självständighet avskaffades genom kyrkoreformationen. Denna innebär väl att påvestolens befogenheter bortfölla och att därigenom den tidigare katolska kyrkoprovinsen förvandlades till en nationell kyrka med Kungl. Maj:t såsom högsta administrativa myndighet. Man kan emellertid icke bortse från att de lokala kyrkliga enheterna, församlingarna och stifteten, icke på samma sätt berördes av reformationen. Ändringar kunna väl sedermera ha skett både i fråga om verksamhetsformer och de särskilda organens befogenheter, men enbart hänvisningen till historiska händelser vid eller efter reformationen torde icke giva tillräckligt stöd åt den meningen att den lokala kyrkliga organisationen ersatts med en statlig. Frågan om kyrkans rättsliga natur måste således undersökas och bedömas med utgångspunkt från dess nutida uppgift och verksamhet.

Kollegiet har kunnat hämta ett stöd för sin uppfattning i ett uttalande av konstitutionsutskottet vid 1920 års riksdag (utl. nr 49). Majoriteten i utskottet anförde att kyrkan är en statsorganisation, att den är »staten organiserad för dess religiösa verksamhet». En minoritet inom utskottet betecknade denna uppfattning som felaktig och menade att kyrkan är ett samfund av en helt annan art än staten, om ock verksam i mer eller mindre nära förbindelse med denna.

Värdet av sådana försök att beskriva kyrkans rättsliga natur bör icke överskattas. Dylika uttryck äro endast allmänna talesätt, som ungefärligt och ofullständigt återgiva vissa bakomliggande faktiska förhållanden; dessa äro nämligen så invecklade och mångtydiga att de icke kunna åskådliggöras genom sådana definitioner utan en stark förenkling. Huruvida en dylik karakteristik är riktig, beror alltså på vad som inlägges i uttrycket. Detta måste också ses i belysning av den rättsfilosofiska åskådning, till vilken det an knyter. Vill man med beteckningen statsinstitution säga t. ex. att kyrkans verksamhet regleras genom lagstiftning, utövad av Kungl. Maj:t och riksdagen i bestämda former och i vissa fall med kyrkomötets medverkan, att vissa administrativa kyrkliga ärenden avgöras av Kungl. Maj:t eller att den kyrkliga ekonomien till väsentlig del vilar på beskattning, torde icke något vara att invända mot uttryckssättet. Det måste dock samtidigt beaktas att kyrkan icke är en statsinstitution i samma mening som andra sådana, den har en annan uppgift och en annan karaktär än statsinstitutioner i allmänhet. Den har icke upprättats såsom ett led i den statliga verksamheten och dess huvuduppgift är icke att handhava statliga angelägenheter, även om också sådana kunna vara uppdragna åt kyrkliga myndigheter, t. ex. folkbokföring. Kyrkan är en andlig gemenskap, ett trossamfund, som leder sitt ursprung från de äldsta kristna församlingarna och vars karaktär och verksamhet bestämmes av dess bekännelse. I sin centrala, religiösa uppgift ha de kyrkliga myndigheterna även efter reformationen intagit en självständig ställning.

Därmed är emellertid intet sagt om kyrkans ställning i andra hänseenden. Kollegiet synes fästa en viss vikt vid frågan, huruvida kyrkan är ett rättssubjekt eller ej. Med rättssubjekt brukar avses en fysisk eller juridisk person, som enligt gällande rättsregler kan vara bärare av rättigheter och skyldigheter och som kan föra talan vid domstol eller annan myndighet. Det råder enighet om att lokala kyrkliga församlingar och anstalter äga rättssubjektivitet. Däremot äro meningarna delade, då det gäller frågan, om också kyrkan i dess helhet är ett rättssubjekt. Den privaträttsliga tvistefrågan, huruvida gemensam kyrklig egendom till ägare har ett rättssubjekt, kallat svenska kyrkan, eller äges av lokala kyrkliga rättssubjekt med samäganderätt eller, såsom också hävdas, tillhör kronan, kan dock knappast vara av någon betydelse i förevarande sammanhang. Det är nämligen uppenbart att den kyrkliga organisationen består och kan fullfölja sina religiösa syften, oavsett vilket svar som lämnas på detta spörsmål.

Behov av ett från statstillhörigheten skilt medlemskap i kyrkan har upp-

kommit till följd av kyrkans karaktär av trossamfund. Detta behov framträdde redan under 1700-talet, då personer av annan religion inflyttade i landet, och genom 1781 års toleransedikt gavs ett principiellt uttryck åt att det förelåg ett särskilt medlemskap i kyrkan. Från denna tidpunkt funnos svenska medborgare, som voro av annan religion eller anslöto sig till en annan form av kristendom än den evangelisk-lutherska läran och som alltså, såsom uttryckligen sägs i författningen, icke tillhörde den svenska kyrkan. Såsom ett principiellt uttryck för samma förhållande kan även religionsfrihetsstadgandet i 16 § 1809 års regeringsform återopas. Den senare rättsutvecklingen på detta område har inneburit vidgade möjligheter till utträde ur kyrkan och bestämmelserna förutsätta således att det finnes ett från statstillhörigheten skilt medlemskap i kyrkan.

Av vad nu anförts torde framgå att frågan om den svenska kyrkans rättsliga natur rymmer invecklade och svårlösta problem, som i detta sammanhang knappast kunna till hela sin vidd överblickas, och att olika meningar kunna göra sig gällande på detta område. Det synes emellertid icke vara erforderligt att taga någon bestämd ståndpunkt till detta principspörsmål. Avgörande torde nämligen i förevarande sammanhang vara, att det sedan lång tid tillbaka finnes ett rättsligen reglerat medlemskap i kyrkan, vilket innebär en åtminstone formell anslutning till den kristna religionen, närmare bestämt till den evangelisk-lutherska form därav som kyrkan företräder, samt att detta medlemskap icke sammanfaller med tillhörigheten till den svenska staten. Vad kammarkollegiet anført rörande kyrkans rättsliga natur torde alltså icke utgöra något hinder mot att nya bestämmelser antagas rörande detta medlemskap. Dessa bestämmelser komma att vila på samma principiella grund som nu gällande regler rörande medlemskap i kyrkan och detta behåller samma principiella innebörd som det redan äger.

Härefter får jag övergå till att behandla de principer som böra vara bestämmande för medlemskapet i svenska kyrkan. Kommittén har såsom särskilda frågor upptagit rätten till utträde ur kyrkan, reglerna för inträde i denna samt barns samfundstillhörighet, därvid den sistnämnda frågan behandlats ur de mera allmänna synpunkter som kunna anläggas på barns religiösa fostran och resulterat i förslag till regler som avse barns tillhörighet såväl till svenska kyrkan som till annat trossamfund. Alla de nu angivna frågorna äro, såvitt de avse medlemskap i den svenska kyrkan, olika sidor av samma problem. Att de likväl av kommittén upptagits var för sig sammanhänger med den historiska utvecklingen av hithörande regler. Därigenom erhålles emellertid icke en samlad överblick över ämnet och en principiell grund för bestämmelserna. För det syfte som den föreliggande lagstiftningen avser att tillgodose, nämligen att bringa gällande bestämmelser i överensstämmelse med religionsfrihetsprincipen, torde det vara påkallat att spörsmålet om medlemskapet i den svenska kyrkan upptages till enhetlig behandling.

Vilka personer som äro medlemmar i kyrkan beror på de regler som gäl-

ta om inträde i denna och utträde därur. En sammanfattning av de regler härom som för närvarande iakttagas utvisar följande. Den vanligaste formen för inträde i kyrkan är inträde vid födelsen. Ett sådant inträde kommer till uttryck genom kyrkobokföring. Särskilda anteckningar göras nämligen om de barn som icke skola uppfostras i den evangelisk-lutherska läran och följaktligen ej heller tillhöra kyrkan; alla andra anses som medlemmar i kyrkan. Förutsättningarna för inträde i kyrkan vid en mera vuxen ålder äro icke närmare reglerade. I vissa fall torde dop erfordras; för övergång från mosaisk församling till svenska kyrkan har sålunda dop ansetts vara ett villkor. Inträde i svenska kyrkan kan i vissa fall ske genom bosättning i riket. Reglerna härom i kyrkobokföringskungörelsen innehålla att utlänningar skola bokföras såsom tillhörande svenska kyrkan, om de äro av evangelisk-luthersk trosbekännelse, och såsom främmande trosbekännare, om de tillhöra främmande trossamfund. För de fall då inflyttade utlänningar varken tillhöra evangeliskt-lutherskt eller något inom landet företrätt främmande trossamfund finnes icke någon regel. De komma därför även i sådana fall att redovisas såsom medlemmar av svenska kyrkan. Den som utträtt ur svenska kyrkan och antingen icke fullföljt uppgiven avsikt att inträda i främmande trossamfund eller, efter att ha tillhört sådant, utträtt även ur detta torde genom anmälan kunna återvinna medlemskapet i svenska kyrkan. Enligt 1873 års förordning kan utträde ske genom anmälan, då någon omfattat främmande kristen lära och uppger sig vilja övergå till främmande trossamfund. Utträde ur kyrkan torde vidare i regel ske, då bosättning i riket upphör; hur därmed förhåller sig, då någon utflyttar med bibehållet svenskt medborgarskap, kan dock vara tveksamt.

De nu gällande bestämmelserna om medlemskap i svenska kyrkan äro uppenbart ofullständiga och bristfälliga. Tillfälliga omständigheter, i vissa fall själva tekniken för kyrkoböckernas förande, äro avgörande för vilka personer som räknas såsom medlemmar av kyrkan. Grundläggande regler om medlemskapet i kyrkan äro därför erforderliga. Kyrkobokföringen bör icke principiellt vara avgörande för medlemskapet i kyrkan utan endast innebära en registrering av det föreliggande medlemskapet.

Då det gäller att bestämma innehållet i de sålunda erforderliga rättsreglerna, måste till att börja med tillses att bestämmelserna om medlemskapet i kyrkan äro förenliga med religionsfrihet. De måste sålunda bereda den enskilde frihet att själv bestämma om sin tillhörighet till kyrkan. Nu gällande inskränkningar i rätten att utträda ur kyrkan kunna därför icke bibehållas.

Vidare måste hänsyn tagas till kyrkans karaktär av trossamfund och de principer som ur denna synpunkt böra läggas till grund för medlemskapet. Den kyrkliga uppfattningen härom har kommit till uttryck i den skrivelse som 1929 års kyrkomöte avlät till Kungl. Maj:t i anledning av biskopsmotionen. Kyrkomötet anförde i skrivelsen bl. a. att den svenska kyrkan bör vara en evangelisk folkkyrka och att den varken bör förvandlas till en i religiöst avseende obestämd statsfunktion eller till en förening med trånga och snäva gränser.

Den närmare innebörden av denna ståndpunkt har utvecklats i motionen. Däri anfördes bl. a. att den fulla tillgången till gemenskap med den kristliga församlingen utan villkor skall stå öppen för alla redan från deras tidigaste ålder. Icke heller när det gäller till mogen ålder komna personer bör såsom villkor för medlemskap uppställas ett visst i konfessionellt, religiöst eller etiskt hänseende redan uppnått stadium. Under kyrkomötesdebatten yttrade biskopen Einar Billing — vilken i främsta rummet torde ha varit motionens upphovsman — att, om kyrkan icke kunde bevaras extensivt såsom en folkomspännande kyrka, motionärerna dock icke ville kompromissa med föreningskyrkliga principer, utan ville hålla fast vid att kyrkan av religiösa skäl skall stå öppen för envar, som på något sätt begär dess tjänst, och på det närmaste ansluta sig till hela folkets organisation.

Något väsentligt i den organisationsprincip, som kyrkomötet ansett böra läggas till grund för medlemskapet i kyrkosamfundet, är således att det skall stå den enskilda människan fritt att, utan hänsyn till ådagalagd personlig tro eller några andra religiösa kvalifikationer, tillhöra kyrkan; sådana religiösa kvalifikationer betraktas, enligt den uppfattning som kyrkan företräder, såsom något fördolt som icke kan bli föremål för ett bedömande. Härav följer att det inom kyrkan måste finnas utrymme för olika stadier och ståndpunkter i religiöst hänseende och att, å andra sidan, kyrkan får ökade möjligheter att med sin förkunnelse nå det övervägande flertalet av det svenska folket.

Alternativet till denna organisationsprincip skulle innebära att vissa villkor uppställdes för medlemskap i kyrkan och att på denna grund den enskilda människans religiösa förhållanden underkastades ett bedömande, som kunde leda till att inträde i kyrkan vägrades henne eller att hon bleve utesluten därur.

Ett ställningstagande till dessa olika principer för reglerande av medlemskapet i kyrkan måste ske med beaktande av de förhållanden under vilka kyrkosamfundet framvuxit och de traditioner som utbildats kring detta. Det synes överhuvud taget vid behandlingen av frågan om grunderna för medlemskapet i den svenska kyrkan böra vara en avgörande synpunkt att lagstiftningen icke mer än nödvändigt bör ingripa i personliga religiösa förhållanden. Vissa lagändringar äro väl erforderliga för att bereda människorna rörelsefrihet. Men det måste ankomma på de enskilda människorna att, med brukande av sin frihet, själva taga ställning till kyrkan. Den av kyrkomötet förordade organisationsprincipen synes — bortsett från dess teologiska motivering, vilken icke här kan komma under bedömande — äga sitt värde framför allt däri att den nära anknyter till den bestående ordningen, icke ingriper omreglerande i människornas hävdvunna förhållande till kyrkan men väl lämnar dem frihet att själva taga ställning. Detta torde också utgöra en grundval för bestämmelser om medlemskapet i kyrkan som ur här föreliggande synpunkter bör tillstyrkas. Åtgärder som syfta till att ändra medlemmarnas förhållande till kyrkan, t. ex. genom att förmå dem till ett bestämdare religiöst ställningstagande, kunna få genomgripande

de konsekvenser, som icke kunna överblickas och som ej med säkerhet skulle stämma väl överens med religionsfriheten.

Frågan om barns förhållande till kyrkan är en av de viktigaste, då det gäller att fastställa grunderna för medlemskapet. Det stora flertalet av kyrkans medlemmar inträder nämligen däri såsom barn och reglerna härom bli således avgörande för kyrkosamfundets sammansättning och karaktär. Även med den utgångspunkten att barn kunna vara medlemmar av kyrkan från deras tidigaste ålder äro olika utvägar möjliga. Detta medlemskap kan regleras på det sättet att föräldrarnas förhållande till kyrkan principiellt är avgörande för barnets, eller också kan det för barnets anslutning till kyrkan krävas en på barnets vägnar av dess legale ställföreträdare avgiven viljeförklaring. Tänkbart vore även att i sistnämnda fall viljeförklaringen icke direkt leder till inträde i kyrkan utan att härför även fordras att barnet blir döpt i kyrkans ordning. Följer barnet utan särskild åtgärd föräldrarna, blir resultatet att icke endast den enskilda människan utan även generation efter generation kvarstannar i kyrkan, så länge någon positiv åtgärd för utträde icke vidtages. Fordras däremot en viljeförklaring för inträde, framtingas ett ställningstagande till kyrkan.

Kommittéförslaget bygger, liksom gällande rätt, i huvudsak på att föräldrarnas förhållande till kyrkan utan någon särskild åtgärd bestämmer barnets. I yttrandena har den principiella grunden för barns anslutning till kyrkan i allmänhet icke föranlett någon erinran. Några remissinstanser hävda emellertid att dop är en nödvändig förutsättning för medlemskap i kyrkan. En konsekvens av denna uppfattning synes vara att barn icke kunna anses inträda i kyrkan redan vid födelsen utan först vid den senare tidpunkt då dop sker; blir barnet icke döpt kommer det att stå utanför kyrkan.

Även i fråga om barns inträde i kyrkan göra sig samma synpunkter gällande som anförts angående grunderna i allmänhet för medlemskapet i kyrkan. Bestämmelserna böra sålunda, såvitt möjligt, bygga på hävdvunna grundsatser. Självfallet måste även i detta sammanhang beaktas att religionsfrihetens krav bli tillgodosedda. Ur religionsfrihetssynpunkt kan det emellertid icke i och för sig vara avgörande, om barn växa upp inom eller utom kyrkan. Det väsentliga måste vara att den enskilda människan, sedan hon uppnått en sådan ålder att hon har förmåga att taga ståndpunkt i religiösa frågor, icke hindras att ändra sin ställning till kyrkosamfundet. Vad särskilt angår frågan om dopet såsom grund för medlemskapet, förhåller det sig visserligen så att det övertvägande flertalet av alla barn, vilkas föräldrar tillhöra kyrkan, döpes, men om dop i något fall icke kommer till stånd, anses barnet icke för närvarande stå utanför kyrkan. De regler som nu iakttagas innebära alltså att barnet anses tillhöra kyrkan redan från födelsen och ej först från den tidpunkt då dopet sker. Tillräcklig anledning att frångå denna ståndpunkt torde icke föreligga. Mot ett alltför starkt betonande av en skillnad mellan döpta och odöpta synas tvärtom, just då det gäller barn, ganska starka betänkligheter göra sig gäl-

lande. Dopet bör således betraktas som en religiös angelägenhet och icke utgöra någon ovillkorlig förutsättning för medlemskap i kyrkosamfundet; de döpta böra icke heller anses som mera kvalificerade medlemmar.

Av vad nu sagts framgår alltså, att enligt min mening barn principiellt böra följa sina föräldrar i fråga om tillhörigheten till kyrkan. Den praktiska tillämpningen av denna princip och de spörsmål i övrigt som hänföra sig till frågan om barns medlemskap i kyrkan skall jag närmare behandla i redogörelsen för det inom departementet upprättade förslaget.

Någon uteslutning ur svenska kyrkan bör icke förekomma. Då förvärv av medlemskap i kyrkan icke förutsätter någon prövning av den enskildes religiösa kvalifikationer, kan ej heller en uteslutning grundas på en sådan prövning. Det torde dock över huvud taget icke, och således ej heller på någon annan grund, böra anordnas någon uteslutning ur kyrkan; i princip bör alltså endast medlemmens egen begäran kunna medföra hans utträde ur kyrkan.

Ett särskilt spörsmål i detta sammanhang är, i vad mån den som tillhör svenska kyrkan kan vara delaktig i annan religiös gemenskap. Sådan dubbeltillhörighet förekommer för närvarande i betydande omfattning. Såsom framgår av de uppgifter ur religionsstatistiken, vilka jag lämnat i inledningen, tillhör den övervägande delen av medlemmarna i de större frikyrkosamfunden samtidigt svenska kyrkan.

Ett ställningstagande till frågan om dubbeltillhörigheten måste utgå från rådande förhållanden. Det bör icke komma i fråga att genom lagbestämmelser nödgå någon, som vill tillhöra kyrkan, att utträda ur denna, liksom något förbud ej heller bör uppställas för kyrkans medlemmar att deltaga i annan religiös verksamhet än den av kyrkan utövade. Den enskilde måste själv få avgöra, hur han i sådant hänseende vill ställa sig. Medlem av svenska kyrkan bör alltså även i fortsättningen vara oförhindrad att ansluta sig till ett frikyrkosamfund utan att han därför behöver träda ut ur kyrkan. Ej heller bör medlemskap i sådant samfund utgöra något hinder för inträde i kyrkan.

Det ligger dock i sakens natur att för svenska kyrkans medlemmar dubbeltillhörighet, i varje fall en medveten och eftersträvad sådan, kan tänkas ifrågakomma endast då det gäller evangeliska frikyrkorörelser. Man kan icke samtidigt vara kristen och icke kristen. På grund av den historiskt givna motsättningen mellan den romersk-katolska kyrkan och de protestantiska riktningarna lär det också vara uteslutet att någon skulle kunna förena en anslutning till denna kyrka med en bibehållen protestantisk åskådning. En mera formell, av tillfälliga omständigheter orsakad dubbeltillhörighet kan dock tänkas uppkomma, även då det gäller svenska kyrkan, å ena sidan, och samfund som icke äro kristna eller som eljest icke äro evangeliska, å den andra. Huruvida bestämmelser böra införas för att möjliggöra en kontroll att icke heller en sådan formell dubbeltillhörighet föreligger, sammanhänger med frågan om registrering av dylika samfund

och deras medlemmar. Denna fråga skall jag behandla närmare i redogörelsen för förslaget till ändring i folkbokföringsförordningen.

Vid angivandet av de allmänna grundsatserna för medlemskapet i den svenska kyrkan bör slutligen framhållas att denna kyrka är nationellt bestämd. För medlemskap måste således gälla vissa förutsättningar som anknyta till det svenska statsområdet. Medborgarskapet synes härvid böra bilda utgångspunkten. Svensk medborgare bör alltid kunna vara medlem av kyrkan. Härav följer att även svensk medborgare som icke är kyrkobokförd i riket kan tillhöra kyrkan; det torde icke vålla några större svårigheter att åstadkomma de tekniska anordningar som erfordras för att denne skall kunna inträda i eller utträda ur kyrkan. Tveksamt kan vara om möjligheten att tillhöra kyrkan också bör vara begränsad till svenska medborgare. Såsom i det föregående anförts ha gällande regler ansetts innebära att även här i riket bosatta utlänningar kunna tillhöra kyrkan. Mot ett medlemskap i kyrkan för utlänningar kan anföras att det knappast kan komma i fråga att giva utlänning rösträtt vid kyrkliga val och beslut, såsom ej heller skett i nu gällande lag om församlingsstyrelse. Det kan emellertid icke bortses från att medlemskapet i första hand har en religiös innebörd. Utlänning bör icke utestängas från delaktighet i den kyrkliga gemenskapen. Förutsättning för utlännings medlemskap bör dock vara att han är bosatt i riket. Tillräckliga skäl att även bereda utlänning, som icke är bosatt i riket, möjlighet att vinna inträde i kyrkan eller att kvarstå i denna torde icke föreligga.

Härefter skall jag övergå till frågan om övriga religiösa samfundss rättsliga ställning. Denna fråga kan ses ur olika synpunkter. Ett spörsmål är, under vilka förutsättningar ett religiöst samfund bör äga rätt att anordna offentlig gudstjänst eller eljest bedriva religiös verksamhet. En helt annan fråga är, vilka krav rättsordningen bör uppställa för att ett religiöst samfund skall kunna anses som ett rättssubjekt. Ett med sistnämnda fråga närbesläktat spörsmål är, vilka särskilda krav som böra ställas på ett samfund för att åt detta skall kunna anförtros att fullgöra offentliga funktioner.

För att den enskilda människans frihet att öva sin religion skall kunna anses skyddad måste också religiösa organisationer äga rätt att fullgöra sin religiösa verksamhet. Vad som i detta hänseende skall anses vara gällande rätt är emellertid oklart. Stadgandet i 1873 års förordning att främmande trosbekännares församlingar äga rätt till offentlig religionsövning, om de blivit av Kungl. Maj:t erkända, synes vila på den förutsättningen att det är förbjudet för främmande trosbekännare att annorledes än inom sådan erkänd församling offentligen öva religion. Erkännandet skulle således i främsta rummet innebära ett tillstånd till offentlig religionsövning, och reglerna om ansvarig föreståndare äro avsedda att skapa garantier för att den religionsövning som kommer till stånd överensstämmer med vad som förutsattes, då tillståndet gavs.

Den rättsutveckling som ägt rum efter förordningens tillkomst har emellertid lett till att förbudet mot att utan särskilt tillstånd offentlig öva religion icke upprätthålles. Det skulle också uppenbarligen strida mot nutida uppfattning att låta rätten till offentlig religionsövning vara beroende på myndighets prövning av samfundets bekännelse och formerna för dess gudstjänst. Vad som stadgas härom i 1873 års förordning bör således icke bibehållas. Vad nu sagts innebär även att förutsättningarna för de bestämmelser som äro meddelade i 1868 års förordning angående särskilda sammankomster för andaktsövning icke längre föreligga. Religionsövning bör principiellt vara tillåten och det bör stå varje enskild person eller religiös organisation fritt att anordna offentlig gudstjänst. Att likväl allmän ordning icke därigenom får åsidosättas följer av allmänna lagbestämmelser.

Prövning och erkännande enligt 1873 års förordning innefattar emellertid ett ställningstagande icke endast till den främmande församlingens religionsövning utan även till dess organisation, sådan denna framgår av församlingsordningen; det förutsattes tydligen att endast församling med mera fast organisation skall kunna erkännas.

De religiösa samfund som för närvarande finnas i vårt land äro ur den nu angivna synpunkten av mycket skiftande beskaffenhet. Å ena sidan finnas församlingar som ingå i världsomspännande organisationer, såsom den romersk-katolska kyrkan med dess från medeltiden härstammande, rikt utbildade rättsordning, den kanoniska rätten. Å andra sidan finnas sammanslutningar för religiös verksamhet, vilka äro av mera lokal och tillfällig karaktär och som ägna mindre uppmärksamhet åt den yttre ordningen och därför kunna sägas icke vara fast organiserade.

Det stora flertalet av de religiösa samfund som finnas i vårt land torde i privaträttslig mening få betraktas som ideella föreningar. Några allmänna lagbestämmelser om sådana föreningar finnas icke, men i rättspraxis anses en ideell förening vara ett rättssubjekt, så snart den erhållit en någorlunda fast organisation. I detta hänseende torde krävas att för föreningen antagits stadgar, utvisande hur beslut skall fattas, samt att styrelse blivit utsedd. De större frikyrkorörelserna i vårt land bygga på lokala församlingar, vilka i allmänhet torde uppfylla de nu angivna kraven och således i privaträttslig mening äro att anse som särskilda rättssubjekt. I viss utsträckning äro dessa församlingar förenade till större sammanslutningar. Enligt en frikyrklig, redan på 1500-talet i England utbildad uppfattning skola församlingarna betraktas som självständiga och oberoende av varje överordnad kyrkostyrelse. I den mån de frikyrkliga i vårt land ansluta sig till denna uppfattning, torde de betrakta de större sammanslutningarna endast såsom organ för vissa begränsade, gemensamma uppgifter. Det förekommer att frikyrkoförsamlingar, t. ex. inom pingströrelsen, avvisa tanken på en större sammanslutning såsom oförenlig med rörelsens grundsatser.

Ett erkännande, grundat på granskning av samfundsordning eller andra handlingar, vilka utvisa samfundets organisation, innebär ett konstaterande att denna fyller vissa krav. Vare sig dessa krav fastställts i en allmän författning eller endast i praxis iakttagas av prövningsmyndigheten, är sålunda själva erkännandet ett medel från samhällets sida att upprätthålla bestämda normer för samfundens organisation. Huruvida föreskrifter böra meddelas om erkännande eller registrering av de religiösa samfunden, beror alltså på om det är påkallat att genom lagbestämmelser närmare reglera deras organisation.

Uppenbart är att en närmare reglering av de olika typer av religiösa samfund som finnas i vårt land möter svårigheter. Frihet från statligt ingripande ingår i frikyrkorörelsernas grundläggande idéer. Bestämmelser rörande samfundens organisation eller ett krav på att dessa skola registreras skulle kunna begränsa deras möjligheter att fylla anspråk som de själva anse vara religiöst motiverade; sådana bestämmelser skulle därför kunna uppfattas som ett ingrepp i religionsfriheten.

För en lagstiftning kunde väl anföras att samfundens religiösa verksamhet i allmänhet förutsätter även ekonomisk förvaltning. I vissa fall driva de en omfattande ekonomisk verksamhet, som berör stora värden och innebär ett betydande ekonomiskt ansvar. Lagregler rörande deras privaträttsliga förhållanden skulle därför kunna anses motiverade. Genom en registrering skulle de vinna den fördelen att deras rättskapacitet på ett obestridligt och enkelt sätt kunde styrkas. Dessa synpunkter gälla emellertid icke endast religiösa samfund utan kunna anföras i fråga om andra sammanslutningar, vilkas förhållanden för närvarande icke äro närmare reglerade. Samma synpunkter ha tidigare åberopats som motiv för en lagstiftning om ideella föreningar. Förslag därom, enligt vilka ideella föreningar skulle registreras, behandlades vid 1910 och 1911 års riksdagar, men olägenheterna av en sådan lagstiftning ansågos överväga fördelarna, och förslagen vunno icke riksdagens bifall. Enligt ett år 1949 framlagt betänkande med förslag till lag om registrerade föreningar m. m. (SOU 1949: 17) skulle ideella föreningar beredas möjlighet att vinna registrering på i huvudsak samma villkor som ekonomiska föreningar. Förslaget utgick från att önskemål att vinna registrering funnes endast hos sådana ideella föreningar som förvalta stora ekonomiska värden och i mera avsevärd utsträckning ingå affärsförbindelser samt att en generell lagstiftning för ideella föreningar icke kunde anses aktuell. Av skäl som jag närmare utvecklat vid anmälan den 15 september 1950 av förslag till ny lagstiftning om ekonomiska föreningar har jag emellertid icke ansett mig böra tillstyrka förslaget att jämväl ideella föreningar skulle kunna vinna registrering.

Den omständigheten att särskilda offentligrättsliga befogenheter i vissa fall kunna anförtros åt religiösa samfund, såsom rätten att genom sitt prästerskap förrätta vigsel med civilrättslig verkan, kan väl föranleda att samfundens organisation granskas, då ansökan göres om dylika befogenheter,

och att vissa krav i sådant hänseende upprätthållas för bifall till ansökningsen. Däremot synes denna omständighet icke utgöra ett tillräckligt skäl för en lagstiftning som ålägger alla religiösa samfund att söka erkännande eller registrering.

Varken ur religiösa eller andra synpunkter är det alltså tillräckligt motiverat att genom lagbestämmelser fastställa de religiösa samfundens organisation. Endast den svenska kyrkan bör ha en i lag reglerad ställning. I övrigt bör religiös verksamhet få ske i fria former, och de religiösa samfundens förhållanden böra bedömas enligt allmänna, även på andra organisationer tillämpliga rättsregler. Med denna ståndpunkt till huvudfrågan om de religiösa samfundens rättsliga ställning föreligger ej heller något behov av att uppdelna de religiösa samfunden i olika typer. Därför har jag icke någon anledning att närmare ingå på kommitténs förslag att göra en uppdelning mellan särskilda trossamfund och trossammanslutningar. Detta förslag, som ur flera synpunkter kritiserats i yttrandena, torde alltså få förfalla. I den mån ett uttryck erfordras för att i lagtexten beteckna religiösa samfund i allmänhet torde trossamfund kunna användas.

Den frihet att själva gestalta sina förhållanden som bör tillkomma de religiösa samfunden kan dock icke få vara så vidsträckt att den gör intrång på den enskilda människans religiösa frihet. Den enskildes frihet måste vara det primära och samfundets anspråk måste vika, om de komma i konflikt därmed. Envar bör äga rätt icke blott att sammansluta sig med andra för religiösa syften utan även att stå fri från sådan sammanslutning. Någon skyldighet att tillhöra ett religiöst samfund kan således icke få förekomma. Icke ens om en medlem själv åtagit sig att kvarstå i samfundet, bör hans rätt att när som helst utträda ur detta få anses inskränkt.

Det kan ifrågasättas, om det är behövt att meddela någon särskild bestämmelse i lag rörande den nu angivna rätten att fritt utträda ur ett religiöst samfund. Den juridiska fakulteten i Lund har i sitt yttrande framhållit att denna grundsats får anses gälla även utan uttryckligt stadgande (jämför angående ideella föreningar SOU 1949: 17 s. 110—112). Emellertid kan det icke bortses från att rätten till fritt utträde ur religiösa samfund är av väsentlig betydelse för att religionsfrihetsprincipen skall kunna anses upprätthållen och att därför icke någon tvekan får råda om att en sådan rätt föreligger. Denna rätt bör därför komma till uttryck i en tvingande lagregel. I övrigt bör medlemskapet ankomma helt på samfundets egen reglering.

De i kommittéförslaget upptagna bestämmelserna om barns samfundstillhörighet, vilka i det föregående berörts såvitt de avse svenska kyrkan, äro avsedda att gälla även barns tillhörighet till vissa andra religiösa samfund, nämligen sådana som kommittén benämner »särskilda trossamfund»; däremot avse de icke »trossammanslutningar». Kommittén anför att somliga trossamfund icke medgiva att minderåriga upptagas i deras gemenskap. Likväl finner kommittén att det icke möter betänkligheter att anse barn

tillhöra trossamfund, till vilket de genom föräldrarna eller en av dem äro knutna, och kommittén åberopar att barnen »kunna förutsättas vara på ett särskilt sätt omfattade av alla trossamfundets intresse och verksamhet». I några yttranden ha invändningar gjorts mot att frågan om barns tillhörighet till annat samfund än svenska kyrkan regleras i lag.

Det torde icke föreligga tillräckliga skäl att i fråga om barn göra avsteg från den nyss angivna grundsatsen att medlemskapet skall ankomma på samfundets egna bestämmelser. Jag kan därför icke förorda att, utöver de stadganden som avse svenska kyrkan, några lagbestämmelser meddelas om barns samfundstillhörighet. De religiösa samfunden böra äga frihet att även i detta hänseende själva bestämma förutsättningarna för medlemskap. Något hinder bör således icke föreligga att samfund såsom medlemmar mottager endast vuxna personer. Å andra sidan synes heller icke någon principiell erinran kunna riktas mot att ett religiöst samfund genom sina regler om medlemskap låter föräldrarnas förhållande till samfundet vara avgörande även för barnets, utan att den som har vårdnaden om barnet behöver särskilt begära inträde för detta. Då en sådan regel i fråga om svenska kyrkan ansetts förenlig med religionsfrihetsprincipen, under förutsättning att rätten till fritt utträde upprätthålles, måste den, under samma förutsättning, godtagas då det gäller annat samfund.

Av viss betydelse i detta sammanhang äro reglerna om anteckning av trosbekännelse i kyrkoböckerna. Dessa regler kunna nämligen i praktiken återverka på medlemskapet i de särskilda religiösa samfunden. För närvarande göras anteckningar om främmande trosbekännelse bl. a. i församlingsböckerna och i förteckningar som fogas vid dessa. Uppgifterna torde i allmänhet grunda sig på muntliga upplysningar, som lämnas i samband med utträde ur kyrkan eller vid annat tillfälle. Ett visst stöd för anteckningarna erhålles därigenom att föreståndare för erkänd främmande församling årligen lämna förteckning över församlingens medlemmar i syfte att dessa skola erhålla lindring i sin skattskyldighet till kyrkan.

Enligt kommittéförslaget skall medlemskapet i annat religiöst samfund än svenska kyrkan i viss utsträckning antecknas i kyrkoböckerna. Dessa anteckningar skola avse tillhörigheten till sådant samfund som kommittén benämnt »särskilt trossamfund»; däremot skall någon anteckning icke göras om medlemskap i »trossammanslutning», och några säranteckningar för dem som äro antecknade såsom medlemmar i svenska kyrkan skola icke förekomma. Det skall enligt förslaget ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra, vilka samfund som ha karaktären av »särskilt trossamfund». Kommittén finner det angeläget att kyrkobokföringens uppgifter angående samfundstillhörighet så långt möjligt överensstämma med de verkliga förhållandena och att de icke på grund av underlåtna anmälningar om utträde ur eller inträde i särskilda trossamfund bliva missvisande. Kommittén anser det icke tillräckligt att härvid förlita sig på att erforderliga uppgifter lämnas av personerna själva och föreslår därför att de särskilda trossam-

funden årligen skola lämna uppgifter om sina medlemmar till vederböran-
de pastor.

Kyrkoböckernas uppgift är både att bilda grunden för den allmänna folk-
bokföreningen och att tjäna svenska kyrkans pastoralvård. De innehålla en
fortlöpande registrering av befolkningen med angivande av varje persons
bosättning. Vissa av de uppgifter som därvid antecknas äro nödvändiga för
varje folkregistrering, såsom fullständigt namn, födelsetid, familjeställ-
ning, giftermål och dödsfall, under det att andra anteckningar göras för
speciella ändamål. För kyrkliga syften antecknas religiösa förhållanden,
såsom dop, konfirmation och jordfästning. Av vikt ur kyrklig synpunkt
är vidare att böckerna utvisa, vilka personer som äro medlemmar i svenska
kyrkan och vilka som icke tillhöra denna.

Huruvida kyrkoböckerna böra upptaga även anteckningar om medlem-
skap i andra religiösa samfund måste bero på om sådana anteckningar
fylla ett ändamål av tillräcklig vikt. Det ändamål som härvid i första hand
kommer i fråga är att anteckningarna skulle kunna begagnas för att styrka
medlemskapet, då detta är av rättslig betydelse. En sådan användning av
anteckningarna förutsätter att de innehålla icke endast en mera obestämd
upplysning om trosbekännelse utan med namn angiva det samfund, i vil-
ket medlemskap föreligger, och att de fylla stränga krav i fråga om tillförlit-
lighet. Det synes emellertid knappast vara möjligt att åstadkomma an-
teckningar som sålunda kunna tillmätas vitsord. Ett viktigt hinder härför
är att förandet av dylika anteckningar, såsom folkbokföringsakkunniga
påpekat, kräver en betydande arbetsinsats. En annan svårighet är att det
torde vara uteslutet att låta kyrkobokföraren fatta beslut, då skiljaktiga
uppgifter förekomma om medlemskapet i annat religiöst samfund. Upp-
gifter som inkomma från religiösa samfund eller enskilda rörande sådant
medlemskap kunna således oförändrade införas i kyrkoboken men något
ställningstagande till deras riktighet kan icke förekomma. Därav följer
emellertid att anteckningarnas värde såsom bevismedel skulle bli ringa.

Ej heller såsom underlag för religionsstatistik kan anteckningarna i
kyrkoböckerna om tillhörighet till trossamfund tillmätas någon större be-
tydelse. De anteckningar härom som nu föras lämna upplysning endast
om en ringa del av de religiösa riktningar som förekomma. Sålunda redo-
visas icke samtida medlemskap i svenska kyrkan och i frikyrkosamfund.
I de hänseenden som kunna vara av vikt för en statistik innebär kommitté-
förslaget icke någon väsentlig förbättring. För erhållande av primärmate-
rial till en religionsstatistik torde det vara nödvändigt att söka andra ut-
vägar än att bygga enbart på kyrkoböckerna.

Anteckningarna i kyrkoböckerna böra alltså utvisa, vilka personer som
tillhöra svenska kyrkan och vilka som stå utanför denna. Några bestäm-
melser om fullständiga anteckningar rörande medlemskap i andra religiösa
samfund böra icke införas. Huruvida de anteckningar om trosbekännelse
som nu förekomma alltjämt böra bibehållas, får bedömas ur praktiska
synpunkter. Något vitsord kan icke tillmätas dessa anteckningar; de

kunna likväl i viss utsträckning tjäna till upplysning. Det får ankomma på de folkbokföringssakkunniga att vid fullgörandet av de sakkunnigas uppdrag taga ställning till denna fråga.

Detaljförslag.

På grund av de allmänna principer som departementschefen sålunda utvecklat har förslag till religionsfrihetslag upprättats. Detta lagförslag innehåller under rubriken »Om religionsfrihet» vissa bestämmelser av principiell natur rörande den religiösa friheten. I samband därmed upptages även i lagen ett stadgande rörande rätten att inträtta kloster, vilket utskottet skall utförligare behandla i det följande. I en senare avdelning av lagen, under rubriken »Om medlemskap i svenska kyrkan», meddelas detaljregler om inträde i och utträde ur kyrkan. Slutligen innehåller lagen vissa särskilda bestämmelser samt övergångsstadganden, varigenom bl. a. 1873 års förordning om främmande trosbekännare och deras religionsövning i allt väsentligt upphäves.

Beträffande den närmare innebörden av de nu angivna detaljbestämmelserna vill utskottet hänvisa till redogörelsen i propositionen (s. 137—160 samt 176—187 och 193—198).

Motioner.

De allmänna principerna för medlemskapet i svenska kyrkan och för andra religiösa samfunds rättsliga ställning ha — bortsett från de avslagsmotioner, för vilka redogörelse redan lämnats — i allmänhet icke föranlett några yrkanden i motionerna. I motionen II: 488 av herr *Lundberg* framhålls dock det orimliga i att barn skola inträda i kyrkan genom födelsen, i följd varav motionären — såsom alternativ till sitt yrkande om avslag på propositionen — yrkar att riksdagen måtte besluta att antaga propositionen med de ändringar, som i motionen anförts, samt uppdraga åt utskottet att vidtaga de ändringar i lagtexten, som därav kunna föranledas.

Detaljbestämmelserna i religionsfrihetslagen ha endast på några punkter föranlett ändringsyrkanden i motionerna (beträffande stadgandet om kloster se dock vidare i det följande). Sålunda yrkas i motionen I: 376 av herr *Nerman*

att lagens titel skall lyda »Lag om medlemskap i svenska kyrkan m. m.»,
att rubriken till den första underavdelningen skall ha lydelsen »Om trossamfund»,

att 1 § skall lyda sålunda »Regeringsformen ger varje svensk medborgare och i riket vistande utlänning rätt att fritt utöva sin religion, d. v. s. sitt medlemskap inom organiserat trossamfund, såvitt han icke därigenom stör samhällets lugn eller åstadkommer allmän förargelse.»

samt att 2 § skall ha denna lydelse »Med trossamfund förstås, utom svenska kyrkan, sammanslutning för religiös verksamhet, vari ingår att anordna gudstjänst. För offentlig gudstjänst gälle ej andra hinder än sådana som i

allmänhet äro stadgade för sammankomst, till vilken allmänheten har tillträde.»

Vid 8 § i Kungl. Maj:t förslag, vilken handlar om inträde i svenska kyrkan, yrkas i motion II: 487 av herr *Larsson* i Stockholm att begäran om inträde i svenska kyrkan må ske skriftligen, varvid ansökandes allvarliga uppsåt bör intygas av två ojäviga personer.

I motionerna I: 375 av herr *Weiland m. fl.* och II: 490 av herr *Swedberg m. fl.* har vid 11 § i Kungl. Maj:ts förslag, vilket stadgande handlar om ansökningar och anmälningar rörande medlemskap i svenska kyrkan i vissa speciella fall, framställts det förslaget att ansökan enligt paragrafen skall få ske skriftligen.

Om konfessionella behörighetsvillkor för innehav av ämbete och tjänst m. m.

Gällande bestämmelser.

Enligt 4 § regeringsformen skola statsrådets ledamöter vara av den rena evangeliska läran. Samma behörighetsvillkor uppställas i 28 § andra stycket regeringsformen beträffande innehavare av prästerligt ämbete eller annan tjänst, varmed är förenat åliggande att undervisa i kristendom eller teologisk vetenskap. Alla övriga ämbeten och tjänster må — med vissa undantag beträffande utlänningar — innehavas även av bekännare av annan kristen troslära eller den mosaiska läran. Till sistnämnda bestämmelse anknyter emellertid den jävsregeln att icke någon, som ej tillhör den rena evangeliska läran, må såsom domare eller innehavare av annan tjänst deltaga i handläggning eller avgörande av fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan.

Enligt ordalagen avser 28 § regeringsformen endast ämbeten och tjänster, som tillsätts av Kungl. Maj:t genom fullmakt. De grundsatser som kommit till uttryck i paragrafen i fråga om konfessionella villkor för innehav av tjänst och hinder att deltaga i ärendes handläggning och avgörande torde dock äga en vidsträcktare giltighet.

I grundlagen begagnas uttryck som angiva att viss befattningshavare skall »bekänna», »vara av» eller »tillhöra» den rena evangeliska läran. Några olika grader av bekännelseetrohet kunna icke inläggas i dessa uttryck; de få anses vara synonyma. Kravet att bekänna den rena evangeliska läran torde få anses uppfyllt genom medlemskap i svenska kyrkan. Utan sådant medlemskap — eller i fråga om utlänning tillhörighet till utländskt evangeliskt-lutherskt kyrkosamfund — kan däremot detta krav icke anses vara tillgodosett.

Departementschefen.

Till en början anför departementschefen följande:

Den i regeringsformen angivna allmänna principen för tjänstetillsättningar innebär att hänsyn får tagas endast till förtjänst och skicklighet. Konfes-

sionella behörighetsvillkor utgöra undantag från denna huvudregel och kunna således medföra att sökande uteslutes från befattning, ehuru han i fråga om förtjänst och skicklighet är den mest meriterade. Ursprungligen gällde enligt 1809 års regeringsform att alla civila ämbetsmän skulle vara av den rena evangeliska läran. De nu gällande bestämmelserna, vilka tillkommo genom en ändring i regeringsformen år 1870, avsågo att öppna ett friare tillträde till allmänna befattningar. Att likväl en viss inskränkning bibehölls i den allmänna regeln, enligt vilken allmänna befattningar förbehållas bekännare av kristen eller mosaisk troslära, motiverades med att andra icke kristna trosbekännare borde uteslutas, emedan åtskilliga bland dem, t. ex. mormonerna, omfattat läror som vore oförenliga med våra medborgerliga förhållanden.

Denna motivering kan numera icke anses bärande. Befattningshavare i allmän tjänst böra icke, i förhållande till övriga medborgare, sättas i någon undantagsställning. Det stora flertalet befattningshavare ha icke sådana uppgifter att deras personliga konfession är av någon betydelse. De böra åtnjuta samma frihet som andra medborgare att själva taga ställning till sin livsåskådning och denna bör icke inverka på deras behörighet att inneha och utöva befattningen.

Endast i två hänseenden synes det påkallat att överväga undantag från den nu angivna grundsatsen, nämligen då det gäller handläggning av ärenden rörande den svenska kyrkans religiösa förhållanden och undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap. Härvid bortser jag från svenska kyrkans prästerskap, som självfallet måste både tillhöra kyrkan och bekänna dess lära.

Mellan den statliga och kyrkliga förvaltningen finnes ett samband på sådant sätt att statlig myndighet, ehuru den i allmänhet icke har några kyrkliga uppgifter, i undantagsfall kan komma att handlägga även kyrkliga ärenden. Även religiösa frågor, t. ex. fastställande av kyrkohandbok eller psalmbok, kunna härigenom komma under myndighetens bedömande. Sådana frågor ha emellertid, på grund av den skillnad som föreligger mellan medborgarskap och tillhörighet till kyrkan, icke karaktären av allmänna angelägenheter utan beröra endast kyrkans medlemmar. Den som icke tillhör kyrkan bör icke deltaga i handläggning därav.

De synpunkter som nu angivits tillgodoses för närvarande genom en jävsbestämmelse, vilken från befattning med dylika ärenden utesluter den som icke tillhör kyrkan. Denna jävsbestämmelse bör alltså bibehållas.

Departementschefen utvecklar närmare sin uppfattning om innebörden av jävsbestämmelsen (s. 136—137) och framhåller därvid att denna, i vad den avser religionsundervisning, för närvarande får anses åsyfta endast religionsundervisning inom kyrkan, t. ex. konfirmationsundervisning, men ej någon undervisning i allmänna skolor. För att tydligare utmärka denna innebörd har stadgandet i förslaget omformulerats.

Vidare anför departementschefen att jävsbestämmelsen, då det gäller

statsrådets ledamöter, endast bör avse föredraganden (s. 76—77). Härvid framhålles att, då enligt 43 § regeringsformen tillförordnad regering är tillsatt, vad som anförts om föredraganden kommer att gälla den ledamot av regeringen som förestår det departement till vilka ärendet hör.

Departementschefen övergår härefter till frågan om behörighetsvillkoren för dem som undervisa i kristendom samt anför därvid följande principiella synpunkter:

Nu gällande konfessionella behörighetsvillkor för tjänster som medföra skyldighet att i allmän skola undervisa i kristendom ansågos vid sin tillkomst år 1870, i samband med upphävandet av äldre mera generella bestämmelser, icke behöva närmare motiveras. Skälet till att främmande trosbekännare icke tillätos förvärva sådana tjänster låg tydligen däri, att bekännelse till den rena evangeliska läran betraktades som en garanti för att undervisningen bevarade sin evangelisk-lutherska karaktär. Även då det nu gäller att taga ställning till dessa behörighetsvillkor måste hänsyn till undervisningen vara det avgörande. Någon annan anledning att sätta dessa tjänster i en särställning föreligger icke.

Kristendomsundervisningen i de allmänna skolorna har efter tillkomsten av grundlagsbestämmelsen avsevärt ändrats. Såsom kommittén närmare utvecklar (s. 53) har denna undervisning både i folkskolan och i högre skolorformer förlorat den dogmatiska och konfessionella prägel som den tidigare haft. Numera lägges huvudvikten vid en objektiv framställning av kristendomens uppkomst, innehåll och utveckling samt vid den etiska fostran som kan anknytas därtill. Kommittén framhåller att undervisningen fullföljer en evangelisk linje. Det är avsett att kristendomsundervisningen även efter skolreformen skall få i huvudsak samma karaktär som för närvarande. I propositionen till 1950 års riksdag angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling har chefen för ecklesiastikdepartementet framhållit såsom en väsentlig uppgift för kristendomsundervisningen att till våra efterkommande förmedla det arv av värderingar och levnadsnormer, som skapats före vår tid och bildar grunden för vårt arbete. Med den uppfattning av undervisningens ändamål, som chefen för ecklesiastikdepartementet sålunda angivit, följer att denna måste bygga på traditionen i vårt land och på just den form av kristendom som här sedan gammalt omfattas. Denna kristendomsuppfattning är väl icke alldeles enhetlig; skilda riktningar förekomma. Därför har man också eftersträvat att ur skolornas undervisning avlägsna sådant som skiljer dessa riktningar och att skapa en kristendomsundervisning, som är ägnad att tillfredsställa det stora flertalet av vårt folk. Detta har visat sig möjligt därför att svenska kyrkan och de större frikyrkoriktningarna ha en gemensam, evangelisk grundåskådning.

Uppgiften att undervisa barn i våra allmänna skolor ställer över huvud taget stora krav på den som vill ägna sig däråt. Lärarens personliga egenskaper äro av den största betydelse, i synnerhet för en undervisning som är avsedd att vara icke blott ett meddelande av kunskaper utan även en karak-

tärsfostran. Genom utbildning av lärare och urval vid tillsättningen söker man få lärare som besitta icke blott de erforderliga teoretiska insikterna utan även de karaktärsegenskaper och den förmåga att leda barn som äro nödvändiga. Såsom garantier för att undervisningen bedrivs på det sätt som är åsyftat tjäna kursplaner och anvisningar samt kontroll över undervisningen och däri använda läroböcker. Dessa mera allmänna garantier för undervisningens kvalitet fungera på samma sätt, oavsett vilket läroämne undervisningen avser. Frågan gäller nu, om därutöver några särskilda krav böra ställas på den som undervisar i kristendom.

Vid ett ställningstagande till denna fråga bör beaktas att, även utan bestämmelser härom, ett visst urval av lärare kommer till stånd. Det ligger nämligen redan i sakens natur att icke någon utbildar sig för en lärargärning, om däri ingår att undervisa i en religion, som strider mot hans övertygelse. Det är alltså undervisningsskyldigheten — och icke det formella behörighetskravet — som i första hand verkar avhållande på dem som ha en främmande religionsuppfattning. På samma sätt förhåller det sig om någon, som redan innehar lärartjänst, kommer till en uppfattning i religiösa frågor som strider mot anvisningarna för den undervisning han meddelar. Hans ändrade personliga uppfattning medför icke någon rätt att avvika från anvisningarna; ett åsidosättande av dessa kan innefatta tjänstefel. För honom uppkommer därför problemet, om han kan förena undervisningsskyldigheten med sin nya övertygelse. Är denna av så genomgripande betydelse för hans personlighet att han icke längre kan fullgöra undervisningen, nödgas han söka sig en annan verksamhet.

Ehuru man sålunda kan utgå från att även utan särskilda bestämmelser, som begränsa behörigheten att undervisa i kristendom, denna undervisning i allmänhet kommer att bedrivas endast av personer som ha en positiv inställning till sitt undervisningsämne, torde dock särskilda behörighetsvillkor kunna vara av värde i vissa situationer. Sådana villkor öppna en möjlighet för skolmyndigheterna att sörja för att den som står helt främmande för undervisningen icke anförtros lärartjänst. Det synes således, på grund av kristendomsundervisningens särskilda karaktär, vid tillsättning av lärare, som skall utöva sådan undervisning, böra tillses att denne icke har en uppfattning som strider mot en evangelisk åskådning. Härvid torde dock, liksom för närvarande, den som är medlem av svenska kyrkan få antagas fylla detta krav; att införa något sakligt bedömande i dessa fall, som utgöra flertalet, kan icke komma i fråga. Sökande som icke tillhör svenska kyrkan bör kunna såsom bevis om sin inställning åberopa medlemskap i frikyrkosamfund. Däremot kan sådant medlemskap, såsom påpekats i 1927 års betänkande, icke göras till en ovillkorlig förutsättning för rätten att inneha tjänsten. Det måste därför föreligga också en möjlighet att på annat sätt styrka att läraren fyller angivna krav i fråga om sin åskådning.

Genom bestämmelser av det innehåll som nu angivits kan sålunda tillses att endast personer som tillhöra svenska kyrkan eller eljest ha en åskådning som är förenlig med undervisningen vinna anställning såsom kristen-

domslärare. Fråga uppkommer då, om sådan lärare, därest förutsättningen sedermera brister, bör vara skyldig att frånträda tjänsten. Uppenbart är att lärarens skiljande från tjänsten på grund av hans konfessionella förhållanden innebär ett mycket allvarligare ingripande i den religiösa friheten än en kontroll vid tillsättning av lärare, som skola undervisa i kristendom. Det måste föreligga mycket starka skäl för att den som visat sig kunna utan anmärkning utöva en lärartjänst sedermera skall kunna skiljas från tjänsten. Redan däri att behörigheten, såsom nyss angivits, anknytes till lärarens ådagalagda inställning till sitt undervisningsämne ligger, att det i allmänhet icke är möjligt konstatera att någon ändring däri skett annat än genom det sätt, på vilket han sköter sin undervisning. Men även om det i undantagsfall skulle kunna visas, t. ex. att lärare inträtt såsom medlem i ett samfund som icke kan betecknas som evangeliskt, kan det icke anses motiverat att ett ingripande mot läraren skulle kunna ske med åsidosättande av de regler som gälla för hans anställning. Huruvida han på grund av ådagalagd religiös inställning skall kunna skiljas från tjänsten, bör således bero på anställningsformen. Är han anställd på sådana villkor att han kan uppsägas från tjänsten, bör således dylik åtgärd kunna tillgripas. En ordinarie lärare bör däremot icke kunna skiljas från tjänsten annat än på grund av tjänstefel och i den administrativa eller judiciella ordning som gäller för bestämmande av påföljd härför.

Kommittén har upptagit frågan om en sådan ämnesfördelning inom folkskolan att lärare i större omfattning än för närvarande kunde fritagas från skyldigheten att undervisa i kristendom, varigenom sådana lärartjänster skulle stå öppna även för dem som icke fylla villkoren för att bli kristendomslärare. Vad kommittén föreslagit i denna del har rönt kritik i flera yttranden. Jag skall icke närmare ingå på denna skolorganisatoriska fråga. Det bör dock framhållas att de skäl som föranleda konfessionella begränsningar i behörigheten att vara lärare hänföra sig allenast till undervisningen i kristendom. Endast då det gäller sådan undervisning få enligt regeringsformen särskilda villkor för utnämning förekomma. Härav följer alltså att, i den mån en lärare är fri från skyldighet att undervisa i kristendom, något konfessionsband icke gäller för tjänsten, oavsett vid vilken skolform denna är inrättad.

I fråga om detaljutformningen av nu angivna principiella synpunkter på frågan om behörighet att undervisa i kristendom framhåller departementschefen att det knappast är möjligt att åstadkomma en bestämmelse, som på en gång lämnar tillräcklig ledning för tillämpningen och uppfyller de krav som måste ställas på ett grundlagsstadgande. Därför föreslås att i grundlagen, såsom ett undantag från den allmänna regeln om förtjänst och skicklighet såsom enda befordringsgrunder, anges att den hänsyn som påkallas av undervisningsskyldigheten skall tagas till de sökandes trosåskådning vid tillsättning av nu avsedda tjänster. Departementschefen anför därefter följande.

I fråga om den närmare tillämpningen av denna princip har jag redan förut anfört att den som är medlem av svenska kyrkan bör, liksom hittills, anses fylla det konfessionella krav som bör ställas på dessa lärartjänster. Detsamma bör gälla medlemmar av evangeliska frikyrkorörelser eller av andra evangeliska församlingar, som kunna finnas i riket. Det kan emellertid icke begäras att lokala skolmyndigheter utan närmare ledning skola kunna avgöra, vilka religiösa samfund som ha sådan karaktär. I tillämpningsföreskrifterna bör därför genom en uppräknings angivas, vilka religiösa samfund som åsyftas. Denna uppräknings kan uppenbarligen icke göras fullständig; den torde lämpligen böra omfatta sådana över större områden utbredda religiösa samfund som ha ett medlemsantal överstigande 10 000. Med tillgång till en sådan förteckning torde det icke bereda skolmyndigheterna större svårigheter att bedöma, om även andra samfund än de uppräknade äro jämförliga med dessa och således också böra betraktas som evangeliska samfund. Såsom jag i det föregående anfört bör det finnas möjlighet för sökanden att även på annat sätt än genom att visa medlemskap i svenska kyrkan eller i sådant religiöst samfund som nu avses styrka att han icke har en mot evangelisk kristendomsuppfattning stridande åskådning. Detta torde lämpligen få ske sålunda att han i samband med sin ansökan avger en skriftlig förklaring därom.

Gällande bestämmelser om lärartillsättning äro av administrativ karaktär. Därför torde också de nu avsedda tillämpningsföreskrifterna böra utfärdas i administrativ ordning. I de särskilda skolstadgorna bör således, såsom ett villkor för erhållande av lärartjänst med skyldighet att undervisa i kristendom, angivas att sökanden icke har en åskådning som strider mot evangelisk kristendomsuppfattning. Dessutom bör i en särskild kungörelse meddelas föreskrifter om hur sökanden äger styrka att han fyller detta krav. Då emellertid innehållet i denna kungörelse är av stor betydelse för bedömandet av den nu föreliggande frågan om konfessionella behörighetsvillkor för lärare, torde riksdagens yttrande böra inhämtas över ett förslag till sådan kungörelse. Förslag har därför upprättats (C. 1.).

Beträffande frågorna om behörighet att undervisa i teologisk vetenskap och om befattningshavares skiljande från tjänsten av konfessionella skäl anför departementschefen följande:

Kommittén framhåller att konfessionella behörighetsvillkor för de teologiska fakulteternas professorer icke äro motiverade av den forskning dessa bedriva men väl av den undervisning de ha att meddela samt hänvisar till att dessa fakulteter utbilda präster för svenska kyrkan. Därför finner kommittén att sådana lärarbefattningar icke böra kunna innehavas helt oberoende av samfundstillhörighet men att behörigheten därtill bör kunna utvidgas till medlemmar i vissa kyrkan närstående trossamfund, nämligen sådana som ha en evangelisk grundåskådning.

Den teologiska undervisningen kan icke på samma sätt som undervisningen i de allmänna skolorna vara bunden av kursplaner och anvisningar;

den måste bygga på en fri vetenskaplig forskning och det ankommer på varje professor att inom ramen för sitt ämne giva undervisningen dess innehåll. Det är emellertid ofrånkomligt att denna undervisning, om den skall kunna tillgodose prästutbildningen för svenska kyrkan, måste äga en evangelisk-luthersk inriktning. Härvid är det självfallet icke fråga om någon inskränkning i den vetenskapliga friheten eller något hinder för den enskilde forskaren att hysa och i sin undervisning giva uttryck åt personliga meningar i skilda frågor. Men en forskning som utgår från helt andra förutsättningar än dem som sedan gammalt bestämt den evangelisk-lutherska teologien vid våra universitet ägnar sig icke väl såsom underlag för prästutbildningen. Det torde sålunda vara uppenbart att den som skall utöva en för prästutbildningen så central undervisning som den i praktisk teologi måste tillhöra kyrkan och att någon, som i sitt vetenskapliga arbete företräder en annan religiös riktning eller eljest tagit avstånd från kyrkans lära, icke kan komma i fråga till en sådan lärostol. I huvudsak torde samma förhållande gälla flertalet av de övriga ämnena inom de teologiska fakulteterna. Såsom kommittén framhållit förekomma dock frikyrkliga riktningar, vilka stå kyrkan så nära att forskare som anslutit sig till någon av dem böra kunna utöva teologisk undervisning vid fakulteterna. Å andra sidan kunna inom de teologiska fakulteterna förekomma undervisningsämnen, som icke äga en särskild evangelisk-luthersk prägel, och lärostolar i dessa ämnen böra därför stå öppna för varje kompetent forskare, oavsett dennes konfessionella inställning. Så torde förhålla sig med undervisningen i allmän religionshistoria. Om det, såsom stundom diskuterats, skulle inrättas en filologisk undervisning inom de teologiska fakulteterna, saknas uppenbarligen varje anledning att uppställa något konfessionellt krav på utövarna av denna undervisning. Vid utnämning till teologisk lärartjänst bör således, i den omfattning som nu angivits, fordras att sökanden tillhör svenska kyrkan eller, i varje fall, icke har en trosåskådning som strider mot evangelisk kristendomsuppfattning.

I detta sammanhang bör dock även beaktas att professorerna i teologi icke endast ha forsknings- och undervisningsuppgifter. De utöva dessutom vissa särskilda kyrkliga funktioner, nämligen att inom sig utse representanter i domkapitel och kyrkomöte samt att deltaga i biskopsval. Av lagen om domkapitel och av kyrkomötesförordningen framgår att endast den som tillhör svenska kyrkan kan vara ledamot i domkapitel eller kyrkans ombud vid kyrkomöte. Några särskilda bestämmelser finnas icke som angiva, hur valet av fakultetens representanter skall tillgå. Uppenbart är dock att den som icke själv äger vara representant icke heller äger deltaga i valet av sådan. Att den som icke tillhör svenska kyrkan ej äger deltaga i biskopsval följer omedelbart av regeringsformens bestämmelser. Det skulle visserligen rent teoretiskt kunna anmärkas, att om icke några formella garantier uppställas för att ett tillräckligt antal av fakulteternas medlemmar tillhör kyrkan, fakulteterna skulle kunna bli oförmögna att fullgöra dessa kyrkliga funktioner. En sådan utveckling är emellertid så osannolik att den tills vidare kan lämnas ur räkningen.

Vad slutligen angår frågan om befattningshavares skiljande från tjänsten på grund av konfessionella skäl torde det vara uppenbart att det nu gällande stadgandet i 1873 års förordning, enligt vilket befattningshavare som utträder ur svenska kyrkan saknar all rätt att vara bibehållen vid sin tjänst utan är härför helt beroende av myndighets goda vilja, utgör ett allvarligt och betänkligt ingrepp i religionsfriheten. I fråga om lärartjänsterna har jag redan angivit att några särbestämmelser om skyldighet att frånträda tjänsten icke böra förekomma. Ej heller i något annat av nu behandlade fall torde någon sådan skyldighet böra bibehållas. Endast präst i svenska kyrkan bör, om han överger kyrkans lära, vara skyldig frånträda befattningen; härom finnas redan bestämmelser i en år 1948 antagen lag.

Motioner.

Vad departementschefen sålunda föreslagit har rönt kritik i flera motioner. I motionen II: 487 av herr *Larsson* i Stockholm hemställs sålunda att konfessionella krav icke skola uppställas för tjänster, som medföra undervisningsskyldighet i kristendom. I motionen II: 488 av herr *Lundberg* göres ett liknande uttalande. I motionen II: 493 av herr *Edberg m. fl.* yrkas att riksdagen måtte avvisa den i propositionen föreslagna avvikelserna från principen om förtjänst och skicklighet som allena gällande befodringsgrund för befattningar, som medföra skyldighet att undervisa i kristendom, samt att riksdagen likaledes måtte avvisa det i samma proposition med C 1 betecknade förslaget till kungörelse. Motionen I: 374 av fru *Lindström* och herr *Aman* går ut på att texten i den föreslagna kungörelsens första stycke avslutningsvis får följande lydelse: »— — — eller om han avger en skriftlig förklaring att hans åskädning icke förhindrar honom att undervisa i en kristendoms-kunskap, som vilar på den evangeliska kristendoms-uppfattningens grund».

Om kyrklig vigsel.

Gällande bestämmelser.

Enligt 4 kap. 1 § giftermålsbalken ingås äktenskap med kyrklig eller borgerlig vigsel. Kyrklig vigsel må enligt 4 kap. 2 § förrättas antingen av präst i svenska kyrkan eller av präst i främmande trossamfund, vars prästerskap av Kungl. Maj:t förklarats äga rätt att förrätta vigsel. Innan präst inom sådant samfund må utöva rättighet att viga skall, enligt kungörelsen den 6 augusti 1894, i Stockholm hos överståthållarämbetet och annorstädes i riket hos länsstyrelse styrkas, dels att samfundets prästerskap äger rättighet att med laga verkan förrätta vigsel, dels att den person, varom är fråga, är präst i samfundet och jämväl enligt samfundets regler är behörig att viga.

De kristna trossamfund, vilkas prästerskap ha rätt att viga med laga verkan, äro Metodistkyrkans församlingar, Romersk-katolska kyrkan, de anglikanska församlingarna i Stockholm och Göteborg, Franska reformerta församlingen i Stockholm, Nya kyrkans svenska församling i Stockholm, Nya

kyrkans församling i Stockholm och Nya kyrkans samfund i Jönköping. Behörighet att viga har vidare tillagts rabbiner och vikarierande rabbiner vid de mosaiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Sistnämnda vigselförrättare äro undantagna från skyldigheten att styrka sin behörighet inför överståthållarämbetet eller länsstyrelse.

Svenska missionsförbundet, Svenska baptistsamfundets missionsstyrelse, Örebro missionsförening, Adventistsamfundet, Frälningsarmén och Filadelfiaförsamlingen i Stockholm ha i skrivelser till kommittén hemställt att sådana bestämmelser införas att dessa organisationer kunna erhålla behörighet att anordna vigsel med civilrättslig verkan. I ett par av skrivelserna hävdas emellertid att den mest tillfredsställande lösningen av vigselfrågan vore att obligatoriskt civiläktenskap infördes, eller att sålunda giftermål med rättslig verkan skulle ingås inför borgerlig myndighet. Efter äktenskapets ingående kunde var och en i överensstämmelse med sin religiösa uppfattning söka den kyrkliga välsignelse eller bekräftelse av giftermålet, som han önskade.

I 4 kap. 2 § giftermålsbalken stadgas att kyrklig vigsel må äga rum inom svenska kyrkan, om båda de trolovade äro medlemmar av kyrkan eller den ene är medlem därav och den andre tillhör annat kristet trossamfund. Beträffande vigsel inom främmande trossamfund, vars prästerskap är behörigt att förrätta vigsel, gäller att vigsel må äga rum, om båda de trolovade äro medlemmar av samfundet eller, där samfundet är kristet, den ene är medlem därav och den andre av annat kristet trossamfund. I paragrafen stadgas vidare att Kungl. Maj:t äger förordna att medlem av utländskt evangeliskt-lutherskt trossamfund skall ha samma rätt till kyrklig vigsel som medlem av svenska kyrkan. Sådant förordnande har meddelats i fråga om medlemmar av danska folkkyrkan, norska statskyrkan, Finlands evangelisk-lutherska kyrka och evangelisk-lutherska Augustanasynoden i Amerika. Enligt 4 § i samma kapitel gäller att äktenskap må ingås med borgerlig vigsel, evad de trolovade kunna erhålla kyrklig vigsel eller ej.

Präst inom svenska kyrkan har enligt gällande bestämmelser icke någon rätt att vägra vigsel av den anledningen att någon av de trolovade är frånskild. Frågan om kyrklig vigsel av frånskilda har alltsedan 1868 vid många tillfällen behandlats i kyrkomötet och i riksdagen, dock utan att leda till ändrad lagstiftning. Sålunda förekom denna fråga vid 1908 års riksdag i samband med att den borgerliga formen för äktenskaps ingående utan inskränkning gjordes tillgänglig för alla. Ett av lagutskottet framlagt förslag om rätt för präst att vägra frånskild kyrklig vigsel blev dock ej bifallet av riksdagen. Samma fråga upptogs åter, då riksdagen och kyrkomötet 1915 behandlade lagstiftningen angående äktenskaps ingående och upplösning. Justitieministern Hasselrot utvecklade vid detta tillfälle i kyrkomötet skälen till att han icke kunde gå med på en bestämmelse, som befriade präst från vigselkyldigheten i dylika fall. Kyrkomötet antog lagförslaget men beslöt även skrivelse angående vigselkyldigheten. Skrivelsen föranledde icke någon åtgärd. Även senare (1929 och 1936) har frågan behandlats i

kyrkomötet utan att leda till något positivt beslut. År 1946 beslöt kyrkomötet begära att frågan skulle upptagas av dissenterlagskommittén och skrivelsen härom har Kungl. Maj:t överlämnat till kommittén.

Kommittén föreslår att i 4 kap. 3 § giftermålsbalken skall intagas ett stadgande, enligt vilket präst i svenska kyrkan icke skall vara skyldig att viga, därest någon av de trolovade är frånskild och andra maken i tidigare äktenskap lever.

Departementschefen.

Departementschefen anför följande:

Nu gällande bestämmelser om äktenskaps ingående innebära att vigsel utgör en nödvändig förutsättning för att ett äktenskap skall komma till stånd, men att det står kontrahenterna fritt att välja kyrklig eller borgerlig form för vigseln. Rättsutvecklingen har först efter hand nått fram till denna ståndpunkt.

Den kyrkliga vigseln finnes nämnd redan i landskapslagarna vid sidan om äldre inhemska former för äktenskaps ingående. Först genom 1734 års lag kom dock vigseln att betraktas som det avgörande momentet, vid vilket äktenskapets rättsverkningar voro knutna och utan vilket ett äktenskap i allmänhet icke förelåg. Med vigsel avsågs härvid en av präst i svenska kyrkan utförd kyrklig akt. Den religionsfrihet som år 1781 medgavs främmande trosbekännare innefattade rätt för dem att vigas av sina egna präster och med sina egna ceremonier, varigenom alltså en sådan vigsel fick samma civilrättsliga verkan som vigsel inom svenska kyrkan. Detsamma torde ha gällt om mosaiska former för äktenskaps ingående enligt de bestämmelser som år 1782 meddelades om mosaiska trosbekännare. Rätten att med laga verkan förrätta vigsel inom främmande trossamfund gjordes genom 1873 års förordning beroende på Kungl. Maj:ts medgivande.

En borgerlig form, äktenskaps ingående inför magistrat eller kronofogde, uppkom under senare hälften av 1800-talet genom flera särskilda författningar. Denna var avsedd för sådana fall då kyrklig vigsel av en eller annan anledning icke kunde komma i fråga; endast i undantagsfall hade kontrahenterna möjlighet att välja formen för sitt giftermål. I detta hänseende inträdde en ändring genom 1908 års lag om äktenskaps ingående. Denna innebar nämligen att den borgerliga formen skulle stå öppen för alla och att kontrahenterna i det övervägande flertalet fall skulle kunna välja mellan denna och kyrklig vigsel. Lagberedningen uttalade i ett år 1913 avgivet betänkande sin principiella anslutning till den reglering frågan fått genom 1908 års lag samt framhöll betydelsen av att staten beredde sina medlemmar frihet att välja den av de båda historiskt givna formerna för äktenskaps ingående som kontrahenterna i varje fall funne mest tilltalande. På grundval av beredningens utredning antogs nya bestämmelser i ämnet år 1915 — båda formerna för äktenskaps ingående kallades nu vigsel — och dessa bestämmelser ha sedan, i sak oförändrade, överflyttats till den gällande giftermålsbalken.

Valfrihet i fråga om formen för äktenskaps ingående är således den princip, på vilken gällande lagstadganden bygga. Denna grundsats har ansetts innebära icke blott att medlem av svenska kyrkan skall kunna välja mellan vigsel inom denna kyrka och borgerlig vigsel utan även att medlem av annat erkänt religiöst samfund i princip skall äga motsvarande valrätt. Frågan härom prövades av riksdagen i samband med tillkomsten av 1908 års lag. Kungl. Maj:t har nämligen i sin proposition föreslagit att vigsel inom främmande trossamfund skulle upphöra och att främmande trosbekännare således skulle vara hänvisade att ingå sina äktenskap i borgerlig form. Detta förslag underkändes av riksdagen, som anförde bl. a. att därigenom skulle skapas en konfessionell olikställighet som icke funnits förut. Även lagberedningen uttalade i 1913 års betänkande att det bäst överensstämde med grundsatsen om valfrihet att kyrklig vigsel vore tillgänglig för alla med allenast det förbehållet att vigsel icke kunde godkännas inom annat kyrkosamfund än sådant, vars organisation erbjöd nödiga garantier för att lagens föreskrifter om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder iakttogos.

Tidigare ha önskemål framförts att, efter utländsk förebild, endast för rättning inför borgerlig myndighet skulle betraktas som äktenskapsstiftande och att således den kyrkliga vigseln skulle fränkännas rättslig betydelse. Denna fråga om s. k. obligatoriskt civiläktenskap behandlades och avvisades under förarbetena till 1915 års lag. Kommittén har med statistik från tiden efter år 1915 visat att den kyrkliga vigseln kommer till användning i mer än 9 fall på 10. Av yttrandena synes också framgå att frågan om obligatoriskt civiläktenskap numera i huvudsak blott har teoretiskt intresse. Praktiskt sett begränsar sig därför det föreliggande spörsmålet till frågan, i vad mån det är möjligt att i vidgad omfattning förverkliga den konfessionella likställigheten mellan medlemmar av svenska kyrkan och medlemmar i andra trossamfund.

För närvarande har Kungl. Maj:t möjlighet att medgiva vigselrätt endast åt de erkända trossamfundens prästerskap. Giftermålsbalken anknyter alltså i detta hänseende till 1873 års förordning, enligt vilken endast samfund med en annan kristen troslära än den evangelisk-lutherska kan vinna erkännande såsom främmande trossamfund. Samma begränsning till samfund med annan kristen troslära kommer således att gälla även i fråga om möjligheten att vinna vigselrätt; härvid bortser jag dock från de mosaiska församlingarna, av vilka de större sedan gammalt äga vigselrätt. Uppenbarligen saknas numera varje anledning att bibehålla en dylik, på samfundens troslära grundad indelning av samfunden i sådana som kunna få vigselrätt och sådana som äro uteslutna därifrån. Å andra sidan kan något anspråk på rätt att viga med laga verkan icke härledas ur rätten att åtnjuta religionsfrihet. Varje religiöst samfund är oförhindrat att, på det sätt samfundet finner lämpligt, omgärda sina medlemmars äktenskap med religiös helgd. Men frågan, huruvida de ceremonier samfunden anordna härför också kunna bilda utgångspunkt för äktenskapets borgerliga rättsverkningar, är ett praktiskt spörsmål. Vid dess avgörande måste hänsyn tagas icke endast

till kravet på likställighet utan även till behovet av garantier för ett riktigt uppfyllande av lagens bestämmelser om vigsel.

Av vad nu anförts följer att ur principiell synpunkt något hinder icke bör föreligga att medgiva vigselrätt åt de frikyrkosamfund som nu icke äro erkända enligt 1873 års förordning och därför hittills icke kunnat få sådan rätt. Huruvida så bör ske måste dock bero på praktiska överväganden i varje särskilt fall. Vissa frikyrkliga organisationer bestå av ett mycket stort antal, över hela landet spridda mindre församlingar och, om samtliga dessa skola få vigselrätt, blir det antal vigselförrättare som skulle tillkomma förhållandevis stort. En annan svårighet ligger däri att frikyrkoförsamlingarna icke alltid äga en från församlingens övriga medlemmar fast avgränsad präst- eller predikantbefattning. Frikyrkorörelserna ha nämligen utvecklats ur enskilda sammanslutningar för gemensam andaktsövning under ledning endast av lekmän. I stort sett ha de alltjämt en dylik karaktär, men i vissa fall ha de efter hand vunnit en fastare organisation och särskilda predikanter ha anställts. Inom flera av de större frikyrkorörelserna anordnas en grundlig predikantutbildning, och stränga krav ställas på dem som önska anställning som predikant, under det att andra religiösa samfund för predikantuppgifter anlita lämpliga lekmän, som icke fått någon särskild utbildning för detta ändamål.

Kommittéförslaget söker komma till rätta med nu angivna svårigheter genom att införa ett nytt system för meddelande av vigselbehörighet, enligt vilket Kungl. Maj:t efter bedömande av behovet och individuell prövning av de sökandes personliga kvalifikationer skulle förordna frikyrkliga vigselförrättare. Denna utväg skulle emellertid kräva en vidlyftig administrativ apparat. Det torde heller icke vara lämpligt att Kungl. Maj:t genom att förordna endast vissa predikanter och avvisa andra, i och för sig lika kompetenta personer söker hålla ned antalet vigselförrättare. Ett medgivande av vigselrätt måste visserligen grundas på att det kan antagas att ett tillräckligt behov föreligger. Men det bör lämpligen ankomma på de frikyrkosamfund som begära vigselrätt att själva, med hänsyn till behovet och övriga omständigheter, avgränsa de befattningar som skola beklädas med vigselbehörighet och att uppställa sådana utbildnings- och kompetenskrav att dessa befattningar kunna bilda underlag för ett mera generellt medgivande. Det kan visserligen förhålla sig så att dessa förutsättningar icke för närvarande föreligga. Vissa samfund ha nämligen icke givit sina predikantbefattningar en sådan innebörd att dessa lämna sig för de nya uppgifterna. I sådana fall kan uppenbarligen en framställning om vigselrätt icke bifallas, förrän samfundet i nu angivet hänseende skapat de nödvändiga förutsättningarna härför.

På grund av vad nu anförts bör det alltså ankomma på Kungl. Maj:t att, efter utredning av omständigheterna i varje särskilt fall, avgöra, om de religiösa samfundens präster eller predikanter skola få viga med rättslig verkan. I undantagsfall bör det icke vara något hinder att, om förutsättningar för ett mera generellt medgivande saknas, endast ett personligt för-

ordnande meddelas, liksom Kungl. Maj:t även i övrigt bör vara oförhindrad att begränsa sitt medgivande. Närmare bestämmelser, som kunna erfordras bl. a. för att vigselförrättare skall kunna styrka sin behörighet, torde få utfärdas av Kungl. Maj:t i administrativ ordning.

Enligt nu gällande regler är det en förutsättning för att vigsel skall få ske inom svenska kyrkan, att båda de trolovade äro medlemmar av kyrkan eller den ene är medlem därav och den andre tillhör annat kristet samfund. Motsvarande regler gälla för vigsel inom främmande kristet trossamfund. Mosaisk vigsel får ske endast om båda de trolovade äro av mosaisk trosbekännelse. Kommittén har föreslagit detaljerade regler, vilka i huvudsak ansluta till de nuvarande bestämmelserna. Under remissbehandlingen har påvisats att de av kommittén föreslagna reglerna i vissa situationer leda till egendomliga resultat. I flera yttranden har föreslagits att vigselförrättare skall vara behörig att viga oberoende av de trolovades samfundstillhörighet.

De begränsningar i rätten till kyrklig vigsel som nu gälla grunda sig på ett uttalande av lagberedningen under förarbetena till 1915 års lagstiftning om äktenskaps ingående och upplösning. Lagberedningen anförde nämligen att det av hänsyn till god ordning är påkallat att vigsel ej må ske vare sig inom svenska kyrkan eller annat trossamfund, där ej åtminstone den ene av kontrahenterna tillhör samfundet, och att kyrklig vigsel ej heller tillåtes om den ene av kontrahenterna men ej den andre tillhör kristet samfund. Det kan ifrågasättas, om det är nödvändigt att bibehålla en dylik bestämmelse; det skulle kunna överlämnas åt de trolovade själva att avgöra, vilken vigselförrättare de önska anlita. Man kan dock icke helt bortse från att en så vidsträckt behörighet skulle kunna utnyttjas på ett sätt som verkade stötande. Därför synes det motiverat att kräva att åtminstone den ene av de trolovade skall tillhöra vigselförrättarens samfund för att denne skall vara behörig. Å andra sidan synes det icke behöfligt att uppställa några särskilda krav i fråga om den andre av de trolovade. Vad den nuvarande lagbestämmelsen innehåller om att denne, då vigsel sker inom kristet trossamfund, åtminstone skall tillhöra annat kristet samfund synes vara en kvarleva från en tid, då de religiösa motsättningarna voro betydligt starkare än vad de numera äro i vårt land. Ej heller då den andre av de trolovade icke tillhör något trossamfund finnes anledning att föreskriva några särskilda regler.

Frågan, huruvida präst i svenska kyrkan bör vara skyldig att viga, då någon av de trolovade är frånskild, har diskuterats sedan lång tid tillbaka, och delade meningar ha därvid kommit till uttryck bl. a. i de debatter därom som vid åtskilliga tillfällen förekommit i kyrkomötet. Det synes förhålla sig så att ett mindre antal bland prästerna känner samvetsbetänkligheter mot att, åtminstone i vissa fall, viga frånskild, under det att det stora flertalet anser att den kyrkliga välsignelsen icke bör vägras någon som begär denna.

Av viss betydelse i detta sammanhang är, hur man skall uppfatta vigselförrättarens medverkan vid äktenskapets ingående. Enligt äldre såväl kyrklig som världslig rätt, vilken alltså kommer till uttryck i vårt nu gällande kyrkliga vigselformulär, tänkas kontrahenterna själva inför vigselförrättaren och i närvaro av församling eller vittnen träffa en överenskommelse om äktenskap. Den rättsliga innebörden av vigselförrättarens uppgift är således att offentligen konstatera att överenskommelsen föreligger; till hans förklaring härom, stadfästelsen, anknyta rättsverkningarna. Därefter har han att, vid det viktiga steg kontrahenterna tagit, giva dem den kyrkliga välsignelsen. Kyrkans medverkan vid vigseln innefattar således, enligt den nu angivna uppfattningen, icke något bedömande av det tillämnade äktenskapet ur religiösa eller etiska synpunkter; det ankommer på kontrahenterna själva att i sådant hänseende taga ståndpunkt till sitt äktenskap. Att kyrklig välsignelse gives till den som begär den, utan att därvid hans värdighet att mottaga denna närmare prövas, torde överensstämman med vedertagna principer för kyrkans verksamhet; förhoppningen att den kyrkliga välsignelsen, oavsett vad de yttre omständigheterna kunna utvisa, kan gagna honom torde därvid anses avgörande.

Innan jag närmare behandlar innehållet i kommitténs förslag, vill jag framhålla att kommittén såsom ett huvudskäl för lagändring anfört att frågan om prästs vigselnskyldighet skulle komma i ett annat läge, därest frikyrkosamfundet erhöles vigselrätt. Denna vigselrätt skulle nämligen icke vara förenad med någon vigselnskyldighet och de frikyrkliga vigselförrättarna skulle därför kunna underlåta att viga frånskilda, medan präst i svenska kyrkan icke äger vägra. Den jämförelse med frikyrkosamfundets vigselrätt som kommittén sålunda gjort synes emellertid icke vara berättigad. Frågan, i vilken utsträckning en frikyrkomedlem har rätt till vigsel av en hos samfundet anställd funktionär, är en sida av medlemskapet i detta samfund. Denna fråga bör icke, lika litet som medlemskapets innebörd i andra hänseenden, regleras i lag utan ankomma på samfundets egna bestämmelser. Svenska kyrkan däremot har en i lag reglerad ställning, och därför bör också den vigselnskyldighet som åligger präst inom denna kyrka vara angiven i lag; den kan icke såsom den frikyrkliga vigselförrättarens skyldigheter lämnas oreglerad.

En bestämmelse som har till syfte att befria präst från skyldighet att viga frånskilda, eller vissa sådana, kan antingen gå ut på att den åsyftade gruppen av trolovade helt uteslutes från att viga kyrkligt eller, utan en sådan principiell uteslutning från kyrklig vigsel, lämna prästen möjlighet att från fall till fall bedöma, huruvida han vill medverka till den begärda vigseln. Kommitténs förslag följer det senare av dessa alternativ och innehåller att präst icke skall vara skyldig att viga, då någon av de trolovade är frånskild och den andre maken i tidigare äktenskap lever. I motiveringen till detta förslag utgår kommittén från att fall kunna inträffa, då kyrklig vigsel av frånskild »uppenbart skadar kyrkans anseende och auktoritet och står i strid mot hennes egen förkunnelse om äktenskapet». Försla-

get innebär icke att den kyrkliga vigseln skall vägras alla fränskilda. Vägran anses motiverad endast i vissa fall, men kommittén finner det vara omöjligt att i en lagbestämmelse formulera de skäl, som böra föranleda en vägran att förrätta kyrklig vigsel, och har därför velat överlåta avgörandet till den enskilde prästen.

Av ordalagen i den föreslagna lagbestämmelsen framgår endast att prästen skulle äga en fri prövningsrätt i de angivna fallen. Han skulle alltså äga frihet att, alltefter sin personliga inställning, antingen vägra att viga alla fränskilda eller icke i något fall ställa sig avvisande till vigsel av fränskild. Mellan dessa ytterlighetsståndpunkter skulle kunna finnas obegränsade möjligheter att med större eller mindre konsekvens tillämpa en personlig ståndpunkt, som tillåter vigsel av vissa fränskilda och avvisar andra. Kommitténs motivering synes emellertid utvisa att det icke varit kommitténs mening att giva den enskilde prästen en så stor frihet, utan att dennes ställningstagande i det enskilda fallet skulle vara ett uttryck för en mera allmänt vedertagen, ehuru icke i lag närmare angiven, kyrklig uppfattning, enligt vilken den kyrkliga vigseln bör vägras vissa fränskilda, men icke alla. I enlighet härmed skulle alltså varje präst vara skyldig att, då någon av de trolovade är fränskild, ingå på ett bedömande av förhållandena i det tidigare äktenskapet och taga ståndpunkt till om upplösningen av detta äktenskap är förenlig med en kyrklig uppfattning om äktenskapet.

Mot en sådan bestämmelse som den av kommittén föreslagna kunna erinringar göras, vare sig man tolkar denna på det ena eller andra av de nu angivna sätten. Det kan icke gärna överlåtas åt varje enskild präst att endast på grund av sin egen personliga mening avgöra, om han skall viga fränskild. Men även om man utgår från att prästen vid sin prövning har att tillämpa vissa allmänt vedertagna prövningsgrunder, måste det betecknas som en allvarlig brist i den föreslagna bestämmelsen att dessa icke äro ens antydda i lagen. En väsentlig invändning mot förslaget är även att detta icke lämnar prästen någon anvisning, hur han skall få tillgång till en objektiv och tillförlitlig kunskap om de faktiska förhållandena, på vilka prövningen skall grundas. Härtill kommer att den prövning man sålunda vill pålägga prästerskapet är synnerligen ömtålig. Den rör intima personliga angelägenheter och prästen kan, just därför att han saknar en säker kunskap om verkliga förhållandena, lätt göra de trolovade orätt. Enligt min mening kan det icke vara riktigt att pålägga prästerna en sådan prövningsskyldighet, som måste vålla dem allvarliga svårigheter och samvetskonflikter och som kan leda till att de trolovade med orätt finna sitt tillämnade äktenskap utpekadt såsom oförenligt med en kristen uppfattning. En sådan lagstiftning kan jag icke tillstyrka.

Det torde således icke vara möjligt att låta de trolovades rätt till kyrklig vigsel vara beroende på en prövning i varje särskilt fall. Om en inskränkning av denna rätt skall komma i fråga, måste den avse vissa, i lagen noga angivna och i praktiken objektivt konstaterbara fall. En lösning, som i och för sig tillfredsställer dessa krav, vore att samtliga fränskilda hänvi-

sades till den borgerliga vigselformen. Kommittén har ansett att en sådan lösning icke bör komma i fråga, emedan det i åtskilliga fall skulle strida mot den kristna kärleken att vägra de trolovade den kyrkliga vigseln. Enligt min mening är detta ett starkt skäl mot en sådan lösning. Men även ur andra synpunkter inställa sig betänkligheter mot att genombryta den nu gällande grundsatsen om kontrahenternas rätt att välja mellan kyrklig och borgerlig vigsel. Dessa former böra i princip vara jämställda. Vad som i det ena fallet anses som ett otillbörligt äktenskap bör icke gärna godtagas i det andra.

Vidare vill jag framhålla att de skäl som anförts för att vissa frånskilda icke skulle få kyrklig vigsel, synas vara tillämpliga även i andra fall, då det skulle kunna antagas att de trolovade ha en inställning till äktenskapet, som är oförenlig med kyrklig uppfattning. Det skulle alltså kunna göras gällande att även dessa fall skola utestängas från kyrklig vigsel. Ett hävande av rätten till kyrklig vigsel i vissa fall, vare sig dessa begränsas till frånskilda eller erhålla en vidare omfattning, måste dock förutsätta att den borgerliga vigseln gives en starkare ställning, bl. a. genom att antalet borgerliga vigselförrättare ökas, särskilt på landsbygden. Det är uppenbart att, så länge den kyrkliga vigseln anlitas för så stor del av samtliga giftermål som för närvarande sker, även äktenskap som kunna synas mindre väl förenliga med kyrklig uppfattning ingås i denna form.

Slutligen vill jag anmärka att de krav på befrielse för präst att viga frånskild, vilka tidigare framkommit, delvis utgått från att det för prästen kändes stötande att, då någon av de trolovade var frånskild, uttala vissa partier i vigselformuläret. Detta har emellertid omarbetats i den nya, år 1942 antagna kyrkohandboken, därvid denna synpunkt beaktats.

Motioner.

I några motioner ha mera vittgående ändringar av gällande regler om äktenskaps ingående påyrkats. Sålunda hemställes i motionen II: 496 av herrar *Wiklund* i Stockholm och *Widén* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning angående införande av obligatoriskt civiläktenskap. Samma yrkande framställes i motionen II: 487 av herr *Larsson* i Stockholm; alternativt hemställes i denna motion att den som förklarats behörig förrätta kyrklig vigsel med rättslig verkan må viga de trolovade som ansöka därom.

I motionerna I: 375 av herr *Weiland m. fl.* och II: 490 av herr *Swedberg m. fl.* hemställes att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte besluta sådan ändring, att den som förklarats behörig förrätta kyrklig vigsel äger rätt att med rättslig verkan viga trolovade, som ansöka därom, såvida de båda eller en av dem tillhöra ett i motionen berört evangeliskt trosamfund.

Frågan om prästs vigselkyldighet beröres i motionen II: 489 av herr *Staxäng*, vari — på sätt motionären under utskottsbehandlingen närmare bestämt sitt yrkande — hemställes att i enlighet med dissenterlagskom-

mitténs förslag skall intagas, i 4 kap. 3 § giftermålsbalken, ett stadgande om att präst inom svenska kyrkan ej skall vara skyldig viga, därest någon av de trolovade är fränskild och andre maken i tidigare äktenskap lever.

Om jordfästning m. m.

Gällande bestämmelser.

I 1894 års lag om jordfästning, vilken ersatt äldre, i kyrkolagen upptagna bestämmelser och därför endast avser sådana fall då den avlidne tillhörde svenska kyrkan, stadgades ursprungligen att den avlidne skulle jordfästas inom sex veckor från dödsfallet, om ej giltiga orsaker till längre uppskov voro för handen. Jordfästningen skulle förrättas av präst i svenska kyrkan enligt kyrkohandbokens föreskrifter. Detta ovillkorliga jordfästningstvång har sedermera inskränkts genom lagändringar år 1926. Därvid bibehölls visserligen kravet på kyrklig jordfästning såsom en huvudregel, men undantag gjordes för att möjliggöra att den avlidne skulle kunna jordfästas i annan ordning eller begravas utan någon religiös akt. Bestämmelserna härom innebära att den avlidne skall begravas utan jordfästning i svenska kyrkans ordning i två fall, nämligen dels då den avlidne skriftligen förordnat därom och dels då det begäres av den avlidnes närmaste anhöriga eller av dem, som eljest stodo den avlidne nära; i sistnämnda fall dock ej, om den avlidne gjort skriftligt förordnande av motsatt innebörd. Framställningen om att sådan begravning må äga rum skall göras hos präst, som för kyrkoböckerna i den församling där dödsfallet skall inskrivas.

Gällande bestämmelser innebära sålunda att prästen icke skall sakligt pröva, om jordfästning i svenska kyrkans ordning bör förekomma eller ej. Hans uppgift begränsar sig till en mera formell handläggning av ärendet; han skall, då fråga uppkommer om begravning utan jordfästning i kyrkans ordning, tillse att det föreligger skriftligt förordnande från den avlidne eller begäran av efterlevande som äro behöriga att göra sådan framställning. Det har nämligen ansetts böra ankomma på de efterlevande att bestämma formen för begravning, då den avlidne icke själv förordnat därom. Kunna de anhöriga icke enas och framkomma därför stridiga önskemål, skall jordfästning ske i svenska kyrkans ordning.

En annan fråga som kommittén behandlar är förutsättningen för jordfästning i svenska kyrkans ordning av någon som icke tillhört kyrkan. Gällande lag innehåller icke något härom. Sedan gammalt har emellertid ansetts att präst väl icke är skyldig men dock oförhindrad att tillmötesgå en begäran om jordfästning, då den avlidne icke tillhörde kyrkan. Vid 1926 års lagändringar hade föreslagits en uttrycklig bestämmelse härom. Förslaget avvisades emellertid av departementschefen, som ansåg att det icke förelåg tillräckliga skäl att i 1894 års lag, som ej har avseende å kyrkan utomstående avlidna, inblanda andra bestämmelser i ämnet.

Kommittén menar nu att denna fråga delvis kommit i ett nytt läge genom den vidgade rätten att utträda ur kyrkan. Därför föreslår kommittén att ett

stadgande skall införas i 1894 års lag, enligt vilket avliden, som icke tillhörde kyrkan, må kunna jordfästas i kyrkans ordning. Förutsättning är enligt förslaget att det göres framställning av anhörig eller person, som stått den avlidne nära, och att det kan antagas att sådan jordfästning icke skulle strida mot den avlidnes önskan.

Slutligen behandlar kommittén även frågan om upplåtande av kyrka vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning. Detta var den främsta tvistefrågan, då 1926 års lagändringar tillkommo. I proposition till 1925 års riksdag och i riksdagens beslut samma år upptogs icke någon bestämmelse i detta ämne. Men 1925 års kyrkomöte tillfogade ett stadgande, enligt vilket kyrka icke skulle få upplåtas för dylik begravning. På grund härav förelågo icke sammanstående beslut. Frågan upptogs på nytt i proposition till 1926 års riksdag och därvid föreslogs bestämmelsen »och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro». Lagrådet hade emellertid gjort anmärkning mot denna formulering och förordat uttryckssättet »men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro». Riksdagen antog stadgandet i den avfattning lagrådet förordat och detta blev också lagens innehåll.

Kommittén anför att den funnit en modifiering av ordalagen i bestämmelsen önskvärd. Enligt vad kommittén erfarit ha nämligen många präster på grund av bestämmelsens negativa utformning känt sig förhindrade att tillmötesgå framställningar om kyrkas upplåtande även i fall då det kunde ha varit motiverat. Då samtidigt bestämmelsen av andra präster tolkas i en väsentligt generösare anda, har stor olikhet i praxis uppkommit. Kommittén framhåller vidare att kyrkans gudstjänstrum i princip bör vara reserverat för kulthandlingar och endast i undantagsfall bör få upplåtas för andra ändamål, men att det därvid på grund av kyrkans evangeliska väsen och ekumeniska syftning icke bör förfaras alltför restriktivt.

På grund av dessa överväganden föreslår kommittén att bestämmelsen skall erhålla den lydelsen att vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning kyrka må kunna upplåtas, om särskilda skäl därtill äro.

Departementschefen.

Departementschefen anför följande:

De former som iakttagas, då en död människa begraves, ha djupa rötter i folkliga och religiösa föreställningar. I äldre tider ha väl begravningsformererna främst haft en magisk innebörd, som nu fallit i glömska eller i varje fall saknar all betydelse för nutida människor. En nära anhörigs bortgång väcker alltid känslor av allvar och en helt naturlig önskan att ordna den dödes sista färd på ett värdigt och pietetsfullt sätt. Och härvid följas gamla, hävdvunna former. Sedvänjorna på detta område upprätthållas därför av en mycket stark tradition. Numera är, sedan år 1926, den kyrkliga jordfästningen icke obligatorisk. Sådan jordfästning skall väl i regel förrättas, då den avlidne tillhörde kyrkan, men möjlighet finnes att på särskild begäran få befrielse från den kyrkliga jordfästningen. I praktiken begagnas denna möj-

lighet till befrielse endast i ringa omfattning. Då befrielse begäres, torde det i de flesta fall bero på att man önskar en frikyrklig jordfästning. Endast i mera sällsynta undantagsfall torde jordfästning enligt någon bestämd, religiös ritual underlåtas. Men även i sådana fall torde dock alltid, såsom en ersättning för jordfästningen, något slag av högtidlig samling förekomma.

Värdiga och pietetsfulla begravningsformer bruka alltså iakttagas även utan några lagbestämmelser därom. Att härutöver fordra också att begravning skall ske i en bestämd, religiös form kan icke anses motiverat. Tvärtom torde stadganden som i princip påbjuda kyrklig jordfästning icke stå i god överensstämmelse med religionsfriheten, även om möjlighet till befrielse finnes. Den kyrkliga jordfästningen bör, liksom andra religiösa handlingar, finnas att tillgå för kyrkans medlemmar, men någon principiell skyldighet att låta utföra denna bör icke föreligga.

Även under förarbetena till 1926 års lagändringar anfördes liknande synpunkter. Sålunda framhölls i 1923 års betänkande, vilket ligger till grund för lagändringarna, att kyrkans kulthandlingar icke borde påtvingas någon utan endast bjudas dem som önska bli delaktiga därav och att det med utgångspunkt därifrån kunde synas riktigast att jordfästning i kyrkans ordning förekom endast när begäran därom blivit framställd (SOU 1923: 23 s. 33). Att likväl det principiella kravet på jordfästning i kyrkans ordning bibehölls såsom huvudregel i lagen, berodde på att man önskade säkerställa förverkligandet av den avlidnes vilja i fråga om jordfästning; det ansågs nämligen kunna antagas såsom regel att denne önskat den kyrkliga jordfästningen.

Även enligt min mening bör den avlidnes vilja respekteras i fråga om begravningens konfessionella karaktär. Det kan betraktas som ett led i den enskilda människans religiösa frihet, att hon har möjlighet att under sin livstid försäkra sig om att hennes begravning kommer att ske i överensstämmelse med hennes religiösa övertygelse. Rättsreglerna böra alltså ha ett sådant innehåll att, om den avlidne givit uttryck åt en önskan i detta hänseende, denna i princip skall uppfyllas. Frågan, hur den avlidnes vilja skall kunna sålunda säkerställas, sammanhänger emellertid med vad som i allmänhet gäller om verkan av föreskrifter som den avlidne meddelat. Det torde därför vara erforderligt att jag, innan jag närmare ingår på det nu föreliggande spörsmålet, lämnar en redogörelse för vad som gäller i detta hänseende.

I 1930 års lag om testamente och 1933 års lag om boutredning och arvskifte finnas regler om verkan av föreskrifter som den avlidne meddelat rörande sin egendom. Härom gäller i princip att den avlidnes förfoganden för dödsfalls skull över sin egendom äro bindande, om de skett i form av testamente. Med testamente avses ett förordnande som, på närmare angivet sätt, upprättats skriftligen med vittnen; även ett muntligt förordnande eller en egenhändigt skriven och undertecknad, men obevittnad handling kan i vissa undantagsfall vara att anse som testamente. Den vanliga innebörden i testamente är ett förfogande över egendom till förmån för viss person, testamentstagare. Ett testamentariskt förordnande kan dock även bestå i en än-

damålsbestämmelse, varmed avses en på dödsboet eller på någon successionsberättigad lagd skyldighet att fullgöra en prestation med avseende å kvarlåtenskapen eller någon del därav, utan att denna prestation motsvaras av någon rätt för visst rättssubjekt. I fråga om en ändamålsbestämmelse finnes alltså icke någon testamentstagare. Såsom ändamålsbestämmelse betraktas t. ex. en föreskrift om uppsättande av en gravvård. Även andra föreskrifter än de nu angivna kunna vara att betrakta som testamente. Tidigare har visserligen den uppfattningen kommit till uttryck inom rättsvetenskapen att ett testamente icke kan avse annat än testators förmögenhet och att andra föreskrifter, t. ex. om begravning, icke äro bindande. I det betänkande som ligger till grund för testamentslagen har emellertid lagberedningen anfört att testamente — utöver universella förordnanden, legat och ändamålsbestämmelser — även kan avse ordningen för dödsboets avveckling, kvarlåtenskapens fördelning eller över huvud verkställande av den avlidnes yttersta vilja; beredningen uttalar att den icke ansett nödvändigt och lämpligt att i lagtexten intaga någon uttömmande redogörelse för vad ett testamente kan innehålla (SOU 1929: 22 s. 69). Det står alltså i viss mån öppet, vilka förordnanden som enligt svensk rätt äro att anse som testamenten.

Den närmare innebörden av att ett testamentariskt förordnande sålunda betecknas som bindande är att detta i princip kan läggas till grund för rättsliga åtgärder. Initiativ till sådana åtgärder betraktas dock i allmänhet icke som en samhällsangelägenhet utan ankommer på den enskilde. För att ändamålsbestämmelser i allmänhet skola iakttagas ha särskilda anordningar vidtagits i lagen. Sålunda gäller att, om någon underlåter vad honom åligger för att verkställa en ändamålsbestämmelse, talan därom kan föras vid domstol av testators arvinge, evad han äger del i boet eller ej, efterlevande make, arvinges avkomling, universell testamentstagare, så ock av boutredningsman eller testamentsexekutor. Härigenom har alltså en viss krets av personer, vilken icke helt sammanfaller med dem som äga del i boet och därför omhänderha dess förvaltning, erhållit möjlighet att i vissa fall ingripa för att framtvunga ett genomförande av den avlidnes, i testamente uttryckta vilja. Av betydelse för ett testamentes förverkligande är också att testator kan förordna testamentsexekutor att, i dödsbodelägarnas ställe, helt eller delvis utföra boutredningen. Det kan i detta sammanhang framhållas att testamentslagens bestämmelser om bevakning av testamente och om viss tid för klandertalan endast avse testamentstagares rätt. De gälla icke ändamålsbestämmelse eller annan föreskrift, som icke avser testamentstagare. Testamente kan således, i de delar det innehåller sådana bestämmelser eller föreskrifter, vara tillämpligt, churu det i fråga om förfogande över egendom ännu icke är stående.

Om man nu, efter denna översikt över vad som i allmänhet gäller om testamentariska förordnanden, återgår till det föreliggande spörsmålet rörande verkan av föreskrifter om begravningens konfessionella karaktär, torde det till en början kunna fastslås att sådana föreskrifter icke kunna be-

traktas som ändamålsbestämmelser. De hänföra sig nämligen icke till kvarlåtenskapen. Såsom framgår av lagberedningens nyss återgivna yttrande är det emellertid icke uteslutet att även vissa andra föreskrifter än förfoganden över egendom följa reglerna om testamentariska förordnanden. Praktiska skäl tala för att förordnande rörande begravningsens konfessionella karaktär behandlas såsom testamentariska förordnanden. Det synes nämligen i fråga om giltigheten knappast böra göras någon skillnad mellan dessa förordnanden och andra föreskrifter rörande begravningen, vilka innebära en disposition över egendom. Samma skäl som i allmänhet tala för att testamente skall upprättas i viss form torde vara tillämpliga även i fråga om de föreskrifter som nu avses. Dessa böra alltså anses bindande, om de upprättats i form av testamente. Då innebörden av gällande bestämmelser i detta hänseende kan anses tveksam, torde ett uttryckligt stadgande böra införas i jordfästningslagen, såvitt angår frågan om jordfästning i svenska kyrkans ordning.

Även då den avlidnes önskan beträffande begravningens konfessionella karaktär kommit till uttryck på annat sätt än genom ett testamentariskt förordnande, såsom då denne eljest efterlämnat något skriftligt förordnande eller gjort något muntligt uttalande eller då det på grund av hans allmänna inställning måste tagas för visst att han haft en bestämd önskan i sådant hänseende, bör den avlidnes vilja respekteras. I dylikt fall får det ankomma på de efterlevande att uppfylla den avlidnes önskan.

Det kan råda en viss tvekan om vilka efterlevande som äro behöriga att avgöra sådan fråga som nu avses. Några bestämmelser härom finnas icke; vad jordfästningslagen innehåller i detta hänseende giver icke säker ledning. Ej heller finnas bestämmelser om hur beslut skall åstadkommas, då de efterlevande äro oense. Det kan icke antagas att reglerna om dödsboförvaltningen i dylika hänseenden alltid äro tillämpliga. Sålunda måste anses t. ex. att efterlevande make i regel är närmast att besluta därom, även om han icke har del i kvarlåtenskapen. Några bestämda regler för hur beslut skall fattas i frågor rörande begravningen och vilka som äro behöriga att deltaga däri torde knappast kunna uppställas. Vad som ligger i sakens natur får vara avgörande. Men å andra sidan böra icke några särbestämmelser gälla rörande frågan om begravningens konfessionella karaktär. Beslut härom bör ankomma på den som i övrigt ombesörjer begravningen, vare sig detta utföres av de närmaste anhöriga, av någon som eljest stått den avlidne nära eller av annan.

På grund av vad nu anförts torde de bestämmelser som nu finnas i jordfästningslagen om särskild framställning till pastor rörande befrielse från den kyrkliga jordfästningen böra upphävas.

Kommittén har även upptagit frågan om förutsättningarna för jordfästning i svenska kyrkans ordning, då den avlidne icke tillhört kyrkan. Frågan härom behandlades i samband med 1926 års ändringar i jordfästningslagen. Någon uttrycklig bestämmelse ansågs då icke böra upptagas i lagen. Denna

fråga torde därefter icke ha kommit i något ändrat läge. Det lär även utan någon särskild bestämmelse vara klart att präst är oförhindrad att förrätta en sådan jordfästning. Ett stadgande av det innehåll kommittén föreslagit synes kunna alltför mycket begränsa möjligheterna att förrätta en jordfästning som kan anses motiverad, t. ex. då okänd, som omkommit på havet, anträffas på svenskt område. Det bör liksom hittills kunna överlämnas åt prästen att avgöra, om han vill förrätta jordfästning, då den avlidne icke tillhörde kyrkan.

Vad slutligen angår frågan om upplåtande av kyrka för begravning, vid vilken jordfästning icke förrättas i svenska kyrkans ordning, innebär kommitténs förslag att det nu gällande stadgandet skulle erhålla en ändrad formulering. I sak har det föreslagna stadgandet samma betydelse som det nu gällande. Avgörande för om kyrkan skall få upplåtas är sålunda såväl enligt nu gällande stadgande som enligt kommitténs förslag att pastor finner särskilda skäl föreligga. Såsom kommittén anfört torde det dock vara lämpligare och mindre ägnat att framkalla missförstånd, om denna regel uttryckes i en positiv form. Ett stadgande härom avser naturligtvis, liksom förut, endast frågan om kyrkans upplåtande för begravning i de fall lagen åsyftar, och det har icke, vare sig direkt eller indirekt, något avseende på upplåtelser av kyrka i andra fall. I vissa yttranden har föreslagits att en särskild strängare bestämmelse skulle införas för sådana fall, då den tillämnade begravningsakten icke skall följa någon bestämd religiös ritual. Ett sådant förslag kan jag emellertid icke biträda; att betrakta en dylik begravningsakt såsom en kränkning av kyrkorummet, även då den sker på ett värdigt och allvarligt sätt, är uppenbart oriktigt. Däremot böra naturligtvis förrättningar, som gå ut på ett förlöjligande av kyrkliga seder och bruk eller eljest äro förargelseväckande, icke få förekomma i kyrka.

Frågan om rätten att överklaga beslut rörande upplåtelse av kyrka torde icke böra upptagas i detta sammanhang; det torde vara tillräckligt att hänvisa till vad som förekom härom vid 1950 års riksdag i anledning av motioner angående bestämmelser om rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande. I första lagutskottets utlåtande över dessa motioner (utl. nr 16) anfördes bl. a. att de åsyftade besluten redan nu kunde överklagas enligt de regler som gälla för administrativa besvär i allmänhet samt att utskottet icke fann något omedelbart behov av lagstiftning föreligga.

Motioner.

De föreslagna ändringarna i jordfästningslagen ha icke föranlett annat ändringsyrkande i motionerna än att i motionerna I: 375 av herr *Weiland m. fl.* och II: 490 av herr *Swedberg m. fl.* hemställes om en jämkning av ordalagen i stadgandet rörande upplåtande av kyrka för begravning. Motionärerna anse att stadgandet, i överensstämmelse med vad som föreslogs av Kungl. Maj:t vid 1926 års riksdag, bör ha den lydelsen att kyrka vid jord-

fästning i annan ordning än svenska kyrkans eller då begravning sker utan jordfästning må upplåtas, då särskilda skäl därtill äro. Den ändringen skulle alltså vidtagas i den i propositionen föreslagna lagtexten att ordet »kunna» utgår.

Om ordnar och kloster.

Gällande bestämmelser.

De kloster som tidigare funnos i vårt land avvecklades i samband med reformationen och det sista av dem, klostret i Vadstena, nedlades år 1595 efter beslut av riksdagen i Söderköping. Sedan dess ha kloster icke varit tillåtna i landet. Då en mera allmän frihet medgavs främmande trosbekännare genom 1781 års kungörelse, stadgades sålunda att kloster icke finge inrättas och munkar ej tillåtas, av vad religion och sekt de vara må. Den nu gällande bestämmelsen härom i 1873 års förordning innehåller att munk- eller nunneorden eller kloster icke må i riket inrättas.

Den apostoliske vikarien och det apostoliska vikariatsrådet ha i skrivelse till kommittén hemställt att förbudet mot kloster och ordenssamfund här i riket måtte upphävas, liksom det bortfallit i andra länder där det förut varit gällande. I skrivelsen har även framhållits bl. a. att, om förbudet anses böra upprätthållas, det vore angeläget att innebörden av begreppen kloster och ordenssamfund definieras i lagen, så att därav framgår vilka katolska institutioner och sammanslutningar som få vara verksamma i landet.

Departementschefen.

Departementschefen anför följande:

Avskaffandet av klostren i vårt land i samband med reformationen torde, såsom kommittén framhåller, väsentligen ha berott på att dessa ansågos oförenliga med den evangelisk-lutherska läran. Klosterväsendet bygger nämligen på tanken att den enskilda människan lättare kan vinna religiös fullkomning genom att draga sig tillbaka från umgänget med andra människor i samhället och rätta sin livsföring efter bestämda regler. Den protestantiska uppfattningen var däremot, enligt den augsburgska bekännelsen, att den kristliga fullkomligheten, som bestod i gudsfruktan och tro, ej främjades av ett övergivande av de borgerliga uppgifterna och att klosterlöften vore onyttiga och stridande mot evangeliet.

På sådana överväganden, vilka alltså innebära en värdering av klosterlivet ur religiösa synpunkter, kan något förbud mot kloster icke grundas. Ett sådant religiöst motiverat förbud förutsätter nämligen att endast den evangelisk-lutherska läran är tillåten i landet, och denna förutsättning består icke längre. Tvärtom torde hänsyn till religionsfriheten medföra att klosterverksamhet bör tillåtas, därest icke ur andra synpunkter tillräckligt starka skäl kunna anföras för bibehållandet av ett förbud. Främst kommer härvid i fråga att undersöka, i vad mån ett klosterväsen är förenligt med

kravet på personlig frihet för den enskilde medborgaren och med de grundsatser i övrigt, som äro bestämmande för gestaltningen av vårt nutida samhälle.

Ett visst band på den enskildes frihet skapas redan genom att denne avlägger löften att följa vissa levnadsregler. Betänkligheter mot en verksamhet som bygger på löften torde dock uppkomma, endast om dessa medföra att löftesgivarens frihet mera väsentligt inskränkes. En sådan verkan av löfena kan tydligen i första hand föreligga, om löftesgivaren genom sitt löfte blir oförmögen att företaga vissa rättshandlingar. Det är av vikt att undersöka, hur härmed förhåller sig.

I den kanoniska lagen och i vissa katolska länders borgerliga lagstiftning finnas bestämmelser om civilrättslig verkan av klosterlöften. Sålunda kan t. ex. ett fattigdomslöfte medföra att den som avlagt detta blir oförmögen att förvärva egendom eller att disponera över vad han äger, och ett kyskhetslöfte kan utgöra äktenskapshinder. Svensk rätt erkänner i allmänhet icke några sådana verkningar av ett klosterlöfte. Då svensk lag är tillämplig saknar ett dylikt löfte för närvarande betydelse. Det kan emellertid förekomma att, på grund av våra internationellt privaträttsliga regler, en rättslig fråga skall i vårt land avgöras enligt utländsk lag, och därigenom öppnas en möjlighet att klosterlöfte kan erhålla en viss verkan även i vårt land. Även i sådana fall kan dock tillämpningen av den främmande lagens bestämmelser vara begränsad av hänsyn till den svenska rättsordningen. Sålunda gäller t. ex. enligt 1937 års lag om internationella rättsförhållanden rörande dödsbon att frågan, huruvida någon överhuvud äger behörighet att taga arv eller testamente, skall prövas enligt lagen i det land, i vilket han är medborgare, men att bestämmelse i utländsk lag, som uppenbarligen är oförenlig med grunderna för rättsordningen här i riket, icke må här vinna tillämpning. Internationella rättsförhållanden rörande äktenskap regleras bl. a. av 1904 års lag i detta ämne och enligt denna lag skall i allmänhet talan om återgång av äktenskap mellan utländska undersåtar prövas enligt lagen i den stat, som makarna tillhörde vid äktenskapets ingående. Ett i den utländska lagen upptaget äktenskapsförbud, som grundar sig på prästerligt kall eller på löfte att förbliva ogift, får dock icke i något fall föranleda återgång av äktenskap här i riket. Även då det gäller att avgöra, huruvida utländsk undersåte, som vill träda i äktenskap inför svensk myndighet, äger rätt att ingå äktenskapet, skall frågan i allmänhet prövas enligt lagen i den stat han tillhör. För sådant fall finnes dock icke något motsvarande undantag, som utesluter tillämpningen av äktenskapshinder på grund av klosterlöfte.

Den ståndpunkt svensk rätt sålunda intager till frågan om klosterlöftes civilrättsliga verkan har emellertid icke något omedelbart samband med förbudet att här i riket upprätta kloster eller religiös orden. Ett hävande av detta förbud kan tydligen ske, utan att det rättsliga bedömandet av klosterlöfte ändras. Några särskilda lagregler, varigenom klosterlöfte tillerkännes civilrättslig verkan, anser jag icke kunna komma i fråga. Det kan sålunda

enligt min mening icke anses motiverat att, även om klosterförbudet häves, göra några speciella inskränkningar i den förmåga att besitta egendom eller disponera däröver, som tillkommer varje människa, eller att uppställa några äktenskapshinder, grundade på löfte att icke ingå äktenskap.

Även i andra sammanhang torde ett klosterlöfte sakna rättslig betydelse i vårt land. Ett sådant löfte innebär väl att den som avgiver detta frivilligt underkastar sig de frihetsinskränkningar som vistelsen i kloster medför. Endast så länge han vidhåller sitt löfte kan han dock anses samtycka till sådana inskränkningar i sin frihet; klosterlöftet medför icke någon begränsning av det skydd för den personliga friheten som följer av strafflagen och den därpå grundade rättsskipningen. Uppenbarligen föreligger icke, även om en klosterverksamhet skulle tillåtas i landet, någon anledning att i fråga om detta personliga rättsskydd göra någon skillnad mellan klostermedlem och annan medborgare. Såsom närmare utvecklas i kommitténs redogörelse för romersk-katolska bestämmelser om kloster kan ett sådant äga ett klausurområde, vilket icke får beträdas av utomstående. Bestämmelserna härom ha till syfte att, genom klostermedlemmarnas avskiljande från yttervärlden, giva stöd åt klosterlöftena. Det torde emellertid icke kunna komma i fråga att i vårt land införa några särskilda bestämmelser som, utöver vad som gäller om hemfrid, avse att skydda ett klosters klausurområde.

Av vad nu anförts framgår att, om en klosterverksamhet skulle tillåtas i vårt land, denna skulle komma att vara underkastad redan gällande, allmänna lagbestämmelser, som äro ägnade att i viktiga hänseenden skydda den enskildes frihet. Då sålunda klostermedlemmen skulle åtnjuta samma rättsskydd som varje annan medborgare, synes knappast omsorgen om enskilds personliga frihet utgöra ett tillräckligt skäl för att bibehålla ett ovillkorligt förbud mot en verksamhet, som bygger på religiösa löften.

Det bör emellertid också beaktas att kloster icke funnits här i landet sedan århundraden tillbaka och att till följd härav klosterväsendet, med dess speciella levnadsideal och dess avskildhet från yttervärlden, måste för våra förhållanden framstå såsom en i flera hänseenden främmande företeelse. Med hänsyn härtill torde en viss varsamhet få anses vara av omständigheterna påkallad, då det gäller att åstadkomma en reformerad lagstiftning på förevarande område. Om en mera begränsad klosterverksamhet tillåtes, lär det icke vara ägnat att ingiva betänklighet, men en helt okontrollerad religiös verksamhet, som förutsätter avskildhet från yttervärlden, synes icke böra möjliggöras.

På grund av vad nu anförts böra således kloster tillåtas, men endast i sådana fall då Kungl. Maj:t efter prövning av omständigheterna lämnar medgivande därtill och på de villkor Kungl. Maj:t föreskriver. Därest sådana villkor åsidosättas eller verksamheten eljest bedrives på annat sätt än som förutsattes vid tillståndets meddelande, torde det stå Kungl. Maj:t öppet att återkalla tillståndet.

Kommittén har i sitt betänkande närmare utvecklat de synpunkter som,

enligt kommitténs mening, böra anläggas vid Kungl. Maj:ts prövning av fråga om tillstånd att inrätta kloster. Av de därvid anförda spörsmålen torde frågan om utlänningars vistelse i kloster inom landet kunna förbigås; för utlänningskontrollen finnas andra lagbestämmelser. Den av kommittén behandlade frågan om minimiålder för inträde i kloster anser jag däremot vara av stor vikt. Kommittén föreslår att såsom villkor för upprättande av kloster bör föreskrivas att ingen i ålder under aderton år må upptagas i kloster eller avlägga löften. I vissa yttranden förordas i detta hänseende en högre ålder. Enligt min mening böra kloster vara avsedda för mera mogna människor, som äro i stånd att självständigt bedöma, huruvida de ha erforderliga förutsättningar att finna sig till rätta med denna livsform. Det bör däremot icke förekomma att omogna ungdomar indragas däri och kanske endast genom exempelns makt förmås att avlägga löften, som senare kunna vålla dem samvetssvårigheter. Därför synes det motiverat att kräva en högre minimiålder än kommittén föreslagit. Lämpligen bör det, såsom villkor för tillstånd att anlägga kloster, föreskrivas att den som inträder i kloster skall ha uppnått 21 års ålder och att icke någon, innan han fyllt 25 år, får avlägga löften som icke äro tidsbegränsade.

Vad slutligen angår frågan om möjligheterna för den som ångrar ett avlagt löfte att vinna befrielse från detta, följer av den lagstiftning som nu behandlas att han alltid är berättigad att utträda ur sitt trossamfund, varigenom han kan befria sig från sina förpliktelser gentemot samfundet och dess klosterinstitutioner. Huruvida han skall äga att, utan sådant utträde, frångå sitt löfte, är en fråga om skyldighet för trossamfundet att bibehålla honom vid hans rättigheter såsom medlem, ehuru han icke uppfyllt sina åtaganden mot samfundet. I detta hänseende torde några föreskrifter icke kunna meddelas. Den som avlagt ett löfte och ångrar detta men likväl vill även i fortsättningen tillhöra sitt trossamfund, får finna sig i att begära befrielse från löftet i den ordning som gäller enligt samfundets egna bestämmelser. Emellertid bör vid Kungl. Maj:ts prövning av ärende om tillstånd att inrätta kloster eller om återkallelse av sådant tillstånd avseende fästas vid bestämmelser som samfundet har om sådan befrielse och den behandling framställningar om befrielse bruka röna hos överordnade myndigheter inom samfundet.

Då sålunda enligt min mening Kungl. Maj:ts tillstånd bör krävas för anläggande av egentliga kloster men icke för andra religiösa institutioner, torde det vara av vikt att jag närmare utvecklar vad jag åsyftat med begreppet kloster. Redan av det föregående framgår att därmed avsetts en institution, vars medlemmar avlägga löften att iakttaga bestämda levnadsregler. Vidare förutsättes att medlemmarna leva tillsammans i avskildhet från yttervärlden. En institution, som icke uppfyller detta krav, t. ex. ett gemensamt hem för personer som ägna sig åt församlingsarbete, sjukvård eller dylik verksamhet bland andra människor, är således icke något kloster. I begreppet kloster måste dessutom inläggas att fråga är om en institution av en viss storlek. De skäl jag i det föregående anført för en kontroll över kloster-

verksamheten gälla huvudsakligen endast då fråga är om en institution med ett större antal medlemmar. Enligt den kanoniska lagen fordras sex medlemmar för att en ordnad romersk-katolsk klosterinrättning, ett »domus formata», skall föreligga. Detta stadgande synes innehålla ett lämpligt mått att efterlikna, även då det gäller att bestämma den minsta storleken av en inrättning, som enligt svensk lag skall kunna betraktas såsom kloster. Huruvida den organisation som upprättar eller driver inrättningen kallar sig orden eller kongregation, torde i detta sammanhang vara utan betydelse.

I det till *lagrådet* remitterade förslaget har upptagits ett stadgande (3 § i religionsfrihetslagen), enligt vilket kloster må inrättas endast med Konungens tillstånd och på de villkor Konungen föreskriver.

Efter hemställan av lagrådet har sedermera i Kungl. Maj:ts slutliga, för riksdagen framlagda förslag i det föreslagna stadgandet *dels* intagits en föreskrift om att ej någon må upptagas i kloster, förr än han fyllt tjuguetår, och *dels* angivits att Konungen äger återkalla tillstånd, om vid klosterverksamhet lag eller författning eller villkor som Konungen föreskrivit åsidosättes eller kloster drives uppenbart i strid mot vad som var förutsatt, då tillståndet gavs.

Motioner.

I några motioner har yrkats att gällande förbud mot kloster skall bibehållas. Sålunda hemställas i motion I: 373 av herr *Lundgren*, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 3 § religionsfrihetslagen: »Kloster må ej i riket inrättas.» I de likalydande motionerna I: 379 av herr *Boo m. fl.* och II: 494 av herr *Andersson* i *Ronneby m. fl.* hemställas, att riksdagen måtte besluta att *dels* avslå det i propositionen intagna förslaget till religionsfrihetslag, i vad avser 3 §, och *dels* uttala, att nuvarande lagstiftning i fråga om inrättande av kloster fortfarande skall gälla.

Om de mosaiska församlingarna.

Gällande bestämmelser.

Den första judiska bosättningen i vårt land skedde under 1770-talet, då några judiska familjer inflyttade efter särskilt tillstånd och den mosaiska församlingen i Stockholm grundades, snart följd av församlingar bl. a. i Göteborg, Norrköping och Karlskrona. Ett särskilt reglemente utfärdades år 1782, varigenom judarnas förhållanden i olika hänseenden närmare reglerades. Detta reglemente innehöll att bosättningen fick ske endast i vissa angivna städer samt upptog utförliga regler om den rätt att driva näring som skulle tillkomma judarna. Beträffande deras rätt till religionsövning gällde att de i varje stad, där de ägde slå sig ned, fingo inrätta en synagoga och hålla en rabbin med erforderlig betjäning samt anordna en särskild begravningsplats. Judarna fingo här i landet ingå giftermål blott med sina religionsförvanter men ej med några andra. Över deras giftermål, födda och döda skulle årligen till magistraten avlämnas tabeller enligt fastställt formulär. Alla arvstvister

skulle vid judarnas egen rabbinrätt och ej annorstädes upptagas och avgöras. Skatt till stat och kommun erlade judarna efter samma grunder som borgerskapet. Magistraten inlämnade till Konungens befallningshavande uppgifter angående de enskilda judarnas rörelse och inkomster, varefter befallningshavanden, sedan »judesällskapet» blivit hört, bestämde totalsumman, vilken judarna sedan skulle fördela sinsemellan. Varje husfader eller husbonde ansvarade för de sinas andelar.

Detta reglemente gällde till 1838, då det ersattes av en förordning angående mosaiska trosbekännares skyldigheter och rättigheter här i riket. I denna förordning stadgades att mosaiska trosbekännare, som fötts i Sverige eller upptagits till svenska undersåtar, skulle åtnjuta samma rättigheter och skyldigheter som andra svenska undersåtar. Vissa inskränkningar skulle dock gälla. Mosaiska trosbekännare ägde icke utan Konungens tillstånd köpa fast egendom å landet. Ej heller ägde de välja eller kalla präst eller kyrkobetjäning inom de svenska församlingarna, vara ledamot i direktioner eller kommissioner, som hade befattning med kyrkoärenden eller undervisningsverket, eller deltaga i val till sådana befattningar eller i överläggningar och beslut om dylika ämnen. De hade att själva underhålla sina fattiga utan att därför åtnjuta lindring i fråga om bidrag till kommunens allmänna fattigvård.

På grund av det motstånd förordningen mötte utfärdades senare samma år även en kungörelse angående förordningens tillämpning. Därigenom återtog den rätt till fri bosättning som förordningen inneburit; bosättning annorstädes än i Stockholm, Göteborg, Norrköping eller Karlskrona skulle nämligen kräva särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t och judar, som icke voro svenska undersåtar utan endast tillsvidare vistades i riket, skulle få bo allenast i någon av nämnda fyra städer.

Inskränkningarna i de svenska judarnas bosättningsfrihet och rätt att förvärva fast egendom upphävdes år 1860. För utländska judar gällde alltså att de fingo bosätta sig endast i vissa städer; denna föreskrift upphävdes år 1873. Skyldigheten för judarna att själva underhålla sina fattiga upphörde år 1899.

Samtidigt med utfärdandet av nyssnämnda förordning fastställde Kungl. Maj:t även den 30 juni 1838 en ordning rörande vad mosaiska trosbekännare hava att hädanefter iakttaga i avseende på utövningen av deras religion och bestyret inom deras församling m. m. Av denna ordning framgår att judar äro skyldiga att tillhöra mosaisk församling. Sålunda stadgas att, om i stad finnas bosatta ett större antal personer, som bekänna sig till den mosaiska trosläran, de skola utgöra särskild församling. Om antalet ej är så stort att de lämpligen kunna utgöra egen församling, skola de tillhöra närmaste mosaiska församling. Ordningen innehåller bestämmelser bl. a. om tillsättande av vissa föreståndare för församlingen och föreståndarnas åligganden, om årlig uttaxering inom församlingen genom särskilda deputerade och om allmänna sammankomster med församlingens röstägande ledamöter. Vidare stadgas att, om någon av församlingens ledamöter vägrar eller avhåller sig från att erlægga påförda avgifter, föreståndarna äga att därtill

begära handräckning, i Stockholm hos överståthållarämbetet och i landsorterna hos magistraten i staden. Sådan avgift kan genast utmätas, så snart den stöder sig på den av föreståndare och deputerade upprättade och av dem underskrivna taxeringslängden. Även böter i ordningsmål kunna på föreståndarnas anmälan exekutivt uttagas. Mosaisk trosbekännare från främmande ort, som ett år uppehållit sig i stad där mosaisk församling finnes, skall vara underkastad de avgifter till församlingen, som av deputerade och föreståndare honom påföras.

I detta sammanhang må nämnas, att regeringsrätten år 1917 (RÅ 1917 ref. 7) förklarar avgift till Stockholms mosaiska församling utgöra utskyld, för vilken avdrag vid taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt finge äga rum. Numera har emellertid denna avdragsrätt upphört; regeringsrätten har nämligen i ett mål år 1950 (RÅ 1950 ref. 7) funnit rätt till avdrag för avgifter till mosaisk församling icke föreligga enligt nu gällande, år 1947 tillkomna förordning om statlig inkomstskatt.

Såsom ovan nämnts grundades de mosaiska församlingarna i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Karlskrona redan i slutet av 1700-talet, varjämte vid nämnda tid bildades en mosaisk församling i Marstrand, vilken emellertid i början av 1800-talet har upphört. Mosaiska församlingar ha sedermera grundats, en i Malmö år 1873, en i Kalmar år 1888, en i Oskarshamn år 1889, en i Växjö år 1901, en i Halmstad år 1902, en i Sundsvall år 1903 och en i Karlstad år 1919. Den mosaiska församlingen i Halmstad har dock numera upplösts. Det sammanlagda antalet mosaiska församlingar i riket skulle sålunda för närvarande utgöra tio. Enligt uppgift förekommer icke någon församlingsverksamhet i Växjö och Oskarshamn. Antalet mosaiska trosbekännare uppgick vid 1930 års folkräkning till 6 700 personer. Av dessa bodde 3 400 i Stockholms stad, 900 i Göteborg och 500 i Malmö. Till församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, vilka utöver de nu angivna räkna även ett antal personer i kringliggande delar av landet, hörde sålunda flertalet av de svenska judarna. Övriga församlingar omfattade endast mindre grupper. Det kan anmärkas att under krigsåren inkommit ett antal judiska flyktingar, vilka ej räknas som medlemmar av församlingarna förr än de förvärvat svenskt medborgarskap men likväl ha en viss anknytning till församlingarna.

I april 1880 anhöllo föreståndarna för de mosaiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Norrköping hos Kungl. Maj:t, att varje svensk mosaisk församling i riket skulle vara berättigad att antaga sin särskilda församlingsordning och underställa densamma Kungl. Maj:ts fastställelse. För då befintlig mosaisk församling, som icke begagnade sig av denna rätt, skulle 1838 års ordning fortfarande gälla. Med ansökningen åsyftades att undanröja de hinder, som genom nämnda ordning ansågos möta för ordnandet på ett tidsenligt sätt av de mosaiska församlingarnas inre angelägenheter. Såsom ordningens största brist framhölls att den icke tydligt angäve, vilka personer som skulle vara medlemmar av församlingen, i följd varav säker ledning saknades för bedömande av personers behörighet att

taga del i församlingens angelägenheter, varjämte svårigheter uppstode vid taxering, kyrkoböckers förande och föreskrivna statistiska uppgifters meddelande. Vidare påpekades, att intet bestämt stadgande funnes angående rösträtt i andra angelägenheter än dem som rörde val av elektor för utseende av föreståndare. Av ordningen framginge icke, hur den som ansåge sig förnärmad av församlingens beslut skulle kunna vinna ändring hos högre myndighet. Församlingsledamot hade ej heller tillerkänts besvär rätt i avseende å föreståndarnas och taxeringsmännens åtgärder. Då förhållandena inom församlingarna icke voro så enahanda, att *en* församlingsordning passade för dem alla, hade det syntts sökandena lämpligast, att församlingarna beredes möjlighet att få sina angelägenheter ordnade efter varje församlings särskilda behov. Genom beslut den 30 april 1880 fann Kungl. Maj:t att hinder icke skulle möta att hos Kungl. Maj:t göra den framställning i det av sökandena omförmälda syftet, vartill någon kunde finna sig föranlåten.

Särskilda församlingsordningar ha därefter av Kungl. Maj:t fastställts för församlingarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Karlstad och Norrköping. För de övriga mosaiska församlingarna, nämligen de i Kalmar, Karlskrona, Oskarshamn, Växjö och Sundsvall, har någon församlingsordning icke fastställts och 1838 års ordning är sålunda fortfarande tillämplig på dem. Om innehållet i dessa fastställda församlingsordningar må nämnas följande. En allmän bestämmelse angående församlingarnas ändamål finnes endast för församlingarna i Malmö och Norrköping. Enligt denna har församlingen till ändamål »att vårda judisk religion samt judiska traditioner och föreskrifter». Samtliga församlingsordningar innehålla bestämmelser om medlemskapet i församlingen. Dessa bestämmelser äro för alla de fem församlingarna till sitt sakliga innehåll överensstämmande i så måtto, att medlem i församlingen är envar till mosaiska trosbekännelsen (läran) hörande svensk medborgare, som är mantalsskriven i den stad, där församlingen finnes, eller på annan svensk ort, belägen närmare till denna stad än till någon av de övriga orter i Sverige, där mosaisk församling finnes. Därjämte innehålla församlingsordningarna för församlingarna i Göteborg, Norrköping och Karlstad ett tillägg, enligt vilket medlemskap tillkommer även utländsk undersåte, som då församlingsordningen trätt i kraft redan tillhör församlingen. Församlingens beslutanderätt utövas i alla församlingarna — utom Stockholmsförsamlingen — vid församlingsstämma enligt i ordningen givna föreskrifter. I Stockholm utövas församlingens beslutanderätt av församlingsfullmäktige, vilka skola vara 25 till antalet och väljas av församlingens röstberättigade medlemmar. Församlingarnas medlemmar äro underkastade beskattning enligt närmare bestämmelser i församlingsordningarna. Skyldighet att betala avgifter till församlingarna i Malmö och Norrköping har emellertid därutöver föreskrivits även för annan mosaisk trosbekännare än församlingsmedlem. Sålunda stadgas att mosaisk trosbekännare, som icke är medlem av församlingen och minst ett år varit bosatt å svensk ort, belägen närmare Malmö (Norrköping) än någon av de

övriga orter i Sverige, där mosaisk församling finnes, skall vara underkastad avgiftsplikt till församlingen. Bestämmelserna rörande utskylders påförande och erläggande äro i församlingsordningarna något olika. I samtliga fall grunda de sig dock på en taxering, som efter klagan kan omprövas. Dessutom stadgas att förfallna utskylder äro utmätningssgilla, därest de stödjå sig på laga kraftvunnen taxeringslängd, underskriven av dem som deltagit i taxeringen, eller på längd, fastställd och underskriven av dem som deltagit i prövningen av anmärkningar över påförd taxering. Därjämte finnas i samtliga församlingsordningar bestämmelser om besvär över församlingsstämmas (i Stockholm församlingsfullmäktiges) beslut. Sådana besvär kunna grundas på att beslutet kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilår på orättvis grund, att det icke i laga ordning tillkommit, att det står i strid med allmän lag eller författning eller att det överskrider deras befogenhet, som beslutet fattat. Besvåren förås hos länsstyrelsen. I församlingsordningarna för församlingarna i Malmö och Norrköping finnes en bestämmelse rörande villkoren för ändring av församlingsordningen. Det sägs sålunda att beslut om ändring av ordningen ej är giltigt, med mindre det fattats å två på varandra följande församlingsstämmor och å båda biträts av minst två tredjedelar av de röstande. En sådan bestämmelse saknas däremot i de övriga församlingsordningarna.

Det kan anmärkas att högsta domstolen i ett år 1937 avgjort mål (NJA 1937: 247) på talan av en person, som skriftligen till mosaisk församling anmält att han uttrådde ur församlingen och hade för avsikt att ingå i statskyrkan, funnit att denne, vilken sedan födelsen varit medlem av församlingen, icke övergått till kristet trossamfund och ej heller eljest visat någon omständighet på grund varav hans medlemskap i församlingen upphört. Av detta rättsfall torde sålunda framgå att det i allmänhet icke är möjligt att uttråda ur mosaisk församling på annat sätt än genom övergång till kristet trossamfund, och härför torde dop anses nödvändigt.

Riksdagen har i skrivelse år 1938 (nr 323) hemställt att åtgärder måtte vidtagas för att möjliggöra för svenska medborgare av judisk börd att kunna uttråda ur mosaisk församling utan att intråda i svenska kyrkan. I det utskottsutlåtande som låg till grund för skrivelsen anfördes bl. a. att det, såvitt utskottet kunnat finna, förelåge den skillnaden mellan en medlems av svenska kyrkan rätt till utträde ur denna kyrka och en medlems av mosaisk församling rätt till utträde ur denna församling, att medlem av svenska kyrkan endast behövde anmäla att han ämnade övergå till annat erkänt kristet religionssamfund, medan däremot medlem av mosaisk församling måste intråda i svenska kyrkan. Judarna intoge alltså i viss mån en särställning. Det syntes utskottet önskligt, om full likställighet i detta hänseende kunde åvägbringas mellan alla medborgare. Om och när frågan om fritt utträde ur svenska kyrkan bleve reglerad, förutsatte utskottet, att jämväl frågan om fritt utträde ur mosaisk församling samtidigt ordnades på enahanda sätt.

Departementschefen.

Departementschefen anför följande:

Bestämmelserna i 1838 års förordning angående mosaiska trosbekännares skyldigheter och rättigheter här i riket avsågo att tillförsäkra de svenska judarna samma ställning som andra medborgare, dock med vissa angivna undantag. Denna författning måste ses i belysning av att judarna tidigare, på grund av det motstånd deras inflyttning mötte främst från representanter för rådande skråväsen, fått intaga en särställning. Förordningen utgjorde ett steg på vägen mot en friare uppfattning. Det kan ifrågasättas, om den icke bör anses vara i huvudsak upphävd redan genom införandet år 1858 av ett stadgande i regeringsformen om naturaliserad utlännings rättigheter och förmåner (28 § 2 mom., se numera 33 §). I varje fall är den nu föråldrad. Numera råder den uppfattningen att samhällseliga rättigheter och skyldigheter, i den mån de icke skola tillkomma envar, kunna anknyta till medborgarskap men icke till någon annan omständighet, såsom trosbekännelse. Vilka som ha medborgarskap beror av särskild lagstiftning. De i förordningen angivna undantagen från vanlig medborgerlig ställning, vilka skulle gälla för judarna, äro antingen för länge sedan upphävida eller, såvitt angår inflytande på kyrkliga ärenden och undervisning, reglerade i annan ordning och från en vidare utgångspunkt. Förordningen saknar således betydelse och torde böra upphävas.

De mosaiska församlingarna intaga, i jämförelse med andra religiösa samfund, en särställning; de ha en av Kungl. Maj:t fastställd organisation. Bestämmelserna härom innebära bl. a. följande. Medlemskapet i församlingarna bygger på tvångstillhörighet. Församlingarna äga beskatta sina medlemmar och få dessa skatter indrivna på samma sätt som gäller om allmänna skatter. Några av församlingarna ha även berättigats att uttaga avgifter av andra än sina medlemmar. Församlingarnas verksamhet är såtillvida ställd under statsuppsikt att vissa församlingsbeslut kunna överklagas hos statlig myndighet, i likhet med vad som enligt kommunallagarna gäller om kommunala beslut. Församlingarna kunna således betecknas som ett slags specialkommuner.

Uppenbart är att denna organisation icke kan bibehållas oförändrad. Tvångsanslutningen är icke förenlig med religionsfrihet; medlemmarna måste beredas frihet att träda ut ur församlingarna. Kommitténs förslag innebär emellertid en mera genomgripande ändring än vad som sålunda betingas av religionsfriheten. Förslaget går ut på att helt upphäva de mosaiska församlingarnas reglerade, och därigenom också auktoriserade, karaktär.

I det föregående har jag utvecklats skälen för att jag icke velat föreslå någon närmare reglering av religiösa organisationer i allmänhet. Dessa skäl gälla också de mosaiska församlingarna. Det är icke sakligt motiverat att dessa skola intaga någon särställning. Att likväl en viss tvekan kan inställa sig, då det gäller att upphäva de nuvarande bestämmelserna om mosaiska församlingar, beror på att förslaget i fråga om dem innebär en större

förändring än beträffande något annat trossamfund, svenska kyrkan icke undantagen. Praktiskt sett torde dock härvid tvångstillhörighetens upphörande ha den största betydelsen. Övriga ändringar torde, ehuru principiellt väsentliga, icke praktiskt spela lika stor roll. Skatteindrivning genom offentlig myndighet torde utan någon större svårighet kunna ersättas av en enskild indrivningsverksamhet, för vilken andra rättsliga åtgärder, bl. a. betalningsföreläggande enligt lagsökningslagen, kunna i sista hand anlitas. Av större vikt är måhända att upphävandet av församlingarnas auktoriserade ställning kunde tänkas bidra till ett sönderfall i olika grupper och åsiktsriktningar. Liksom inom andra religiösa rörelser måste också i judendomen finnas både splittrande och enande krafter. Mot en splittring är väl tvångstillhörighet, åtminstone till det yttre, ett verksamt medel, men det är säkerligen en överskattning av den statliga regleringens betydelse, om man menar att denna, även utan tvångstillhörighet, skulle ha någon avgörande betydelse i detta sammanhang. Andra krafter, som bero av religiösa föreställningar och av känslan för solidaritet och nedärvda traditioner, torde vara de bestämmande. Det synes alltså icke vara tillräckligt motiverat att, ens såsom en övergång, bibehålla någon del av den statliga regleringen av de mosaiska församlingarna.

På grund av vad nu sagts torde alltså vad som gäller om skyldighet att tillhöra mosaisk församling, om förpliktelse för annan än medlem att betala avgift till sådan församling, om utmätning för utskylder eller böter och om besvär över församlingsstämmas eller församlingsfullmäktiges beslut böra upphöra att gälla. Att församlingen vid övergången från en statligt reglerad samfällighet till en fri sammanslutning behåller sin identitet torde böra komma till uttryck däri att församlingsordningarna samt, för de församlingar som icke ha särskilda sådana, tillämpliga delar av 1838 års ordning förklaras skola alltjämt gälla till dess församlingarna själva antaga nya bestämmelser. Härigenom äro alltså församlingarna oförhindrade av den tidigare fastställelsen att ändra sin organisation, och någon fastställelse av de bestämmelser som antagas härom kommer icke i fråga. Övergången från ett medlemskap, som bygger på tvång, till ett fritt föreningsrättsligt medlemskap måste uppenbarligen, om samtidigt församlingarna skola bestå, ske på det sättet att medlemmarna själva få taga initiativ till utträde. De böra alltså anses såsom medlemmar till dess medlemskapet härigenom eller annorledes upphör. Vid övergången torde i övrigt böra gälla att utskylder eller avgifter till mosaisk församling, vilka dessförinnan påförts någon och som förfalla till betalning inom det närmaste året, skola följa äldre bestämmelser, både i fråga om betalningsskyldighet och möjlighet till indrivning.

De bestämmelser, för vilkas innehåll jag nu redogjort, torde såsom innebärande ändring i nu gällande administrativa stadganden böra utfärdas i administrativ ordning. De torde likväl vara av den vikt för ett allsidigt bedömande av de mosaiska församlingarnas ställning och av dennas förhållande till religionsfriheten att ett förslag till kungörelse i ämnet lämpligen bör föreläggas riksdagen för yttrande.

I det utlåtande som avgivits av de mosaiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö ha dessa upptagit frågan om rätt till avdrag för erlagda församlingsavgifter vid taxering till statlig inkomstskatt. Denna fråga, som avser tillämpningen av bestämmelser i 1947 års förordning om statlig inkomstskatt, är emellertid helt fristående från de spörsmål som jag nu behandlat, och den torde icke böra upptagas i detta sammanhang.

Övriga frågor.

Departementschefen har vid behandlingen av vissa återstående frågor (propositionen s. 126—133) bl. a. uttalat att det icke syntes lämpligt att nu upptaga andra frågor rörande kyrkobokföring än sådana som sammanhånga med de ändrade reglerna för medlemskapet i svenska kyrkan och med den ståndpunkt till anteckningar om medlemskap i andra religiösa samfund som redovisats i det föregående. Övriga av kommittén behandlade frågor rörande ändringar i folkbokföringsförfattningarna böra överlämnas till de folkbokföringssakkunniga för att beaktas vid fullgörandet av de sakkunnigas uppdrag. De frågor som härvid åsyftas gälla anteckningar i kyrkoböckerna om dop, om förnamn och om jordfästning. Kommittén har vidare behandlat frågan om romersk-katolska församlingars kyrkobokföring samt i denna del föreslagit en särskild förordning med vissa bestämmelser angående kyrkobokföringen av personer som tillhöra romersk-katolsk församling. I fråga om denna kyrkobokföring anser departementschefen att det för den fortsatta utredningen är erforderligt att nu fatta ståndpunkt i princip. Departementschefen anför härom följande:

I 1 § förordningen den 28 juni 1946 (nr 470) om ikraftträdandet av folkbokföringsförordningen stadgas att förordningen den 3 december 1915 (nr 476) angående kyrkoböckers förande och förordningen den 11 februari 1887 (nr 10 s. 1) angående anmälningar om födda barn, vilka förordningar i huvudsak upphävdes, alltjämt skola äga tillämpning såvitt angår församling av främmande trosbekännare med rätt till egen kyrkobokföring och barn tillhörande sådan församling. En dylik rätt till särskild kyrkobokföring förekommer numera endast i begränsad omfattning inom vissa romersk-katolska församlingar, vilka erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd därtill.

För närvarande finnas sju erkända romersk-katolska församlingar, nämligen i Stockholm (S:ta Eugenia och S:t Erik), Göteborg, Malmö, Gävle, Norrköping och Hälsingborg. Därjämte finnas fyra icke erkända församlingar, nämligen i Stockholm (Marie Bebudelse församling), Örebro, Sörforssa och Oskarsström. Enligt Kungl. Maj:ts resolutioner den 25 och 29 januari 1895 ha S:ta Eugenias och S:t Eriks församlingar i Stockholm samt församlingarna i Göteborg, Malmö och Gävle rätt till kyrkobokföring beträffande församlingsmedlemmar, som äro boende i dessa städer. Jämlikt 2 § i 1915 års förordning angående kyrkoböckers förande är emellertid rätten inskränkt till förande av födelsebok samt död- och begravningsbok.

Böckerna skola föras av församlingsföreståndaren enligt reglerna i 1915 års kyrkobokföringsförordning och med begagnande av de vid samma förordning fogade formulären.

Anmälan om födelse av barn, som tillhör församlingen, skall jämlikt 1887 års förordning inom sex veckor efter födelsen göras hos församlingsföreståndaren av barnets fader eller moder eller, i händelse av deras död eller frånvaro, annan person som har vård om barnet. Det åligger församlingsföreståndaren, jämlikt § 32 i 1915 års kyrkobokföringsförordning, att skyndsamt meddela pastor i vederbörande församling av svenska kyrkan erforderliga underrättelser för inskrivning i denna församlings kyrkoböcker. Även dödsfall inom församlingen skola enligt § 32 anmälas hos församlingsföreståndaren och av denne skyndsamt meddelas vederbörande pastor i svenska kyrkan.

Den apostoliske vikarien och det apostoliska vikariatsrådet ha i skrivelse till kommittén hemställt att de romersk-katolska församlingarna måtte i fråga om kyrkobokföring likställas med svenska kyrkans församlingar. I skrivelsen anfördes att sådan likställighet rätt före år 1911 och att den nuvarande inskränkningen av de katolska församlingarnas rätt till kyrkobokföring med officiellt vitsord försvårade eller omintetgjorde den katolska pastoralvården och medförde olägenheter vid katolikers ingående av äktenskap. Vidare uttalades att katolikernas beroende av svenska kyrkans prästerskap i kyrkobokförings- och äktenskapsfrågor icke kunde anses förenligt med allmänt erkända principer för religiös frihet. Beroendet uppfattades av katolikerna såsom kränkande.

Kommittén finner att det av praktiska skäl icke är möjligt att tillmötesgå kravet på en fullständig kyrkobokföring i de romersk-katolska församlingarna. Vissa utvidgningar av denna kyrkobokföring föreslås dock av kommittén; bl. a. förordas att den skall omfatta alla medlemmar av församlingen, oavsett om dessa äro bosatta i den kommun där denna finnes eller ej. I övrigt föreslår kommittén att bestämmelserna om denna kyrkobokföring skola anpassas efter stadgandena i 1946 års folkbokföringsförordning och kyrkobokföringskungörelse.

Den apostoliske vikarien och det apostoliska vikariatsrådet beklaga att kommittén icke funnit skäl föreslå en sådan utvidgning av de romersk-katolska församlingarnas kyrkobokföringsrätt att dessa i fråga om kyrkobokföringen bli jämställda med församlingarna inom svenska kyrkan. *Grekisk-katolska ortodoxa församlingen i Stockholm* hemställer att den måtte tillerkännas samma rätt att föra kyrkböcker som de romersk-katolska församlingarna. *Länsstyrelsen i Örebro län* uttalar, å andra sidan, att det bör övervägas, huruvida icke den kyrkobokföringsrätt som tillkommer romersk-katolska församlingar bör helt upphävas. *Domkapitlet i Karlstad* anser att nämnda församlingar icke böra ha rätt till kyrkobokföring med officiellt vitsord, enär anledning saknades att de skola intaga en särställning i förhållande till andra trossamfund. *Folkbokföringssakkunniga* äro av sam-

ma mening. De finna det ur religionsfrihetens synpunkt icke påkallat och ur folkbokföringssynpunkt i hög grad olämpligt att de romersk-katolska församlingarna äga rätt till kyrkobokföring.

Betydelsen av den rätt till egen kyrkobokföring, som Kungl. Maj:ts enligt gällande bestämmelser kan medgiva åt församling av främmande trosbekännare, ligger främst däri att församlingens medlemmar äro skyldiga att göra anmälningar till församlingen; de äro i motsvarande omfattning befriade från att göra anmälningar till den allmänna kyrkobokföringen. Där- emot utgör Kungl. Maj:ts tillstånd icke i övrigt något villkor för att kyrko- böcker skola få föras. Varje samfund är oförhindrat att i all den omfatt- ning det finner lämpligt föra kyrkoböcker över sina medlemmar. Dessa måste dock grundas på frivilliga uppgifter; endast då Kungl. Maj:ts med- givande föreligger kunna församlingens medlemmar tvingas att lämna upp- gifter. En sådan skyldighet för församlingens medlemmar att, vid äventyr av böter, lämna uppgifter till församlingen kan icke anses motiverad av re- ligionsfriheten. Huruvida en dylik särskild kyrkobokföring bör bibehållas vid sidan om den allmänna kyrkobokföringen, får bero på praktiska över- väganden. Det bör ankomma på de folkbokföringssakkunniga att taga ställ- ning härtill vid fullgörandet av de sakkunnigas uppdrag.

Det förslag till religionsfrihetslag, för vilket redogörelse lämnats i det föregående, har föranlett åtskilliga följ d ä n d r i n g a r av huvudsak- ligen formell natur i andra författningar.

Sålunda föreslås i propositionen att 11 kap. 8 § strafflagen skall erhålla ändrad lydelse och att i samband därmed också en motsvarande ändring skall vidtagas i 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen. Rörande ändringen i strafflagsstadgandet anför departementschefen följande.

Enligt paragrafens nuvarande lydelse kan den som offentligen skymfar sådant som av kyrkan eller erkänt trossamfund hålles heligt dömas för brott mot trosfrid. Då i fortsättningen något erkännande av trossamfund icke vidare skall förekomma, är en ändring i paragrafen erforderlig. Det torde lämpligen kunna stadgas att straffskyddet skall avse sådant som av svenska kyrkan eller annat, här i riket verksamt trossamfund hålles heligt.

Vidare innehåller propositionen förslag till formella ändringar i folk- bokföringsförordningen, lagen om församlingsstyrelse, lagen om försam- lingsstyrelse i Stockholm, lagen om skolstyrelse i vissa kommuner samt kommunala vallagen. Vad särskilt angår ändringarna i församlingsstyre- selagen, i lagen om församlingsstyrelse i Stockholm samt i kommunala vallagen avse dessa endast att, med avlägsnande av uttrycket främmande religionsbekännare, vilket användes i dessa författningar, på annat sätt giva uttryck åt de begränsningar i rösträtten som redan nu gälla. Rösträtt å kyrkostämma m. m. skall sålunda i princip tillkomma den som är med- lem av svenska kyrkan men ej den som icke tillhör denna kyrka.

Motioner.

Vad i det föregående anförts om vissa kyrkobokföringsfrågor har icke föranlett något uttalande i motionerna.

Beträffande ändringarna i strafflagen och tryckfrihetsförordningen förekomma yrkanden i motionerna I: 377 och 378 av herr *Nerman*. Motionären yrkar

att 11 kap. 8 § strafflagen skall erhålla följande lydelse: »Den som offentligen skymfar sådant som av medmänniskor hålles heligt dömes för brott mot trosfrid till böter.»

samt att punkt 11 i 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen skall lyda sålunda: »11. skymfande av sådant som av medmänniskor hålles heligt.»

I fråga om de föreslagna ändringarna i församlingsstyrelselagens rösträttsregler m. m. anføres i motionen II: 488 av herr *Lundberg* att alla ha skattskyldighet till kyrkan men att, om någon utträder ur kyrkan, han mister rösträtten och möjligheten att påverka besluten. I motionen yrkas att riksdagen måtte besluta att antaga propositionen med de ändringar, som i motionen anförts, samt uppdraga åt utskottet att vidtaga de ändringar i lagtexten, som därav kunna föranledas. I motionen II: 492 av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* hemställes att riksdagen vidtager sådan ändring i den i propositionen föreslagna lydelsen av 9 § lagen om församlingsstyrelse och i 6 § lagen om församlingsstyrelse i Stockholm, att orden — — — är medlem av svenska kyrkan och — — — i bägge fallen utgå, samt i 8 § kommunala vallagen att orden — — — att han icke är medlem av svenska kyrkan eller — — — utgå. Vidare yrkas i sistnämnda motion att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt förslag om fullständig befrielse från skattskyldighet till statskyrkan för alla som utträda ur densamma.

Utskottet.**Allmänna synpunkter.**

I propositionens inledning anför departementschefen att religionsfrihetens princip sedan lång tid tillbaka är allmänt erkänd i vårt land, men att lagstiftningen dock på flera punkter har ett innehåll, som icke står i god överensstämmelse med denna princip. Med detta, ur direktiven för dissenterlagskommittén hämtade påpekande, angives även vad som är propositionens syfte. Den avser icke att på något mera väsentligt sätt omgestalta försättningarna för den religiösa frihet, som i praktiken upprätthålles; den fullföljer den mera begränsade uppgiften, att i åtskilliga hänseenden, där lagstiftningen kan anses föråldrad, anpassa denna till nutida uppfattning.

Härvid utgår förslaget från den grundsatsen, att det bör stå den enskilde medborgaren fritt att själv råda över sin trosåskådning och att själv bedöma, huruvida han vill vara ansluten till ett religiöst samfund. Departementschefen framhåller att denna religionsfrihetsprincip enligt nutida uppfattning innebär, att det skall stå den enskilde fritt ej blott att bekänna sig

till annan religion än den som omfattas av folkets flertal utan även att ställa sig utanför varje religiös gemenskap; hans ståndpunktstagande i sådant hänseende kan icke för honom få medföra förlust av medborgerliga rättigheter. I religionsfriheten måste, såsom departementschefen vidare utvecklar, inbegripas en rätt att för religionsövning bilda sammanslutningar och anordna offentliga sammankomster.

Utskottet vill för sin del ansluta sig till den uppfattningen, att en religiös frihet för envar av det innehåll som sålunda angivits bör iakttagas och skyddas av lagstiftning och rättstillämpning i vårt land. Den princip om religiös frihet som därigenom uppställs utgör icke endast en grund för de åtgärder som komma i fråga i det nu föreliggande lagstiftningsärendet; den måste också i framtiden iakttagas i alla sådana sammanhang där denna frihet kan beröras. Härom torde allmän enighet råda. Olika meningar ha emellertid kommit till uttryck beträffande omfattningen av de lagändringar som anses påkallade för att säkerställa friheten på det religiösa området. Önskemål om mera vittgående åtgärder än de nu föreslagna synas ligga till grund för de yrkanden om avslag på propositionen, vilka framställts i motionerna II: 488, II: 491 och II: 495. Den sistnämnda av dessa motioner åsyftar uttryckligen mera genomgripande ändringar av svenska kyrkans ställning.

Vad sådana ändringar av kyrkans ställning i praktiken skulle innebära är icke klarlagt. Det torde vara uppenbart att de främst måste beröra administrativa och ekonomiska förhållanden. Den närmare innebörden härav har i motionen endast antytts i allmänna ordalag. För ett ställningstagande krävs ett mera preciserat angivande av de praktiska reformer som åsyftas och därjämte utredningar av en helt annan art och omfattning än dem som nu föreligga. I likhet med departementschefen anser sig utskottet sålunda icke ha att nu ingå på frågan om ändring av svenska kyrkans ställning i administrativt och ekonomiskt hänseende.

Nu föreligga emellertid, i de frågor propositionen behandlar, utarbetade förslag till lagändringar, vilka sedan lång tid tillbaka ansetts önskvärda. Utskottet vill erinra om att riksdagen redan år 1909 hos Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag i detta ämne och att önskemål om ny lagstiftning kommit till uttryck även i kyrkomötet. Det kan icke anses lämpligt att uppskjuta antagandet av dessa lagförslag till en oviss framtid, i avbidan på utredningar med ett mera vittgående syfte. Tvärtom torde det först sedan nu föreslagna lagändringar genomförts bli möjligt att överblicka, i vad mån ytterligare lagstiftning är påkallad för att tillgodose det syfte som eftersträvas genom förslaget eller för att i andra hänseenden än de nu behandlade skydda den religiösa friheten.

Utskottet vill sålunda tillstyrka att lagstiftning vidtages i huvudsaklig överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag och att de i motionerna II: 488, II: 491 och II: 495 framställda avslagsyrkandena avböjas.

Vad departementschefen anfört rörande det principiella spørsmålet om svenska kyrkans rättsliga natur har icke givit utskottet anledning till någon erinran. Ett rättsligen reglerat medlemskap i kyrkan, vil-

ket icke sammanfaller med medborgarskapet, finnes redan sedan lång tid tillbaka. Nu föreslagna nya bestämmelser rörande detta medlemskap innebära således icke någon principiell nyhet och böra således icke tillerkännas någon prejudicerande innebörd; de kunna ej heller ändra förutsättningarna för bedömandet av kyrkans rättsliga natur. Därför finner utskottet, liksom både departementschefen och lagrådet, att det icke är erforderligt att i detta sammanhang ingå på något närmare bedömande av detta principiella spörsmål. Den rent faktiska ställning kyrkan intar i samhället kan naturligtvis komma att ändras genom den nu föreslagna vidgade rätten till utträde ur kyrkan, om nämligen en mera betydande del av kyrkans medlemmar skulle begagna denna frihet. Att en sådan utveckling möjliggöres är emellertid endast konsekvensen av den nyss angivna religionsfrihetsprincipen; vill man upprätthålla denna princip, måste möjligheten till dylika förändringar godtagas. Det torde emellertid, icke minst med hänsyn till erfarenheterna från de av våra nordiska grannländer, där rätten till fritt utträde är genomförd, få anses sannolikt att utträdet ur kyrkan kommer att få en förhållandevis ringa omfattning.

Även de av departementschefen angivna allmänna principerna för medlemskapet i svenska kyrkan finner utskottet böra biträdas. Vad särskilt angår frågan om barns inträde i kyrkan har i några motioner den uppfattningen uttalats, att det vore bättre förenligt med religionsfrihet, om barn icke, såsom föreslagits, följde föräldrarna enligt i stort sett automatiskt verkande regler. Departementschefens ståndpunkt är däremot den, att det ur religionsfrihetssynpunkt icke är i och för sig avgörande, om ett barn växer upp inom eller utom kyrkan, utan att det väsentliga är att den enskilda människan, sedan hon uppnått en sådan ålder att hon har förmåga att taga ståndpunkt i religiösa frågor, icke hindras att ändra sin ställning till kyrkan. Det torde härutöver kunna tilläggas att ur religionsfrihetssynpunkt så mycket mindre kan vara att invända mot den föreslagna principen för barns förhållande till kyrkan, som denna princip är konsekvent tillämpad även då det gäller barn, vilkas föräldrar icke tillhöra kyrkan. Det kan vidare icke bortses från att frågan om barns inträde i kyrkan icke enbart är en lämplighetsfråga; olika uppfattningar rörande denna fråga synas ytterst bottna i religiöst motiverade ställningstaganden, vilka icke böra bli föremål för något bedömande i ett lagstiftningsärende. Denna omständighet utgör emellertid ett ytterligare skäl att icke frångå vad som av ålder varit det vanliga, nämligen att barn i stort sett automatiskt följa sina föräldrar såsom medlemmar av kyrkan. Det bör betonas att den nu behandlade frågan om barns inträde i kyrkan icke har något samband med frågan om kyrkans förhållande till staten. Spörsmålet om de regler som böra gälla för barns inträde i kyrkan är helt fristående från problemet om ändring av kyrkans ställning i samhället. Olika inträdesformer, även sådana som bygga på automatiskt verkande regler, kunna förekomma inom religiösa samfund, som intaga en fri ställning till statsorganen.

Utskottet ansluter sig sålunda till vad departementschefen anfört om barns inträde i kyrkan.

Ej heller då det gäller de principiellt viktiga uttalandena rörande övriga religiösa samfundsrättsliga ställning, har utskottet funnit någon erinran böra göras mot vad propositionen innehåller.

Departementschefen uttalar beträffande frågan om konfessionella behörighetsvillkor för innehav av ämbete och tjänst m. m. att befattningshavare i allmän tjänst icke borde, i förhållande till övriga medborgare, sättas i någon undantagsställning. Det stora flertalet befattningshavare hade icke sådana uppgifter att deras personliga konfession vore av någon betydelse. De borde åtnjuta samma frihet som andra medborgare att själva taga ställning till sin livsåskådning och denna borde icke inverka på deras behörighet att inneha och utöva befattningen. Endast i två hänseenden syntes det påkallat att överväga undantag från angivna grundsatser, nämligen då det gällde handläggning av ärenden rörande den svenska kyrkans religiösa förhållanden och undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap. Härvid bortsåges från svenska kyrkans prästerskap, som självfallet måste både tillhöra kyrkan och bekänna dess lära.

Utskottet avser att här endast upptaga frågan om de konfessionella behörighetskraven för tjänster som medföra skyldighet att i allmän skola undervisa i kristendomskunskap. I övrigt biträder utskottet vad departementschefen anfört om de konfessionella behörighetsvillkoren. Rörande lydelsen av grundlagsstadgandena uttalar sig utskottet närmare i det följande vid redogörelsen för de särskilda lagförslagen.

Såsom garantier för att undervisningen bedrivs på det sätt som är åsyftat tjäna, enligt departementschefens uttalande, kursplaner och anvisningar samt kontroll över undervisningen och däri använda läroböcker. Vid ett ställningstagande till frågan om därutöver några särskilda krav skulle ställas på den som undervisar i kristendom borde man, framhåller departementschefen vidare, beakta att, även utan bestämmelser härom, ett visst urval av lärare kommer till stånd. Det låge i sakens natur att icke någon utbildade sig för en lärargärning, om däri inginge att undervisa i en religion, som vore stridande mot hans övertygelse.

I anslutning härtill anser sig utskottet böra något beröra gällande bestämmelser för dels avläggande av realexamen eller studentexamen dels vinnande av inträde i folkskole- eller småskoleseminarium dels ock erhållande av anställning såsom lärare vid allmänna skolor. I dessa avseenden gäller för närvarande att för godkänd realexamen eller studentexamen fordras vitsord i kristendomskunskap; dock kan en lärjunge, vilken tillhör främmande trosbekännelse och som blivit frikallad från deltagande i kristendomsundervisning, erhålla examen utan vitsord i detta läroämne. För att kunna vinna inträde å folkskole- eller småskoleseminarium fordras likaledes vitsord i kristendomskunskap. En förutsättning för att en seminarieelev skall kunna er-

hålla flyttning från klass till klass liksom för erhållande av avgångsbetyg är godkänt betyg i detta ämne. För att anställas som folk- eller småskollärare erfordras bl. a. att ha i föreskriven ordning avlagt folkskollärary- respektive småskolläraryexamen, dock att, därest lärare med sådan examen ej står till förfogande, till extra lärare må förordnas den som icke avlagt sådan examen. För att vinna anställning såsom ämneslärare med undervisningsskyldighet i kristendomskunskap vid de högre skolorna erfordras under alla omständigheter minst teologie kandidatexamen. Av ovanstående framgår alltså att för behörighet att meddela undervisning i kristendomskunskap, som allmän regel fordras antingen godkänt betyg i detta ämne i folkskollärary- eller småskolläraryexamen eller teologie kandidatexamen.

Utskottet vill emellertid framhålla, att frågan om behörighetsvillkoren för lärare icke bör ses så mycket mot bakgrund av de nuvarande skolformerna som fast mer mot den nya, vardande skola, om vars införande riksdagen fattat principbeslut. Det må även erinras om att i samband med skolreformens genomförande nya verksamhetsområden öppnas för de olika lärarkategorierna ävensom att — med hänsyn bl. a. till den beslutade kommunaliseringen av vissa skolor — frågan om det förfaringsätt, som skall tillämpas vid tillsättning av lärartjänster, är föremål för utredning.

Det till propositionen fogade förslaget till kungörelse med föreskrifter hur sökande till lärartjänst, som medför skyldighet att undervisa i kristendomskunskap, äger styrka sin behörighet, bygger på den förutsättningen att särskilda behörighetsvillkor kunna vara av värde i vissa situationer; och detta trots att man kan utgå från att undervisningen i kristendom även utan särskilda bestämmelser, som begränsa behörigheten att undervisa i detta ämne, i allmänhet kommer att bedrivas endast av personer som ha en positiv inställning till sitt undervisningsämne.

Från olika håll inom utskottet ha gentemot nämnda förslag framförts dels principiella, dels praktiska betänkligheter.

Sålunda har gjorts gällande att förslaget innebär ett oberättigat mistroende mot lärarkårens lojalitet samtidigt som förslagets förmåga att, utöver vad själva undervisningen verkar, skapa förtroende till skolan syntts tvivelaktig. Vidare ha bestämmelsernas förenlighet med religionsfrihetslagens allmänna principer satts i fråga.

Bortses från detta, varom meningarna inom utskottet varit delade, har utskottet icke kunnat undgå att uppmärksamma vissa med kungörelsens ikraftträdande förenade komplikationer. Behörighetsanspråken komma efter det religionsfrihetslagen införts och 1873 års dissenterlag upphävt att för lärarkåren ställa sig olika före och efter det en sådan kungörelse utfärdats. Det läge denna sedan skapar innebär olikhet i behörighet mellan lärare, uppspaltande dem i tre kategorier: lärare som redan inneha tjänst, om de icke söka ny, dylika lärare, om de söka ny befattning, och nytillträdande lärare. Skillnaden i trygghet mellan ordinarie och icke ordinarie lärare kommer vidare vid en tillämpning vägledd av departementschefens uttalande att skärpas betydligt utöver den olikhet som innefattas i själva anställningsformen.

Vid avvägning av skäl för och emot den föreslagna kungörelsen har utskottet funnit sig böra, med avstyrkande av densamma, söka sig fram på andra vägar för att som utskottet vill tro i väsentlig mån skingra farhågor som inom utskottet yppat sig, nämligen att det nu föreliggande lagstiftningskomplexet komme att inom vissa kretsar menligt påverka målsmännens inställning till skolan. Farhågorna i fråga gå ut på att genomförandet av föreliggande lagkomplex, om det icke åtföljes av den sålunda avstyrkta behörighetskungörelsen, kan framkalla föreställningen att kristendomsundervisningen i våra allmänna skolor i större eller mindre utsträckning komme att hädanefter bedrivas på ett sätt som icke motsvarar statsmakternas genom principbeslutet rörande skolreformen uttryckta vilja. Utskottet har utan att vilja uppskatta sannolikheten respektive utbredningen av en sådan föreställning ansett sig böra ägna saken allvarligt beaktande.

Utskottet betraktar som den grundläggande garantien i detta hänseende föregående års riksdags under så allmän anslutning intagna ståndpunkt till kristendomsundervisningens syfte och utformning. Ikraftträdandet av religionsfrihetslagen och av nu ifrågasatta ändrade grundlagsbestämmelser medför häri ingen ändring. Vad riksdagen i anslutning till departementstchefen uttalat står fast. Lärarutbildning, undervisningsplan och kontroll över undervisningens behöriga skötsel utgöra de naturliga och ändamålsenliga medlen för att få riksdagens principiella inställning respekterad. Religionsfrihetslagen ger ingalunda lärare någon personlig dispensrätt beträffande hans skyldighet att undervisa enligt undervisningsplan och i dess anda.

I det med kungörelsen avsedda syftet uttalar utskottet sig för att de elever, som förbereda sig för lärarens gärning, särskilt i fråga om kristendomsämnet vid lämplig tidpunkt före avgången från läroanstalten erhålla en allvarlig erinran att de genom att taga anställning som lärare med undervisningsskyldighet i kristendomskunskap förplikta sig att lojalt följa gällande undervisningsplan. En sådan erinran bör vara ägnad att understryka kravet på varsamhet, allvar och tolerans vid undervisning i kristendomsämnet i överensstämmelse med den för ämnet givna målsättningen. Utskottet finner det böra ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter av sådan innebörd.

För att jämväl i fortsättningen trygga riksdagens behöriga inflytande förväntar utskottet att, då ny undervisningsplan kommer i fråga, däri innefattade grunder för kristendomsundervisningen varda riksdagen delgivna för yttrande.

Utskottet finner det värt övervägande om inom klasslärarsystemets ram utrymme kan beredas för lärare utan undervisningsskyldighet i kristendom, i första hand lärare som icke äro medlemmar av kyrkan eller som själva begära dylik befrielse. Huruvida, som dissenterlagskommittén föreslagit, redan i lärarutbildningen en viss kategoriklyvning kan ske finner utskottet icke klarlagt. En sådan ordning kräver givetvis närmare övervägande rörande både dess genomförbarhet och dess konsekvenser.

Större och med genomförandet av den nya skolorganisationen undan för undan ökade möjligheter erbjuder den av dissenterlagskommittén förordade anordningen med ämnesbyte. Denna icke heller närmare utredda fråga anser utskottet böra ägnas ingående uppmärksamhet. Kristendomsundervisningen kan endast vinna på att den tillföres särskilt sådana lärare som med personligt intresse i undervisningsplanens anda ägna sig åt denna uppgift.

Utskottet har i övrigt haft under övervägande olika uppslag att genom bestämmelser i skolstadgor avskilja från rekryteringen av lärare i kristendom personer med sådan inställning i konfessionella angelägenheter, att de måste presumeras icke kunna motsvara det förut uppställda anspråket på lojalitet. Behovet härav är icke ådagalagt och har syntts utskottet tvivelaktigt. I varje fall har utskottet icke funnit något av övervägda uppslag så invändningsfritt, att det kunnat av utskottet rekommenderas.

I detta sammanhang vill utskottet även göra följande erinring. Enligt riktlinjerna för skolreformen skall för inträde i lärarutbildningsanstalt erfordras att blivande klasslärare genomgått utbildning motsvarande antingen (för de lägsta klasserna) nuvarande realskola eller (för mellanskolans stadium) gymnasium. Att observera är emellertid att även den, som icke deltagit i den allmänna skolans kristendomsundervisning, kan avlägga real- eller studentexamen. Utskottet förutsätter med hänsyn härtill att såsom villkor för inträde i lärarutbildningsanstalt skall uppställas att den blivande klassläraren i examen erhållit godkänt betyg i kristendomskunskap. Vidare utgår utskottet från att godkänt avgångsbetyg från lärarutbildningsanstalt, som utbildar klasslärare med fullständig tjänstgöring, skall innefatta godkänt vitsord i kristendomskunskap.

Vad ovan anförts har avseende å lärare, som för närvarande icke utnämnas av Kungl. Maj:t, väsentligen alltså å klasslärare i skolstadierna 1—6. Det anses av utskottet tillfyllest klargöra att den av statsmakterna fastställda ordningen i fråga om kristendomsämnet icke rubbas vid genomförande av de lagförslag utskottet tillstyrker utan fastmer stödjes av de uttalanden utskottet inbjuder riksdagen att ge sin anslutning.

Beträffande lärare som utnämnas av Kungl. Maj:t anser utskottet, i analogi med vad departementschefen förutsatt beträffande universitetstjänst, som innefattar utbildning för prästerlig befattning, själva grundlagsbudet giva erforderlig vägledning. Skulle Kungl. Maj:t under arbetet med följdbestämmelser (inkl. olika skolstadgor) finna anledning att för nyss nämnda lärarkategori ifrågasätta särskilda föreskrifter av principiell natur för regleringen av behörigheten till följd av grundlagsstadgandet, anser utskottet sådana föreskrifter vara av beskaffenhet att riksdagens mening bör inhämtas.

Med det som utskottet i detta avsnitt av sitt utlåtande anført får utskottet anses ha besvarat dels motionen I: 374 och dels motionerna II: 487, 488 och 493 i vad dessa avse de konfessionella behörighetsvillkoren för lärare vid de allmänna skolorna.

De särskilda lagförslagen.

Utskottet övergår härefter till att närmare behandla de särskilda lagförslagen. Härvid begränsar utskottet sin framställning till de stadganden, vilka beröras av motionerna eller som utskottet eljest funnit giva anledning till ändringsförslag eller till något särskilt uttalande. I de frågor som sålunda icke behandlas i det följande ansluter sig utskottet till Kungl. Maj:ts förslag.

Förslag till ändrad lydelse av 4, 5 och 28 §§ regeringsformen.

§ 5.

Enligt förslaget skall den i 28 § regeringsformen angivna jävsregeln, enligt vilken befattningshavare som icke tillhör svenska kyrkan är hindrad att deltaga i avgörande av vissa kyrkliga mål och ärenden, även gälla den ledamot av statsrådet som är föredragande. Att så är förhållandet framgår av 28 § i dess föreslagna lydelse. Utskottet har funnit det önskvärt att detta hinder för statsrådsledamot att föredraga vissa ärenden finnes omnämnt genom en hänvisning även i det avsnitt av regeringsformen som handlar om statsrådets sammansättning och verksamhet. En sådan hänvisning har därför upptagits i 5 § tredje stycket.

§ 28.

Utskottet har redan i det föregående angivit sin ståndpunkt till frågan om konfessionella behörighetsvillkor för vissa lärartjänster. Mot det föreslagna grundlagsstadgandet, enligt vilket Kungl. Maj:t vid tillsättning av befattning, som medför skyldighet att undervisa i kristendom eller teologisk vetenskap, skall taga den hänsyn till de sökandes trosåskådning som påkallas av undervisningsskyldigheten, har utskottet i sak icke något att invända.

Den hänsyn till trosåskådning varom talas i stadgandet är avsedd att, såsom framgår av departementschefens uttalanden angående tillämpningen, vara enligt sakens natur graderad allt efter befattningens art. Utskottet anser, med hänvisning till vad utskottet i behörighetsfrågan förut uttalat, att denna innebörd av stadgandet klarare uttryckes, om uttrycket »som därav påkallas» ändras till »som därav må påkallas». Uppenbart är att denna ordalydelse medger, att ändrade förhållanden kunna föranleda ändrad tillämpning. Utskottet understryker allenast att vad utskottet i det föregående uttalat om riksdagens behöriga medinflytande härvid bör iakttagas.

Beträffande de föreslagna ändringarna i 28 § vill utskottet i övrigt endast framhålla att den föreslagna jävsregeln, vilken skulle utestänga befattningshavare, som icke tillhör svenska kyrkan, från att »handlägga» mål eller ärende av viss, närmare angiven beskaffenhet, på grund av innebörden i ordet handlägga skulle få en mera vidsträckt tillämpning än som torde ha varit avsett och kan anses nödvändigt. Under handläggning torde nämligen inbegripas varje befattning med mål eller ärende; endast ett mera osjälvständigt biträde åt annan torde falla utanför detta begrepp. Utskottet fin-

ner det vara för stadgandets syfte tillräckligt att detta omfattar »deltagande i avgörande» av däri avsedda mål och ärenden. Med denna lydelse torde stadgandet komma att omfatta även föredragande i de fall, då denne såtillvida är ansvarig för beslutet att han äger reservera sig mot detta. Att stadgandet avser statsråd såsom föredragande i konselj är uttryckligen angivet.

Förslag till ändrad lydelse av 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen.

Den i propositionen föreslagna ändringen i tryckfrihetsförordningen för-
anledes av att det nu gällande stadgandet innehåller uttrycket »erkänt trossamfund»; enligt den nya lagstiftningen skall något erkännande av trossamfund icke vidare förekomma. Kungl. Maj:ts förslag innebär att stadgandet, som för närvarande avser skymfande av sådant som av kyrkan eller erkänt trossamfund hålles heligt, i stället skall omfatta skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat, här i riket verksamt trossamfund hålles heligt.

I motionen I: 377 har yrkats att stadgandet skall avse skymfande av sådant som av medmänniskor hålles heligt.

Utskottet vill framhålla att reglerna i 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen om vad som är att anse som otillåtet yttrande i tryckt skrift ansluta sig till den allmänna strafflagen på sådant sätt att, å ena sidan, endast en enligt denna straffbar framställning utgör tryckfrihetsbrott och, å andra sidan, de begränsningar som i allmänhet göras i yttrandefriheten också skola bli tillämpliga, då yttrandet förekommer i tryckt skrift. Härav följer att ändringen i det nu förevarande stadgandet i tryckfrihetsförordningen bör få samma innehåll som den ändring som kan komma att vidtagas i 11 kap. 8 § strafflagen; även vid detta stadgande förekommer en motsvarande motion. Utskottet hänvisar alltså till vad som i det följande anföres om strafflagsstadgandet.

Förslag till religionsfrihetslag.

Rubriken m. m.

Beträffande lagens rubrik, den första underrubriken samt 1 och 2 §§ ha ändringsyrkande framställts i motionen I: 376. Dessa delar av lagförslaget äro även berörda i yttranden av lagrådets ledamöter samt i departementschefens därav föranledda uttalande (propositionen s. 176—179 och 193—196).

Vad först angår lagens rubrik och underrubriker biträder utskottet vad departementschefen anfört; utskottet förordar således icke i denna del någon ändring av Kungl. Maj:ts förslag.

Stadgandena i 1 och 2 §§ ha till syfte att giva ett principiellt uttryck åt vissa väsentliga, i religionsfriheten ingående moment. Departementschefen har uttalat att det måhända kunde vara lämpligt att låta lagen inledas av en erinran om regeringsformens innehåll i fråga om religionsfrihet. Det förslag

som på grund härav utarbetades föranledde vissa erinringar från tre av lagrådets ledamöter; de framhöllo bl. a. att stadgandet i 1 § första stycket kunde uppfattas som ett slags grundlagsförklaring. Det i propositionen upptagna stadgandet fick likväl, fränsett några mindre jämkningar, behålla i huvudsak samma innehåll som det till lagrådet remitterade.

Enligt utskottets mening bör stadgandet i 16 § regeringsformen om religionsfrihet ej beröras i detta sammanhang. Det torde vara lämpligare att — i ordalag hämtade ur den till Konungen riktade föreskriften i 16 § regeringsformen — omedelbart giva uttryck åt den rätt till fri religionsutövning som skall tillkomma envar. Därigenom undvikas helt de av lagrådsmajoriteten berörda svårigheterna, lagen får ett fullständigare innehåll och vidare vinnes att det inledande stadgandet i lagen blir enklare och värdigare till sin form. Det har även synts utskottet mest tilltalande att uppdelat innehåll i den föreslagna 1 § i tre självständiga paragrafer; härigenom vållas en förskjutning av paragrafnumreringen samt några formella jämkningar i följande delar av lagen. Beträffande innehåll i den föreslagna 2 §, vilken sålunda blir 4 § i utskottets förslag, har någon ändring icke vidtagits.

5 §.

De i 5 § (3 § i propositionen) upptagna reglerna om kloster ha föranlett kritik och ändringsyrkanden i motionerna I: 373 samt I: 379 och II: 494; i huvudsak innebära motionerna att ett ovillkorligt klosterförbud skall bibehållas.

Utskottet har vid behandlingen av denna fråga uppmärksammat innehållet i den årets riksdag förelagda konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. I artikel 9 av denna konvention föreskrives, att envar skall äga rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt förklarar innefatta frihet att byta religion eller tro samt frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, andaktsövningar och iakttagande av religiösa sedvänjor. Envars frihet att utöva sin religion eller tro skall endast få underkastas sådana inskränkningar, som äro angivna i lag och som äro nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till den allmänna säkerheten, upprätthållandet av allmän ordning, hälsovården eller skyddandet av sedligheten eller av andra personers fri- och rättigheter.

En förbehållslös anslutning till konventionen från Sveriges sida torde förutsätta att något ovillkorligt klosterförbud icke kvarstår i vår lagstiftning.

Ehuru en klosterverksamhet måste anses vara en för våra förhållanden i flera hänseenden främmande företeelse och de i motionerna anförda skälen för bibehållande av ett ovillkorligt förbud äro förståeliga, finner utskottet övervägande skäl tala för ett hävande av förbudet på det sätt som i propositionen föreslagits. Dylik verksamhet blir därvid icke lämnad helt okontrollerad utan beroende på Kungl. Maj:ts medgivande. Emellertid hör enligt ut-

skottets mening, då fråga om tillstånd att inrätta kloster första gången förekommer, Kungl. Maj:t inhämta riksdagens yttrande över de villkor som Kungl. Maj:t därvid ämnar föreskriva.

7—10 §§.

Bestämmelserna i 7—10 §§ (5—8 §§ i propositionen) reglera frågan om inträde i kyrkan. Av dessa utgör 10 § huvudstadgandet, vilket är tillämpligt i alla fall, då icke en sådan situation föreligger som avses i 7, 8 eller 9 §; det avser även alla åldrar, såsom en jämförelse med 12 § utvisar.

I 7 och 8 §§ behandlas frågan om barns inträde i kyrkan vid födelsen samt det därmed jämförliga inträdet i kyrkan i samband med att barn erhåller äktenskaplig börd genom föräldrarnas giftermål (legitimation). En utförlig redogörelse för dessa regler har lämnats av departementschefen (propositionen s. 142—146). Såsom framgår därav är syftet med bestämmelserna att uppställa regler, vilka i allmänhet automatiskt avgöra frågan, huruvida barn inträder i kyrkan vid födelsen eller ej. Härvid är föräldrarnas förhållande till kyrkan det avgörande; barn till föräldrar som tillhöra kyrkan inträder däri, medan barn, vars föräldrar ej tillhöra kyrkan, icke inträder i denna vid födelsen. För det fall då en av föräldrarna tillhör kyrkan och den andre står utanför denna presumeras att barnet skall inträda i kyrkan vid födelsen. Föräldrarna lämnas dock öppet att genom en anmälan häva presumtionen. Denna anmälan skall göras till pastor i den församling, där barnet skall kyrkobokföras; har detta redan skett, får den församling, där barnet är kyrkobokfört, anses vara rätt ort för sådan anmälan. Enligt förslaget skall anmälan göras inom sex veckor från barnets födelse. Såsom framgår av departementschefens uttalande har denna möjlighet till anmälan inom en viss kortare tid inrättats därför att det syntes mest tilltalande att, då föräldrarna i nu avsedda fall önska att barnet icke skall tillhöra kyrkan, barnet anses icke ha tillhört kyrkan från födelsen. Utgången av anmälningstiden medför sålunda icke någon begränsning av föräldrarnas rätt att, såsom utöfvare av vårdnaden om barnet, vidtaga ändringar av barnets förhållande till kyrkan. Skillnaden blir endast den, att en anmälan efter den angivna tiden icke får verkan från barnets födelse utan blir att betrakta som ett utträde ur kyrkan.

Stadgandet i 9 § om inträde i kyrkan i samband med förvärv av medborgarskap torde äga praktisk betydelse huvudsakligen då det gäller medlemmar av danska folkkyrkan, norska statskyrkan, Finlands evangelisk-lutherska kyrka samt Augustanasynoden i Amerika. Det torde, såsom departementschefen förutsätter, få ankomma på Kungl. Maj:t att giva erforderliga anvisningar för tillämpningen av detta stadgande, bl. a. rörande den utredning och de underrättelser, som för bestämmelsens genomförande kunna påkallas i medborgarskapsärenden.

Enligt 10 § skall inträde i kyrkan kunna ske på ansökan. För bifall till sådan ansökan skall fordras antingen att sökanden visar att han är döpt i svenska kyrkans ordning eller att sökanden, sedan det konstaterats att han

erhållit den undervisning i kyrkans lära som med hänsyn till hans ålder och övriga omständigheter bör fordras, avgiver muntlig försäkran om allvar i sitt uppsåt. I motionen II: 487 har förordats att inträde i kyrkan skall få ske efter skriftlig ansökan, kompletterad med intyg av två ojäviga personer rörande sökandens allvarliga uppsåt. Utskottet har emellertid icke i denna del funnit skäl förorda någon ändring av Kungl. Maj:ts förslag. Även för tillämpning av detta stadgande kunna vissa anvisningar vara behövliga, bl. a. rörande det tekniska förfarandet, då någon hos annan präst än vederbörande pastor begär att bli döpt och upptagen i kyrkan.

11 §.

Vid behandlingen av 11 § (9 § i propositionen), vilken innehåller regler för utträde ur svenska kyrkan, har utskottet övervägt de skäl som kunna anföras för och emot olika former för utträdesanmälan. Härvid har utskottet, å ena sidan, funnit att departementschefen anfört vägande motiv för att utträdesanmälan skall ske vid personligt besök och att enbart en skriftlig anmälan icke skall godtagas. Gentemot en sådan ordning har, å andra sidan, anförts att ett icke åsyftat hinder mot utträden skulle kunna uppkomma därigenom att de personer, som inställa sig för att anmäla utträde, av pastor utsätts för påverkan i syfte att de skola förmås att avstå från sin anmälan. Utskottet vill framhålla att det icke är lagens mening att utträde skall få ske endast av vissa motiv eller i vissa begränsade situationer. Utträdet skall vara fritt. Den som vill anmäla utträde har icke någon skyldighet att redogöra för vad som bestämt honom därtill eller att finna sig i några försök till påverkan. Pastor har självfallet full frihet att, liksom alla andra, verka för sin åskådning; förkunnelse och själavård äro för honom rent av ämbetsuppgifter. Att söka övertala den som inställt sig för att anmäla utträde ur kyrkan och som icke själv önskar ett personligt samtal, bör icke förekomma. Utskottet anser sig kunna utgå från att pastor, som handlar under ämbetsansvar, skall handlägga dessa ärenden med grannlagenhet och takt och att stiftscheferna skola övervaka att så sker. Med hänsyn härtill finner utskottet att invändningen mot förslaget om personlig utträdesanmälan icke bör tillmätas avgörande vikt. Utskottet biträder alltså i denna del Kungl. Maj:ts förslag.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att, genom de administrativa föreskrifter som kunna vara erforderliga, sörja för att den som anmäler utträde ur kyrkan utan omgång erhåller bevis därom.

12 §.

Stadgandena i 12 § (10 § i propositionen) innebära i huvudsak att den som fyllt 18 år själv bestämmer om och gör framställningar rörande sitt inträde i eller utträde ur kyrkan. Detsamma gäller den som, såsom i undantagsfall kan förekomma, före 18 års ålder ingått äktenskap och därför icke står under annans vårdnad. Beträffande barn som icke uppnått den sålunda angivna religiösa myndighetsåldern tillkommer bestämmanderät-

ten den som har vårdnaden eller sålunda i regel båda föräldrarna gemensamt. Utskottet har icke något att erinra mot dessa huvudregler i paragrafen.

Departementschefen framhåller att, även då sålunda bestämmanderätten tillkommer vårdnadshavaren, barnet kan ha uppnått en sådan mognad, att skäligen hänsyn bör tagas till dess uppfattning i religiösa frågor. Dissenterlagskommittén hade föreslagit att, sedan barnet fyllt 15 år, dess medverkan skulle krävas för en ändring av dess förhållande till kyrkan. Departementschefen ifrågasätter om icke åldern borde sättas något lägre och påpekar att gällande rätt i motsvarande fall tar hänsyn även till konfirmation inom kyrkan, som skett före fyllda 15 år. Efter förebild av föräldrabalkens regler rörande adoption föreslår departementschefen att barn som fyllt 12 år icke utan eget samtycke skall få upptagas i kyrkan eller skiljas från denna. Vidare framhålles i propositionen att någon viss form icke föreskrivits för barnets samtycke; vad som stadgas om personlig inställelse hos pastor för anmälan om utträde skall således icke gälla barnet utan endast vårdnadshavaren.

Utskottet ansluter sig till den uppfattningen att, sedan barnet vunnit en viss mognad, det icke bör vara vårdnadshavaren medgivet att utan barnets samtycke vidtaga ändring av dess förhållande till svenska kyrkan. Enligt utskottets mening har den ålder, från vilken barnets samtycke sålunda skall fordras, i Kungl. Maj:ts förslag blivit bestämd till en alltför låg ålder. Utskottet förordar att denna ålder i stället bestämmes till 15 år. Därjämte biträder utskottet departementschefens uttalande att det icke bör föreskrivas någon viss form för barnets samtycke; det bör efter omständigheterna på enklaste sätt få visas att samtycke föreligger.

13 och 14 §§.

Utskottet föreslår en uppdelning på två paragrafer, 13 och 14 §§, av innehållet i den i propositionen föreslagna 11 §. De båda styckena i denna paragraf behandla nämligen olika persongrupper — första stycket avser endast personer som icke äro och ej heller skola vara kyrkobokförda i riket, under det att andra stycket icke innehåller någon sådan begränsning. Därav torde, om styckena sammanföras i en paragraf, missförstånd kunna uppkomma.

Det i 14 § (11 § andra stycket i propositionen) upptagna stadgandet beröres — förutom av det ovan vid 10 § redan behandlade yrkandet i motionen II: 487 — jämväl av motionerna I: 375 och II: 490, vari uttalas att ansökan om in- och utträde för personer, som icke äro och ej heller skola vara kyrkobokförda i riket, bör få ske skriftligen och tillställas exempelvis storkyrkoförsamlingen i Stockholm.

Utskottet vill framhålla att det torde komma att bli ytterst sällsynt att någon på ort utom riket vill göra framställning om inträde i eller utträde ur svenska kyrkan. Det lär därför icke vara nödvändigt att giva något generellt uppdrag till beskickningar och konsulat att handlägga dylika framställningar. Såsom departementschefen synes ha åsyftat torde det kunna

tillgå så att uppdrag meddelas från fall till fall eller, där det visar sig behöfligt, mera generellt, och att därvid, i den utsträckning det är möjligt, beskickningspredikant förordnas. På orter där sådan icke finnes men annan svensk präst finnes att tillgå, t. ex. sjömanspräst, torde det kunna vara lämpligt att giva denne ett förordnande att såsom tillfälligt uppdrag inom utrikesförvaltningen handlägga sådant ärende. I övrigt lär det icke bereda utrikesförvaltningens organ någon större svårighet att på ett lämpligt och tillfredsställande sätt handlägga de fall som därutöver kunna förekomma. Med hänsyn till de möjligheter som sålunda stå till buds och till att framställningar, om möjligt, böra göras i samma form, oavsett om de handläggas inom eller utom riket, har utskottet funnit Kungl. Maj:ts förslag vara att föredraga framför motionärernas.

Övergångsbestämmelserna.

Beträffande övergångsbestämmelserna har utskottet icke funnit någon anledning till erinran.

I detta sammanhang har utskottet även tagit del av vad i propositionen anföres rörande de mosaiska församlingarna samt av det för yttrande framlagda förslaget till kungörelse om upphävande i vissa delar av de mosaiska församlingarnas, av Kungl. Maj:t fastställda församlingsordningar. Utskottet biträder departementschefens uttalanden beträffande de mosaiska församlingarna och tillstyrker att Kungl. Maj:t i administrativ ordning utfärdar en författning med det innehåll som föreslagits.

I 14 § 1873 års förordning om främmande trosbekännare och deras religionsövning stadgas att, med de undantag och inskränkningar, som av grundlag eller eljest gällande författning föranledas, skiljaktighet i kristen trosbekännelse icke skall medföra någon olikhet i svenska medborgares rättigheter och skyldigheter. Detta stadgande har icke erhållit någon motsvarighet i den nya lagstiftningen. Departementschefen har i anledning av ett av dissenterlagskommittén upprättat förslag till ett dylikt stadgande anfört (propositionen s. 139) att detta icke innehöll något som ägnade sig för reglering i den föreslagna formen; frågan gällde icke att skapa handlingsregler för myndigheter eller enskilda men väl att uppställa ett principiellt krav på lagstiftningens innehåll i skilda hänseenden. Vidare påpekade departementschefen att ett sådant stadgande som det föreslagna icke syntes giva det resultat som åsyftats; det öppnade en möjlighet att genom administrativ författning göra inskränkningar i medborgerliga rättigheter i fall då sådan möjlighet eljest icke funnes.

Utskottet biträder departementschefens uppfattning att det nu avsedda stadgandet icke bör överföras till den nya lagen men vill samtidigt betona att rätten för envar att åtnjuta samvetsfrihet och att fritt utöva sin religion bör innebära att samhällliga rättigheter och skyldigheter, där icke lag anorlunda stadgar, icke kunna anknyta till den enskildes trosåskådning eller samfundstillhörighet utan måste gälla helt oberoende av dylika förhållanden.

Förslag till lag om ändring i 4 och 14 kap. giftermålsbalken.

4 kap. 2 §.

Giftermålsbalkens nu gällande bestämmelser innebära att äktenskap kan ingås med kyrklig eller borgerlig vigsel. I regel föreligger möjlighet att välja mellan dessa båda former. Borgerlig vigsel kan alltid erhållas, så snart kontrahenterna över huvud taget äro berättigade att ingå äktenskap. Kyrklig vigsel kan förekomma antingen inom svenska kyrkan eller inom främmande trossamfund, om Kungl. Maj:t förklarar dess prästerskap äga att förrätta vigsel. En förutsättning för erhållande av kyrklig vigsel är att de trolovade tillhöra det samfund, inom vilket vigseln sker: vigsel inom svenska kyrkan eller inom främmande trossamfund, som är kristet, kan dock förekomma även i det fallet då den ene är medlem därav och den andre tillhör annat kristet trossamfund. Medlemmar av våra nordiska grannländers evangelisk-lutherska kyrkor och av Augustanasynoden i Amerika ha jämställts med svenska kyrkans medlemmar i fråga om rätt till vigsel inom svenska kyrkan.

De i propositionen föreslagna lagändringarna gå i huvudsak ut på att Kungl. Maj:t skall erhålla en vidgad befogenhet att medgiva vigsel inom andra religiösa samfund än svenska kyrkan. För närvarande kan sådant medgivande lämnas endast åt främmande trossamfund, som vunnit erkännande enligt 1873 års förordning. Genom att denna begränsning häves skulle Kungl. Maj:t få rätt att, efter prövning av omständigheterna, medgiva vigsel även inom de frikyrkosamfund som nu icke äro att hänföra till erkända främmande trossamfund. Vidare föreslås i propositionen den förenklingen att kyrklig vigsel skall kunna förekomma, så snart den ene av de trolovade tillhör det samfund inom vilket vigseln sker; den andres samfundstillhörighet tillmätas alltså icke någon betydelse.

I några motioner föreslås mera vittgående ändringar av reglerna för äktenskaps ingående. Sålunda yrkas i motionen II: 496 att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om utredning angående införande av obligatoriskt civiläktenskap. Samma yrkande framställs i motionen II: 487, vari förutsättes att i avvaktan på utredningen härom de nu föreslagna lagändringarna skola anstå. Alternativt yrkas i sistnämnda motion att den som förklarats behörig förrätta kyrklig vigsel med rättslig verkan må viga de trolovade som ansöka därom. En ändring i förslaget av mera begränsad innebörd föreslås i motionerna I: 375 och II: 490, vari yrkas att den som förklarats behörig att förrätta kyrklig vigsel skall äga rätt att med rättslig verkan viga de trolovade som ansöka därom, såvida de båda eller en av dem tillhör ett i motionen närmare angivet evangeliskt trossamfund; innebörden av detta yrkande är således att vigselförrättaren inom ett sådant samfund skall kunna viga även medlemmar av vissa andra sådana samfund.

Utskottet vill, liksom departementschefen, betona att det nu föreliggande spörsmålet om ändrade vigselbestämmelser icke är en religionsfrihetsfråga i egentlig mening. Ändringar av lagens regler i den ena eller andra riktningen

äro icke någon nödvändig konsekvens av rätten att åtnjuta religionsfrihet. Mot religiöst betingade ceremonier i samband med äktenskaps ingående föreligga inga hinder. Frågan vad som skall fordras för att äktenskapets rättsverkningar skola uppkomma måste bedömas ur rent civila synpunkter.

Nu gällande bestämmelser, vilka antogos år 1915 och sedermera överfördes till 1920 års giftermålsbalk, innebära i princip att vigseln utgör en nödvändig förutsättning för att äktenskap skall komma till stånd, att härvid den borgerliga vigselformen står öppen för alla och att i det övervägande flertalet fall möjlighet finnes att välja mellan denna form och kyrklig vigsel. Den kyrkliga vigseln är den mest anlitate; statistiska uppgifter för åren 1925, 1935 och 1945 visa att de kyrkliga vigslarna utgjorde respektive 93,5 92,7 och 94,2 % av samtliga vigslar. Tanken på ett obligatoriskt civiläktenskap övervägdes och förkastades i samband med tillkomsten av 1915 års lagstiftning. Obligatoriskt civiläktenskap innebär att den borgerliga vigseln blir den enda erkända, dock med möjlighet att låta denna efterföljas av en religiös välsignelseakt. Det är uppenbart att — så länge kyrklig vigsel begagnas av ett så betydande flertal — våra nuvarande regler om äktenskaps ingående utgöra ett enklare och mera praktiskt system än ett obligatoriskt civiläktenskap. Därtill kommer att de tillgodose den enskildes valfrihet och ha anknytning till rådande folksed. Utskottet finner det alltså icke påkallat att begära någon utredning om införande av obligatoriskt civiläktenskap.

Vad som i detta sammanhang bör komma i fråga är däremot att, med utgångspunkt från nu gällande regler, söka tillgodose de från vissa religiösa samfund framkomna önskemålen att få en rätt att utföra vigsel, motsvarande den som vissa främmande trossamfund redan erhållit. Utskottet biträder vad propositionen i detta hänseende innehåller.

Beträffande förutsättningarna för att vigsel i det enskilda fallet skall få äga rum inom svenska kyrkan eller inom annat trossamfund, som erhållit vigselrätt, innefattar Kungl. Maj:ts förslag en förenkling i jämförelse med gällande rätt. Det har vid utskottets behandling av detta spørsmål ifrågasatts om det är behövt att bibehålla några begränsningar; det skulle kunna medgivas varje behörig vigselförrättare att utan inskränkningar viga alla som begära vigsel och äro behöriga att ingå äktenskap. I varje fall skulle vissa ytterligare utvidgningar av möjligheterna till fritt val mellan förekommande vigselformer vara tänkbara. Utskottet har icke ansett sig berett att nu taga ståndpunkt till dessa spørsmål, vilka kräva närmare utredning. Därför anser utskottet sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, men utskottet uttalar önskvärdheten av att Kungl. Maj:t ägnar uppmärksamhet åt de angivna önskemålen om en ökad frihet att välja vigselformen.

Vad särskilt angår de i motionerna I: 375 och II: 490 uttalade önskemålen, nämligen *dels* att vigselförrättare inom trossamfund, som erhållit Kungl. Maj:ts medgivande att förrätta kyrklig vigsel, skall äga möjlighet att viga även då de trolovade eller en av dem tillhör annat evangeliskt samfund, som närmare angives i motionerna, *och dels* att medlemmarna i vissa till trossamfund anknutna ungdomsorganisationer skola få samma rätt till vigsel

av samfundets pastorer som samfundets egentliga medlemmar, må framhållas att Kungl. Maj:ts förslag torde lämna tillräckliga möjligheter att tillgodose dessa önskemål. De i propositionen föreslagna bestämmelserna innebära icke ovillkorligen att, i sådana fall då annat trossamfund än svenska kyrkan erhållit vigselrätt, vigselförrättaren och de trolovade, resp. en av dem ovillkorligen måste tillhöra samma samfund. Departementschefen anför sålunda (propositionen s. 161) att det icke bör vara något hinder för Kungl. Maj:t att till vigselförrättare förordna även annan än den som är präst i det samfund som erhåller vigselrätt. Sålunda torde, anför departementschefen vidare, t. ex. på begäran av en frikyrkoförsamling, som icke själv har någon predikant som är lämplig, vigselförrättare i en likartad grannförsamling, som har vigselrätt, kunna förordnas att förrätta vigsel inom den förstnämnda församlingen. Utskottet förordar att det överlämnas till Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder som erfordras för att tillgodose de nu avsedda i motionerna I: 375 och II: 490 framförda önskemålen.

Beträffande den borgerliga vigseln vill utskottet framhålla önskvärdheten av att sådana åtgärder vidtagas att denna vigsel sker på ett sätt som motsvarar vigselns vikt och betydelse för kontrahenterna och att särskilt sörjes för en utökning av antalet vigselförrättare genom att vid sidan om de i lagen angivna behöriga vigselförrättarna även andra lämpliga personer med stöd av 4 kap. 5 § giftermålsbalken bli utsedda.

Slutligen vill utskottet framhålla att ärenden om medgivande av vigselrätt åt främmande trossamfund sedan gammalt brukat handläggas i ecklesiastikdepartementet. Något uttryckligt stöd härför innehåller icke departementsstadgan; ärendena torde ha ansetts närmast jämförliga med de kyrkoärenden, vilkas handläggning ankomma på detta departement. Tydligt är emellertid att det icke råder något egentligt samband mellan ärenden som avse vigselrätt för annat trossamfund än svenska kyrkan och kyrkoärendena, utan att det tvärtom kan föreligga ett motsatt intresse mellan kyrkan, å ena sidan, och andra samfund, å den andra. Detta motsatsförhållande understrykes av att det enligt det stadgande i 28 § regeringsformen som utskottet ovan förordat är avsett att endast den som tillhör svenska kyrkan skall få deltaga i avgörande av vissa kyrkoärenden. Det kan därför vara mindre lämpligt att nu avsedda ärenden handläggas tillsammans med kyrkoärendena. Utskottet anser det önskvärt att ärendenas föredragning överflyttas på chefen för justitiedepartementet, vilket, då det här gäller tillämpning av giftermålsbalken, torde ligga nära till hands och kan ske utan någon författningsändring.

4 kap. 3 §.

Gällande bestämmelser om den skyldighet att förrätta vigsel som åligger präst i svenska kyrkan innebära att präst i församling, av vilken en av de trolovade är medlem, är skyldig att på begäran förrätta vigseln, under det att annan präst i svenska kyrkan väl är berättigad men icke skyldig viga. Någon vigselnskyldighet är alltså icke förenad med prästämbetet utan följer med församlingstjänst, och den gäller i samtliga fall då de trolovade enligt

lag äro behöriga att ingå äktenskap. Dissenterlagskommittén hade föreslagit att ett undantag skulle stadgas i församlingsprästens vigselfskyldighet för sådana fall då någon av de trolovade är frånskild och andra maken i tidigare äktenskap lever. Departementschefen har emellertid icke biträtt detta förslag och i propositionen närmare utvecklat skälen för denna ståndpunkt (propositionen s. 93—96).

I motionen II: 489 har, på sätt motionären under utskottsbehandlingen närmare angivit i sitt yrkande, hemställts att i enlighet med dissenterlagskommitténs förslag i 4 kap. 3 § giftermålsbalken intages ett stadgande om att präst inom svenska kyrkan ej skall vara skyldig viga, därest någon av de trolovade är frånskild och andra maken i tidigare äktenskap lever.

Utskottet finner, i likhet med departementschefen, att det av dissenterlagskommittén föreslagna stadgandet icke utgör någon godtagbar lösning av den föreliggande frågan. Skall något undantag göras i rätten att erhålla vigsel av församlingspräst, bör detta ske genom en uttrycklig lagbestämelse, vilken anger de fall undantaget omfattar. Det kan nämligen icke vara riktigt att lägga ställningstagandet helt på de enskilda prästerna och beröva dem stödet av lag. Därigenom skulle uppenbarligen större svårigheter och allvarigare samvetskonflikter vållas dem än vad den nuvarande lagen kan medföra. Om man vill åstadkomma en lösning av frågan om prästs vigselfskyldighet, måste denna sökas på andra vägar än den föreslagna. Utskottet hemställer alltså att motionen icke måtte föranleda någon åtgärd.

Den i propositionen föreslagna lydelsen av 3 § biträdades av utskottet.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 8 § strafflagen.

Enligt 11 kap. 8 § strafflagen i dess nuvarande, år 1948 antagna lydelse, skall den som offentligen skymfar sådant som av kyrkan eller erkänt trossamfund hålles heligt dömas för brott mot trosfrid till böter eller fängelse. Då något erkännande av trossamfund icke vidare skall förekomma, har departementschefen funnit en ändring i paragrafen erforderlig. Kungl. Maj:ts förslag innehåller att såsom brott mot trosfrid skall anses offentligt skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat, här i riket verksamt trossamfund hålles heligt.

I motionen I: 378 yrkas att stadgandet skall lyda sålunda: »Den som offentligen skymfar sådant som av medmänniskor hålles heligt dömes för brott mot trosfrid till böter.» Motionsyrkandet avser sålunda dels en utvidgning i fråga om de gärningar som skola vara straffbelagda och dels en begränsning av den i stadgandet angivna straffskalan.

Utskottet har icke funnit tillräckliga skäl att förorda några andra ändringar i stadgandet än de i propositionen föreslagna; utskottet biträder alltså Kungl. Maj:ts förslag.

Förslag till ändrad lydelse av 9 § lagen om församlingsstyrelse, 6 § lagen om församlingsstyrelse i Stockholm samt 8 § kommunala vallagen.

De i propositionen föreslagna ändringarna i nu angivna stadganden äro endast av formell natur; begränsningarna i den kyrkokommunala rösträtten

angivas i sak på samma sätt som förut men med ett av den nya lagstiftningen föranlett ändrat uttryckssätt.

I motionen I: 488 anföres att alla ha skattskyldighet till kyrkan men att, om någon utträder ur kyrkan, han mister rösträtten och möjligheten att påverka beslutet. I motionen yrkas att riksdagen måtte besluta att antaga propositionen med de ändringar, som i motionen anförts, samt uppdraga åt utskottet att vidtaga de ändringar i lagtexten, som därav kunna föranledas. Motionen II: 492 innehåller ett yrkande att sådan ändring av förslaget måtte vidtagas i 9 § lagen om församlingsstyrelse och i 6 § lagen om församlingsstyrelse i Stockholm att orden »är medlem av svenska kyrkan och» i bägge fallen utgå, samt i 8 § kommunala vallagen att orden »att han icke är medlem av svenska kyrkan eller» utgå.

Utskottet har icke funnit skäl att frångå de i propositionen förordade lagändringarna.

Förslag till lag om ändring i lagen angående jordfästning.

Beträffande innebörden av jordfästningslagen vill utskottet framhålla följande. Denna lag har tillkommit såsom en ersättning för äldre, i kyrkolagen upptagna bestämmelser. Den är av kyrkolags natur och den avser sådana fall, då den avlidne tillhörde svenska kyrkan. Helt konsekvent är dock icke detta betraktelsesätt. Såsom departementschefen framhåller måste innehållet i 9 § redan nu anses ha en mer allmän karaktär än övriga delar av lagen och alltså avse även förhållanden rörande annan än den som vid sin död tillhörde kyrkan.

På grund av den nu angivna begränsningen i lagens tillämplighet blir lagen svårbegriplig; dess bestämmelser kunna i vissa fall synas vilseledande. I lagen stadgas t. ex., för det fall då den avlidne var medlem av svenska kyrkan, att dödsfallet skall kungöras vid högmässa, att klockringning på begäran kan erhållas samt att kyrka under vissa förutsättningar kan upplåtas vid begravningen, även om därvid icke förekommer jordfästning i svenska kyrkans ordning. Härav följer emellertid icke — såsom kunde vara att förmoda — att, då den avlidne ej tillhörde kyrkan, kungörande i högmässan skall underlätas samt klockringning och tillgång till kyrkolokalen icke kan erhållas. Rätta förhållandet är i stället, att dessa frågor, då det gäller avliden som icke tillhörde kyrkan, äro oreglerade (jämför vad som vid lagrådsgranskningen anfördes av justitierådet Strandberg: propositionen s. 192). Bestämmelser härom kunna alltså utfärdas i administrativ ordning och, i den mån sådana icke finnas, ankommer det på den lokala kyrkliga myndigheten att efter omständigheterna avgöra dylika frågor.

I detta sammanhang vill utskottet erinra om att, såsom departementschefen uttalat (s. 105), något hinder icke föreligger mot jordfästning i svenska kyrkans ordning, då den avlidne icke tillhörde kyrkan, men att det beror på prästens avgörande, om han vill förrätta sådan jordfästning. Utskottet, som icke har något att erinra mot vad departementschefen i denna del

uttalat, vill framhålla att även denna fråga lämnats oreglerad; bestämmelser ansågos nämligen icke lämpligen kunna upptagas i jordfästningslagen, med hänsyn till denna lags begränsade innehåll.

Enligt utskottets mening är en omarbetning av jordfästningslagen önskvärd. En sådan omarbetning torde emellertid kräva en genomgripande utredning, vid vilken också sambandet med andra, i lagen ej behandlade frågor måste beaktas. Utskottet förordar därför att de i propositionen föreslagna mera begränsade ändringarna av den gällande lagen nu genomföras.

2 §.

Det bör beaktas att det föreslagna stadgandet i 2 § icke såsom motsvarande, nu gällande bestämmelser i 2 § och 8 § 1 mom. behandla frågan, i vilka fall jordfästning skall ske i svenska kyrkans ordning och i vilka fall sådan jordfästning får underlåtas. Det föreslagna stadgandet avser i stället att giva uttryck åt den principen, att i sådant hänseende den avlidnes önskan skall respekteras. Härvid har man icke blott att räkna med den önskan som kommit till ett tydligt uttryck. Det kan även tänkas förekomma att den avlidne icke velat eller icke sett sig ha anledning att giva uttryck åt sin önskan. Denna kan emellertid framgå av andra omständigheter, t. ex. medlemskap i frikyrkosamfund. Förekommer icke dylik omständighet, bör det antagas att den avlidne önskat att begravningen skall ske på det sätt som är det ojämförligt vanligaste, nämligen med jordfästning i svenska kyrkans ordning.

8 §.

Enligt nu gällande lydelse av 8 § 2 mom. är föreskrivet att vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning kyrka ej må upplåtas med mindre särskilda skäl därtill äro. Departementschefen har uttalat att det vore lämpligare och mindre ägnat att framkalla missförstånd, om denna regel uttrycktes i en positiv form. Därför har departementschefen anslutit sig till dissenterlagskommitténs förslag att giva stadgandet följande form: »och må vid sådan begravning kyrka kunna upplåtas, om särskilda skäl därtill äro».

I motionerna I: 375 och II: 490 har yrkats att ordet »kunna» skall uteslutas och stadgandet i övrigt antagas i enlighet med den i propositionen angivna formuleringen.

Vid utskottets behandling av denna fråga har från motionärernas sida uttalats att i enighetens intresse något bifall till motionerna i denna del icke påkallades. Utskottet anser att som särskilda skäl exempelvis olämpliga väderleksförhållanden böra kunna godtagas och utgår ifrån att förevarande stadgande tillämpas i en generös anda. Å andra sidan ansluter sig utskottet till departementschefens uttalande om att förrättningar, som gå ut på ett förlöjligande av kyrkliga seder och bruk eller eljest äro förargelseväckande, naturligtvis icke böra få förekomma i kyrka.

Utskottet tillstyrker sålunda att Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse av 8 § antages.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen, i anledning av propositionen, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande såsom *utskottets förslag* betecknade

1) F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av 4, 5 och 28 §§ regeringsformen.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.¹)

§ 4.

Konungen äger att allena styra riket på det sätt, denna regeringsform föreskriver; inhänte dock, i de fall, här nedanföre stadgas, underrättelse och råd av ett statsråd, vartill Konungen kallar och utnämner kunnige, erfarne, redlige och allmänt aktade, infödde svenske medborgare *av den rena evangeliska läran*. Ej må de, som äro i rätt upp- och nedstigande skyldskap, ej heller syskon eller äkta makar på en gång vara ledamöter av statsrådet.

Konungen äger att allena styra riket på det sätt, denna regeringsform föreskriver; inhänte dock, i de fall, här nedanföre stadgas, underrättelse och råd av ett statsråd, vartill Konungen kallar och utnämner kunnige, erfarne, redlige och allmänt aktade, infödde svenske medborgare. Ej må de, som äro i rätt upp- och nedstigande skyldskap, ej heller syskon eller äkta makar på en gång vara ledamöter av statsrådet.

§ 5.

För särskilda — — — — — stiftad lag.

Departementens benämningar — — — — — kungjord stadga.

För varje departement utser Konungen bland statsrådets ledamöter en chef och föredragande, Konungen obetaget att förordna annan ledamot av statsrådet att i departementschefens ställe föredraga de ärenden, Konungen bestämmer. Chefen för det departement, till vilket

För varje departement utser Konungen bland statsrådets ledamöter en chef och föredragande, Konungen obetaget att förordna annan ledamot av statsrådet att i departementschefens ställe föredraga de ärenden, Konungen bestämmer. Chefen för det departement, till vilket utrikes ären-

¹ Kungl. Maj:ts förslag avviker från utskottets förslag endast därigenom att Kungl. Maj:ts förslag *dels* icke innehåller någon ändrad lydelse av 5 § och *dels* upptar följande lydelse av 28 § andra stycket:

Konungen fäste, vid alla befordringar, avseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd. Till prästerlig befattning inom svenska kyrkan må ej annan utnämnas än den som bekänner kyrkans lära. Medför annan befattning skyldighet att undervisa i kristendom eller teologisk vetenskap, skall Konungen taga den hänsyn till de sökandes trosåskådning, som därav påkallas. Befattningshavare, som ej tillhör svenska kyrkan, må icke handlägga mål eller ärende, som angår kyrkans religionsvård eller religionsundervisning, utövning av prästämbetet, befordring eller ämbetsansvar inom kyrkan. I fråga om statsrådets ledamöter skall dock sådant hinder icke gälla för annan än föredraganden.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

utrikes ärendena höra, är minister för utrikes ärendena.

dena höra, är minister för utrikes ärendena. *Om hinder för ledamot av statsrådet, vilken icke tillhör svenska kyrkan, att föredraga vissa ärenden är stadgat i 28 §.*

§ 28.

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenske medborgare till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. Konungen vare ock obetaget, att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska lärare-tjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom till läkarebefattningar, kalla och befordra även utländske män och kvinnor av utmärkt förtjänst, *de där den rena evangeliska läran bekänna*. Likaledes må Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja utlänningar av sällsynt skicklighet, men icke till kommandanter i fästningarna. Till konsul må ock utlänning nämnas, där lön ej är med befattningen förenad.

Till prästerligt ämbete eller till annan tjänst, varmed är förenat åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap, kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran. Till alla övriga ämbeten eller tjänster, med det undantag i avseende å statsrådets ledamöter, som i 4 § stadgas, må be-

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenske medborgare till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. Konungen vare ock obetaget, att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska lärare-tjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom till läkarebefattningar, kalla och befordra även utländske män och kvinnor av utmärkt förtjänst. Likaledes må Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja utlänningar av sällsynt skicklighet, men icke till kommandanter i fästningarna. Till konsul må ock utlänning nämnas, där lön ej är med befattningen förenad.

Konungen fäste, vid alla befordringar, avseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd. *Till prästerlig befattning inom svenska kyrkan må ej annan utnämnas än den som bekänner kyrkans lära. Medför annan befattning skyldighet att undervisa i kristendom eller teologisk vetenskap, skall Konungen taga den hänsyn till de sökandes trosåskådning, som där-*

B) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till religionsfrihetslag — måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

1) Religionsfrihetslag.

Härigenom förordnas som följer.

Om religionsfrihet.

1 §.

Till följd av den i regeringsformen förutsatta rätten för envar att fritt utöva sin religion, såvitt han icke därigenom stör samhällets lugn eller åstadkommer allmän förargelse, står det var och en fritt att för religiös gemenskap delta i sammankomst och sammansluta sig med andra.

Envar äger rätt att fritt utöva sin religion, såvitt han icke därigenom stör samhällets lugn eller åstadkommer allmän förargelse.

2 §.

Det står envar fritt att för religiös gemenskap delta i sammankomst och sammansluta sig med andra.

3 §.

För offentlig gudstjänst gälle ej andra hinder än sådana som i allmänhet äro stadgade för sammankomst, till vilken allmänheten har tillträde.

2 §.

Ej må någon vara skyldig tillhöra trossamfund. Åtagande i strid mot denna bestämmelse vare utan verkan.

Med trossamfund förstås, förutom svenska kyrkan, sammanslutning för religiös verksamhet, vari ingår att anordna gudstjänst.

4 §.

5 §.

Kloster må inrättas endast med Konungens tillstånd och på de villkor Konungen föreskriver.

5 §.

Ej må någon upptagas i kloster, förr än han fyllt tjuguet år.

Åsidosättes vid klosterverksamhet lag eller författning eller villkor som Konungen föreskrivit eller drives klostret uppenbart i strid mot vad som var förutsatt, då tillståndet gavs, äger Konungen återkalla tillståndet.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Om medlemskap i svenska kyrkan.

4 §.

6 §.

Endast svensk medborgare eller här i riket bosatt utlänning må vara medlem av svenska kyrkan.

5 §.

7 §.

Barn i äktenskap inträder vid födelsen i svenska kyrkan, om båda föräldrarna tillhöra kyrkan.

Vad nu sagts skall även gälla, då endast den ene av föräldrarna tillhör kyrkan; dock skall barnet i sådant fall icke anses hava inträtt i kyrkan, om föräldrarna eller, då vårdnaden ej tillkommer dem gemensamt, den som har vårdnaden inom sex veckor från barnets födelse till pastor i den församling, där barnet skall kyrkobokföras, anmäler att barnet icke skall tillhöra kyrkan. Hava föräldrarna före äktenskapets ingående eller eljest före barnets födelse skriftligen med vittnen överenskommit att barnet icke skall tillhöra kyrkan, må en av dem, utan hinder av att även den andre har del i vårdnaden, göra sådan anmälan.

Vad nu sagts skall även gälla, då endast den ene av föräldrarna tillhör kyrkan; dock skall barnet i sådant fall icke anses hava inträtt i kyrkan, om föräldrarna eller, då vårdnaden ej tillkommer dem gemensamt, den som har vårdnaden inom sex veckor från barnets födelse till pastor i den församling, där barnet skall kyrkobokföras, anmäler att barnet icke skall tillhöra kyrkan. Hava föräldrarna, *i fall som nu sagts*, före äktenskapets ingående eller eljest före barnets födelse skriftligen med vittnen överenskommit att barnet icke skall tillhöra kyrkan, må en av dem, utan hinder av att även den andre har del i vårdnaden, göra sådan anmälan.

6 §.

8 §.

Barn utom äktenskap inträder vid födelsen i svenska kyrkan, om modern tillhör kyrkan.

Erhåller barn, som icke enligt första stycket inträtt i kyrkan, innan det fyllt tolv år äktenskaplig börd genom att föräldrarna ingå äktenskap med varandra och tillhör en av föräldrarna kyrkan, inträder barnet i kyrkan vid föräldrarnas giftermål; dock skall barnet icke anses hava inträtt i kyrkan, om föräldrarna eller, då vårdnaden ej tillkommer dem gemensamt, den som har vårdnaden inom sex veckor från äktenskapets ingående till pastor i den församling, där barnet är kyrkobokfört, anmäler att barnet icke skall tillhöra kyrkan.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

7 §.

Den som förvärvar svenskt medborgarskap och ej tillhör svenska kyrkan skall, utan särskild ansökan, anses upptagen i kyrkan, om han är evangelisk-luthersk trosbekännare; dock skall vad nu sagts ej gälla, om han hos pastor i den församling, där han är kyrkobokförd, anmält att han icke vill inträda i kyrkan.

8 §.

Vill någon, i annat fall än nu sagts, vinna inträde i svenska kyrkan, göre ansökan hos pastor i den församling, där han är kyrkobokförd.

Visar sökanden att han är döpt i svenska kyrkans ordning, skall han upptagas i kyrkan. Detsamma skall ock gälla, om sökanden erhållit den undervisning i kyrkans lära, som med hänsyn till hans ålder och övriga omständigheter bör fordras, och inför pastor avger muntlig försäkran att ansökningen är grundad på allvarliga religiösa skäl.

9 §.

Vill medlem av svenska kyrkan icke längre tillhöra kyrkan, göre anmälan om utträde personligen hos pastor i den församling, där han är kyrkobokförd.

10 §.

För den som står under annans vårdnad och ej fyllt aderton år göres ansökan eller anmälan som avses i 7, 8 eller 9 § av vårdnadshavaren. Ansökan eller anmälan för barn som fyllt tolv år må göras endast om barnet själv samtyckt därtill. Då ansökan om inträde i svenska kyrkan för den som står under annans vårdnad göres av vårdnadshavaren, skall vad i 8 § andra stycket stadgas om muntlig försäkran icke äga tillämpning.

11 §.

För den som står under annans vårdnad och ej fyllt aderton år göres ansökan eller anmälan som avses i 9, 10 eller 11 § av vårdnadshavaren. Ansökan eller anmälan för barn som fyllt femton år må göras endast om barnet själv samtyckt därtill. Då ansökan om inträde i svenska kyrkan för den som står under annans vårdnad göres av vårdnadshavaren, skall vad i 10 § andra stycket stadgas om muntlig försäkran icke äga tillämpning.

12 §.

Särskilda bestämmelser.

11 §.

I fråga om den som icke är och ej heller skall vara kyrkobokförd i riket må ansökan eller anmälan som avses i denna lag göras hos pastor i församling inom riket där han vistas.

13 §.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

14 §.

Konungen äger uppdraga åt svensk diplomatisk eller konsulär ämbetsman i främmande stat att handlägga fråga, som enligt denna lag ankommer på pastor. Ej må sådant uppdrag meddelas annan än den som tillhör svenska kyrkan.

12 §.

15 §.

Över pastors beslut eller åtgärd enligt denna lag må klagan föras. Om sådan klagan skall, ändå att beslutet eller åtgärden icke angår kyrkobokföring, vad om klagan i fråga rörande kyrkobokföring är stadgat äga motsvarande tillämpning.

13 §.

16 §.

Med pastor avses i denna lag den som ansvarar för kyrkobokföringen i församling av svenska kyrkan eller del av sådan församling, som utgör särskilt kyrkobokföringsdistrikt.

Har någon uppdrag att i kyrkobokföringsärenden biträda pastor, skall uppdraget avse även ärenden enligt denna lag; dock må ej annan än präst mottaga försäkran som avses i 8 § andra stycket.

Har någon uppdrag att i kyrkobokföringsärenden biträda pastor, skall uppdraget avse även ärenden enligt denna lag; dock må ej annan än präst mottaga försäkran som avses i 10 § andra stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1952.

Den som vid lagens ikraftträdande tillhör svenska kyrkan skall även därefter anses tillhöra kyrkan, så länge han fyller de fordringar för tillhörighet till kyrkan, som äro angivna i 4 §, och ej i föreskriven ordning anmält sitt utträde.

Hava i fall som avses i 5 § andra stycket föräldrarna träffat överenskommelse med den innebörd som där angives och har överenskommelsen, innan denna lag trätt i kraft, blivit skriftligen upprättad och före äktenskapets ingående uppvisad för vigselförrättaren, skall vad i lagrummet sägs om sådan överenskommelse äga tillämpning, även om denna icke skett med vittnen.

Vad i lag eller författning är stadgat om främmande trossamfund och främmande trosbekännare skall, efter denna lags ikraftträdande, avse annat trossamfund än svenska kyrkan och medlemmar i sådant samfund.

Den som vid lagens ikraftträdande tillhör svenska kyrkan skall även därefter anses tillhöra kyrkan, så länge han fyller de fordringar för tillhörighet till kyrkan, som äro angivna i 6 §, och ej i föreskriven ordning anmält sitt utträde.

Hava i fall som avses i 7 § andra stycket föräldrarna träffat överenskommelse med den innebörd som där angives och har överenskommelsen, innan denna lag trätt i kraft, blivit skriftligen upprättad och före äktenskapets ingående uppvisad för vigselförrättaren, skall vad i lagrummet sägs om sådan överenskommelse äga tillämpning, även om denna icke skett med vittnen.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Genom denna lag upphävas:

1. förordningen den 30 juni 1838 (nr 28 s. 1) angående mosaiske trosbekännares skyldigheter och rättigheter här i riket;

2. förordningen den 11 december 1868 (nr 76 s. 1) angående särskilda sammankomster för andaktsövning;

3. förordningen den 16 november 1869 (nr 60 s. 1) angående ansvar för den, som söker förmå annan till avfall från den evangeliskt lutherska läran;

4. 1 och 4 §§ förordningen den 31 oktober 1873 (nr 71 s. 1) angående ändring i vissa delar av kyrkolagen med därtill hörande författningar; samt

5. förordningen den 31 oktober 1873 (nr 71 s. 3) angående främmande trosbekännare och deras religionsövning; dock skall fortfarande gälla vad i 18 § av förordningen¹ är stadgat om ansvar för fel eller försummelse av främmande församlings föreståndare eller präst i avseende på honom åliggande anteckningar i kyrkobok angående borgerliga förhållanden eller meddelande av ämbetsbevis därom.

2) L a g

om ändring i 4 och 14 kap. giftermålsbalken.

Härigenom förordnas, att 4 kap. 2, 3, 8 och 9 §§ samt 14 kap. 1 § giftermålsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.²)

4 kap.

2 §.

Kyrklig vigsel må äga rum:
inom svenska kyrkan, om *båda de trolovade äro medlemmar av kyrkan eller den ene är medlem därav och den andre tillhör annat kristet trossamfund*; och

inom *främmande trossamfund*, om Konungen *förklarar dess prästerskap äga att förrätta vigsel samt antingen båda de trolovade äro medlemmar av*

Kyrklig vigsel må äga rum:
inom svenska kyrkan, om *de trolovade eller en av dem tillhör kyrkan*; och

inom *annat trossamfund*, om Konungen *medgivit att vigsel må förrättas inom samfundet och de trolovade eller en av dem tillhör samfundet*.

¹ Senaste lydelse se SFS 1898: 69 s. 1.

Utskottets förslag överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

samfundet eller, där samfundet är kristet, den ene är medlem därav och den andre av annat kristet trossamfund.

Konungen äger — — — — — svenska kyrkan.

3 §.

Till vigsel — — — — — är medlem.

Inom *främmande* trossamfund förrättas vigsel av därtill behörig präst inom samfundet.

Inom *annat* trossamfund förrättas vigsel av den som är behörig därtill enligt Konungens förordnande.

8 §.

Vigsel förrättas — — — — — vittnens närvaro.

Vid vigseln — — — — — äkta makar.

I övrigt lände till efterrättelse, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken, vid vigsel inom *främmande* trossamfund dess kyrkobruk och vid borgerlig vigsel de bestämmelser, som varda av Konungen meddelade.

Präst, som förrättat vigsel give makarna ofördröjligen bevis därom. Vad vid borgerlig vigsel förekommit skall upptagas i särskilt protokoll enligt de närmare föreskrifter Konungen meddelar.

I övrigt lände till efterrättelse, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken, vid vigsel inom *annat* trossamfund dess kyrkobruk och vid borgerlig vigsel de bestämmelser, som varda av Konungen meddelade.

Den som förrättat *kyrklig* vigsel give makarna ofördröjligen bevis därom. Vad vid borgerlig vigsel förekommit skall upptagas i särskilt protokoll enligt de närmare föreskrifter Konungen meddelar.

9 §.

Vigsel vare utan verkan, om den ej förrättats av *präst*, som äger behörighet att viga, eller av *borgerlig vigselförrättare*, eller om därvid ej så tillgått, som i 8 § andra stycket är föreskrivet; men ej skall vigsel anses ogill, på den grund att eljest icke så förfarits, som i 8 § är sagt, eller vigselförrättaren överskridit sin behörighet eller vederbörlig lysning ej föregått.

Vigsel vare utan verkan, om den ej förrättats av *någon*, som äger behörighet att viga, eller om därvid ej så tillgått, som i 8 § andra stycket är föreskrivet; men ej skall vigsel anses ogill, på den grund att eljest icke så förfarits, som i 8 § är sagt, eller vigselförrättaren överskridit sin behörighet eller vederbörlig lysning ej föregått.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

14 kap.

1 §.

Föreligger fall, som avses i 11 kap. 2 § första stycket, eller uppstår eljest söndring mellan makar, eller uppkommer dem emellan tvist om underhållsskyldigheten eller angående fråga, som avses i 8 kap. 6 eller 7 §, äge make påkalla medling av präst i *svensk församling*, där makarna eller endera är kyrkobokförd, eller av *präst inom sådan församling av främmande trosbekännare, som har rätt till offentlig religionsövning, och som makarna eller endera tillhör, eller av någon, som härads hövdingen i den ort eller rättens ordförande i den stad, där makarna eller endera har sitt hemvist, på begäran utsett att företaga medlingen, eller ock av den, som enligt vad i 2 § sägs, i den kommun, där makarna eller endera har sitt hemvist, utsetts att vara medlare i tvister mellan makar.*

Föreligger fall, som avses i 11 kap. 2 § första stycket, eller uppstår eljest söndring mellan makar, eller uppkommer dem emellan tvist om underhållsskyldigheten eller angående fråga, som avses i 8 kap. 6 eller 7 §, äge make påkalla medling av präst i *församling av svenska kyrkan*, där makarna eller endera är kyrkobokförd, eller av *behörig vigsselförrättare inom annat trossamfund*, som makarna eller endera tillhör, eller av någon, som härads hövdingen i den ort eller rättens ordförande i den stad, där makarna eller endera har sitt hemvist, på begäran utsett att företaga medlingen, eller ock av den, som enligt vad i 2 § sägs, i den kommun, där makarna eller endera har sitt hemvist, utsetts att vara medlare i tvister mellan makar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1952.

3) Lag

om ändrad lydelse av 11 kap. 8 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 11 kap. 8 § strafflagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.²)

8 §.

Den som offentligen skymfar sådant som av kyrkan eller *erkänt trossamfund* hålles heligt, dömes för brott mot trosfrid till böter eller fängelse.

Den som offentligen skymfar sådant som av *svenska kyrkan* eller *annat, här i riket verksamt trossamfund* hålles heligt, dömes för brott mot trosfrid till böter eller fängelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1952.

¹ Senaste lydelse se SFS 1948:448.

² Utskottets förslag överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

4) F ö r o r d n i n g

om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469).

Häri genom förordnas, att 10 § 1 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.¹)

10 §.

1 mom. I varje församling skola föras följande kyrkoböcker, nämligen

1. *församlingsbok* med tillhörande särskilda förteckningar över utländska undersåtar och *främmande trosbekännare* samt över blinda, dövstumma, sinnessjuka och sinnesslöa;

2. *församlingsliggare*;

3. *bok över obefintliga*;

4. *inflyttningsbok* med tillhörande minnesanteckningar rörande personer, beträffande vilka pastor beslutat att de icke skola kyrkobokföras i församlingen;

5. *födelse- och dopbok*;

6. *konfirmationsbok*;

7. *lysnings- och vigselbok*; samt

8. *död- och begravningsbok*.

1 mom. I varje församling skola föras följande kyrkoböcker, nämligen

1. *församlingsbok* med tillhörande särskilda förteckningar över utländska undersåtar och *personer som icke tillhöra svenska kyrkan* samt över blinda, dövstumma, sinnessjuka och sinnesslöa;

2. *församlingsliggare*;

3. *bok över obefintliga*;

4. *inflyttningsbok* med tillhörande minnesanteckningar rörande personer, beträffande vilka pastor beslutat att de icke skola kyrkobokföras i församlingen;

5. *födelse- och dopbok*;

6. *konfirmationsbok*;

7. *lysnings- och vigselbok*; samt

8. *död- och begravningsbok*.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1952.

Förteckning över främmande trosbekännare, vilken upplagts före förordningens ikraftträdande, skall därefter anses såsom förteckning över personer som icke tillhöra svenska kyrkan.

¹ Utskottets förslag överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

5) Lag

om ändrad lydelse av 9 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259)
om församlingsstyrelse.

Härigenom förordnas, att 9 § lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.¹)

9 §.

Rättighet att deltaga i kyrkostäm-
mas överläggningar och beslut till-
kommer på landet *den som äger ut-
öva rösträtt å kommunalstämma och
i stad den som äger utöva rösträtt å
allmän rådstuga.*

Rättighet att deltaga i kyrkostäm-
mas överläggningar och beslut till-
kommer *envar inom församlingen
mantalsskriven person, som är med-
lem av svenska kyrkan och äger ut-
öva rösträtt å kommunalstämma
eller, i stad, å allmän rådstuga.*

*Sådan rättighet tillkommer dock
icke:*

- a) *främmande religionsbekännare;
eller
b) den som anmält sig till utträ-
de ur svenska kyrkan.*

Den som — — — — — annan församling.

I ärende — — — — — eller fastighet.

Att den — — — — — andra stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1952.

6) Lag

om ändrad lydelse av 6 § lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om
församlingsstyrelse i Stockholm.

Härigenom förordnas, att 6 § lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.¹)

6 §.

Rösträtt vid val av kyrkofullmäk-
tige tillkommer envar, som är *man-
talsskriven inom församlingen och
äger utöva rösträtt vid val av stads-*

Rösträtt vid val av kyrkofullmäk-
tige tillkommer envar *inom försam-
lingen mantalsskriven person, som
är medlem av svenska kyrkan och*

¹ Utskottets förslag överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

fullmäktige. Varje röstberättigad äger utöva rösträtt vid val av stads-
äger en röst. fullmäktige. Varje röstberättigad

Sådan rättighet tillkommer dock äger en röst.

icke:

a) främmande religionsbekännare;
eller

b) den som anmält sig till utträde
ur svenska kyrkan.

Den som — — — — — annan församling.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1952.

7) Lag

om ändrad lydelse av 13 § lagen den 6 juni 1930 (nr 262) om skolstyrelse i vissa kommuner.

Härigenom förordnas, att 13 § lagen den 6 juni 1930 om skolstyrelse i vissa kommuner skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.¹)

13 §.

Folkskolestyrelsen må ej handlägga ärende, såvida icke flera än hälften av ledamöterna äro tillstades. Dock äger styrelsen att åt särskilda inom densamma utsedda nämnder överlämna att enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av styrelsen, med dess rätt och befogenhet besluta i följande ärenden, nämligen:

- a) beviljande av tjänstledighet åt och förordnande av vikarie för lärare;
- b) tillämpning på enskilda fall av bestämmelser, antagna av styrelsen;
- c) åtgärder enligt gällande folkskolestadga mot vanartade skolbarn samt tredskande föräldrar och målsmän; ävensom
- d) mindre ärenden av ekonomisk natur.

Särskild nämnd skall bestå av minst fyra personer. För giltighet av nämnds beslut fordras, att minst tre av ledamöterna deltagit i beslutet och varit ense om detsamma. Av sådan nämnd vidtagen åtgärd skall anmälas för folkskolestyrelsen vid dess nästa sammanträde.

I överläggning och beslut om ärende, som rör kristendomsundervis-

¹ Utskottets förslag överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

*(Gällande lydelse.)**(Utskottets förslag.)*

ningen, må icke deltaga främmande religionsbekännare eller den som anmält sig till utträde ur svenska kyrkan.

Vid sammanträde med folkskolestyrelsen eller med nämnd, som ovan sägs, äger kyrkoherden i det pastorat, till vilket kommunen hör, eller, där kommunen tillhör mer än ett pastorat, den bland kyrkoherdarna i pastoraten, som domkapitlet bestämmer, ändå att han icke är ledamot av folkskolestyrelsen, att yttra sig och framställa förslag men ej att deltaga i beslut.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1952.

8) L a g

om ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Härigenom förordnas, att 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse.)**(Utskottets förslag.²)*

8 §.

I röstlängden — — — — — och landstingsmän.

Envar sådan — — — — — löpande kalenderår.

Där en vid kommunala beslut och val, som i första stycket sägs, röstberättigad person saknar rösträtt å kyrkostämman och vid val av kyrkofullmäktige på den grund, att han *är främmande religionsbekännare eller anmält sig till utträde ur svenska kyrkan* eller tillhör icke territoriell församling, skall om förhållandet göras anteckning i längden.

Där en vid kommunala beslut och val, som i första stycket sägs, röstberättigad person saknar rösträtt å kyrkostämman och vid val av kyrkofullmäktige på den grund, att han *icke är medlem av svenska kyrkan* eller att han tillhör icke territoriell församling, skall om förhållandet göras anteckning i längden.

Närmare föreskrifter — — — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1952.

¹ Senaste lydelse se SFS 1945:250.

² Utskottets förslag överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

9) Lag

om ändring i lagen den 25 maj 1894 (nr 36 s. 2) angående jordfästning.

Härigenom förordnas, att 4, 5 och 6 §§ lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning skola upphöra att gälla samt att 1, 2, 3, 7, 8 och 9 §§ samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.²)

1 §.

När dödsfall timar inom svenska kyrkan, skall *detsamma* vid den högmässogudstjänst, som näst efter skedd anmälan om dödsfallet inträffar i den församling, där den avlidne var kyrkoskriven, genom kyrkoherdens försorg tillkännagivas *med tacksägelse* i den ordning kyrkohandboken föreskriver. *Sådant tillkännagivande må dock ej ske i de fall, som här nedan i 5 och 6 §§ omförmälas.*

När medlem av svenska kyrkan *avlidit*, skall *dödsfallet* vid den högmässogudstjänst, som näst efter skedd anmälan om dödsfallet inträffar i den församling, där den avlidne var kyrkoskriven, genom kyrkoherdens försorg tillkännagivas i den ordning kyrkohandboken föreskriver.

2 §.

Den avlidne skall utom i fall, varom i 8 § 1 mom. förmäles, jordfästas på sätt i denna lag sägs av präst i svenska kyrkan. Endast sådan förrättning (jordfästning i svenska kyrkans ordning) avses i denna lag med jordfästning.

Har den avlidne efter fyllda årderton år på sätt om testamente är stadgat förordnat, att han skall jordfästas i svenska kyrkans ordning eller att sådan jordfästning icke skall förrättas, lände det till efterrättelse. I annat fall ankommer det på den avlidnes närmaste anhöriga eller den som eljest ombesörjer begravningen att, med iakttagande av vad den avlidne kan antagas hava önskat, bestämma om den avlidne skall jordfästas i svenska kyrkans ordning.

¹ Senaste lydelse av 6 § se SFS 1908:151 och av 2, 3, 8 och 9 §§ se SFS 1926:462.

² Utskottets förslag överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

3 §.

Jordfästningen skall verkställas inom sex veckor efter dödsfallet, där icke giltiga orsaker till längre uppskov äro för handen. Den skall äga rum i den församling, där dödsfallet timat; dock må den kunna förrättas i annan församling, om vederbörande det åstunda.

Jordfästning verkställas å församlingens kyrkogård eller annan begravningsplats eller ock å rum, som församlingen för jordfästning anvisat. I kyrka må sådan jordfästning, varom i 5 och 6 §§ sägs, icke äga rum.

Huruvida den, som avlidit i fängelse, å sjukhus eller å annat därmed jämförligt ställe, må därstädes kunna jordfästas, ankommer på Konungens prövning.

4 §.

Jordfästning i vanlig ordning eller så kallad högtidlig jordfästning må ej förvägras utom i de fall, vilka i 5 och 6 §§ omförmälas.

5 §.

I särskild, mindre högtidlig ordning skola dödfödda barn jordfästas.

6 §

I stillhet skall jordfästas den, som blivit avrättad eller ljutit döden under förövande av grovt brott.

7 §.

De särskilda formulär, efter vilka ovan omförmälda olika slag av jordfästning skola förrättas, bestämmas i kyrkohandboken.

Vid jordfästning i vanlig ordning må de i svenska kyrkan övliga ceremonier med klockringning, proces-

Jordfästningen skall äga rum i den församling, där dödsfallet timat; dock må den kunna förrättas i annan församling, om vederbörande det åstunda. Den verkställas å församlingens kyrkogård eller annan begravningsplats eller ock i kyrka eller annat rum, som församlingen för jordfästning anvisat.

Hur jordfästning i svenska kyrkans ordning skall förrättas bestämmas i kyrkohandboken.

Vid sådan jordfästning må övliga ceremonier med klockringning, procession, sorgmusik och sång brukas,

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

sion, sorgmusik och sång brukas, ävensom *griftetal* hållas av präst, ävensom *liktal* hållas av präst, som därom anlitas och därtill finnes villig.

Ej må vid jordfästning, varom i 5 § sägs, klockringning äga rum.

Vid jordfästning i stillhet böra endast närvara den dödes anhöriga, om sådana finnas och inställa sig, samt de personer, vilka äro ousmbärliga för den dödes jordande. Ej må vid sådan jordfästning förekomma klockringning, sorgmusik, sång eller liktal.

8 §.

1 mom. Har den avlidne efter uppnådd ålder av aderton år skriftligen förordnat om begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, lände det till efterrättelse.

Är sådant förordnande ej givet, skall den avlidne ändock begravas utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, där det begäres av den avlidnes närmaste anhöriga eller av dem, som eljest stodo den avlidne nära; dock icke om den avlidne efter uppnådd ålder av aderton år skriftligen förordnat om jordfästning i svenska kyrkans ordning.

Framställning att begravning må äga rum utan jordfästning i svenska kyrkans ordning göres hos präst, som för kyrkoböckerna i den församling, vilken är rätt inskrivningsort för dödsfallet.

2 mom. Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning; men ej må vid sådan begravning kyrka upp-

Då jordfästningen förrättas i annan ordning än svenska kyrkans eller begravningen sker utan jordfästning, skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning; och må vid

(Gällande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

låtas, med mindre särskilda skäl därtill äro.

sådan begravning kyrka kunna upplåtas, om särskilda skäl därtill äro.

9 §.

1 mom. Den avlidne må, såvida ej annat föranledes av stadgandet i 2 mom. av denna paragraf, icke begravas annorstädes än å kyrkogård eller annan plats, som blivit för sådant ändamål behörigen invigd. Vid begravningen må intet förekomma, som strider mot förrätningens helgd och allvarliga innebörd.

1 mom. Den avlidne må, såvida ej annat föranledes av stadgandet i 2 mom. av denna paragraf, icke begravas annorstädes än å kyrkogård eller annan plats, som blivit för sådant ändamål behörigen invigd. Vid begravningen må intet förekomma, som strider mot förrätningens helgd och allvarliga innebörd.

Vad i första stycket sägs gälla även avliden som icke var medlem av svenska kyrkan; ej må rätt till lägerstad å kyrkogård eller annan allmän begravningsplats vara beroende av att den avlidne tillhört kyrkan.

2 mom. På Konungens prövning ankommer huruvida och under vilka villkor enskild begravningsplats må anläggas.

3 mom. Kyrkogårdar och andra begravningsplatser skola städse hållas i ordnat och värdigt skick.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1952.

Genom lagen upphäves 3 § förordningen den 31 oktober 1873 (nr 71 s. 1) angående ändring i vissa delar av kyrkolagen med därtill hörande författningar.

C) att riksdagen, i anledning av det vid propositionen fogade förslaget till kungörelse med föreskrifter hur sökande till lärartjänst, som medför skyldighet att undervisa i kristendoms-kunskap, äger styrka sin behörighet samt motionerna I: 374 och II: 487, 488 och 493, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande de lärartjänster som i kungörelseförslaget avses;

D) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid granskning av det vid propositionen

Särskilda utskottets utlåtande nr 1.

fogade förslaget till kungörelse om upphävande i vissa delar av de mosaiska församlingarnas, av Kungl. Maj:t fastställda församlingsordningar icke funnit skäl göra annat uttalande än utskottet i förevarande utlåtande upptagit;

E) att motionerna

- 1) I: 374,
- 2) I: 375 och II: 490,
- 3) I: 376,
- 4) II: 487,
- 5) II: 488 samt
- 6) II: 493,

i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet ovan anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

F) att motionerna

- 1) I: 373,
- 2) I: 377,
- 3) I: 378,
- 4) I: 379 och II: 494,
- 5) II: 489,
- 6) II: 491,
- 7) II: 492,
- 8) II: 495 samt
- 9) II: 496

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 maj 1951.

På särskilda utskottets vägnar:

RICKARD SANDLER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Sandler, Albert Hermansson, Bror Nilsson, Franzon, Lundqvist, Lindblom, Ahlkvist, fru Sjöström-Bengtsson, herrar Lodenius, Sundvik, Herlitz och Göransson; samt

från andra kammaren: herrar Mosesson, Hallén, Sundström*, Pettersson i Norregård, Gustafsson i Bogla, Olsson i Mora*, Hedlund i Östersund, Staxäng, fru Eriksson i Stockholm, herrar Johnsson i Stockholm, Edberg* och Onsjö.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

A) Beträffande vad utskottet i sin motivering anfört såsom allmänna synpunkter:

vid utskottets behandling av frågan om konfessionella behörighetsvillkor för innehav av ämbete och tjänst

av herrar *Lundqvist* och *Staxäng*, vilka anse att utskottets utlåtande i denna del (s. 63) bort ha följande lydelse:

Departementschefen uttalar — — — (= utskottet) — — — dess lära.

Utskottet avser att här i huvudsak endast upptaga frågan om de konfessionella behörighetskraven för tjänster som medföra skyldighet att i allmän skola undervisa i kristendomskunskap. Beträffande de teologiska lärartjänsterna vill utskottet dock framhålla, att undervisningen i exegetik, dogmatik och etik måste anses vara en för prästutbildningen lika central undervisning som den i praktisk teologi och att därför vad departementschefen uttalat om sistnämnda undervisning också bör gälla dessa ämnen. I övrigt biträder — — — (= utskottet) — — — de allmänna skolorna.

B) Beträffande de särskilda lagförslagen:

vid 28 § regeringsformen

1) av herr *Herlitz*, som anför följande:

Regeringsformen 28 § andra stycket i dess av Kungl. Maj:t föreslagna lydelse innehåller en regel angående kompetensfordran för prästerlig befattning inom svenska kyrkan. Såvitt jag kunnat utröna, avses med den nya termen intet annat än med termen »prästerlig tjänst», som återfinnes i tredje stycket samma paragraf och regeringsformen 30 §. Därför borde, till undvikande av de tvivelsmål, som skiljaktigheten i terminologi måste väcka, sistnämnda term ha kommit till användning i stället för termen »prästerlig befattning inom svenska kyrkan».

Jävsbestämmelsen i samma stycke p. 4 avviker, utan att något skäl därför anförts, från den nu gällande genom att i stadgandet införts det för regeringsformen nya begreppet »befattningshavare». Då emellertid härmed ingen ändring i sak har åsyftats, hade det varit riktigare att till undvikande av tolkningssvårigheter forma stadgandet i direkt överensstämmelse med gällande grundlagsbud, förslagsvis så: »Den som ej tillhör svenska kyrkan må icke såsom domare eller innehavare av annan tjänst deltaga i avgörandet av»

vid 5 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag och vid femte stycket av övergångsbestämmelserna till samma lagförslag

2) av fru *Eriksson* i Stockholm som, med instämmande av herr *Staxäng*, anför följande:

Klosterväsendet har icke funnits i vårt land sedan århundraden tillbaka och dess ideal måste framstå som en i flera hänseenden främmande företeelse, vilket också framhålls av departementschefen, som anser att varsamhet med en reformering är påkallad. De nuvarande förbuden synas vara så djupt grundade i svensk rättsuppfattning, att det inte kan vara välbetänkt att nu upphäva dem. Gällande bestämmelser ha inte hindrat ordensmedlemmar att här i Sverige vara verksamma och föra ett gemensamt liv utan ha endast varit ett hinder för den rättsliga avspärrningen från samhället. Upphävandet av klosterförbudet kan därför inte anses vara ett renodlat religionsfrihetskrav, så mycket mer som klosterlivet med medlemmarnas lydnadsplikt beskär den enskildes frihet i andra avseenden, vilket dåligt harmonierar med en utvecklad demokratis uppfattning om självständigt tänkande och fritt meningsutbyte.

Även religionsfrihetens idé måste anses kränkt av de hinder, som torde uppställas för den, som en gång givit klosterlöftet men vill vinna befrielse därifrån. Här finns inte den fria utträdesprincip, som religionsfrihetslagen ville garantera.

Av nu anförda skäl bör gällande förbud mot inrättandet av ordnar och kloster bibehållas. Lämpligast synes detta kunna ske på det sättet att 5 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag får utgå och i stället lagens övergångsbestämmelser kompletteras med ett stadgande om att 12 § första stycket i 1873 års förordning om främmande trosbekännare och deras religionsövning, vilket lagrum innehåller det nuvarande klosterförbudet, fortfarande skall gälla.

På grund härav får jag, i anslutning till motionerna I: 379 och II: 494, hemställa,

att 5 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag skall utgå och därav föranledda redaktionella ändringar av följande delar av lagen vidtagas,

samt att femte stycket i övergångsbestämmelserna till samma lag erhåller följande lydelse:

Genom denna --- (= utskottets förslag) --- hörande författningar; samt

5. förordningen den 31 oktober 1873 (nr 71 s. 3) angående främmande trosbekännare och deras religionsövning; dock skall av förordningen fortfarande gälla dels 12 § första stycket och dels vad i 18 § är stadgat om ansvar för fel eller försummelse av främmande församlings föreståndare eller präst i avseende på honom åliggande anteckningar i kyrkobok angående borgerliga förhållanden eller meddelande av ämbetsbevis därom.

vid 11 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag

3) av herrar *Albert Hermansson, Franzon, fru Sjöström-Bengtsson*, herr *Sundström* och fru *Eriksson* i Stockholm, vilka anföra följande:

Uti 9 § i Kungl. Maj:ts förslag till religionsfrihetslag (likalydande med 11 § i utskottets förslag) stadgas, att medlem av svenska kyrkan som icke längre vill tillhöra kyrkan, skall göra anmälan om utträde *personligen* hos

pastor i den församling, där han är kyrkobokförd. I kommentarerna till denna paragraf anför departementschefen på s. 153 i propositionen följande: »Den lämpligaste utvägen härför synes vara att föreskriva att anmälan skall göras vid personligt besök. Om skriftlig anmälan gällde, skulle nämligen den enskilde kunna bli utsatt för påtryckningar att, eventuellt tillsammans med andra, underteckna en anmälan om utträde, även då han själv icke kommit fram till ett bestämt personligt ställningstagande». Både utskottet och departementschefen synas sålunda, vilket framgår av ovan anförda citat, anse, att en personlig inställelse hos vederbörande pastor skulle utgöra en viss garanti för att en anmälan om utträde ur svenska kyrkan vore allvarligt menad och byggd på ett fritt avgörande, medan risken för påverkan utifrån skulle bli större, därest skriftlig anmälan om utträde medgäves.

Dessa farhågor verka enligt vår mening ytterst verklighetsfrämmande. Om en person beslutat utträda ur svenska kyrkan, torde allvaret i hans uppsåt i detta avseende icke låta sig påverkas av den omständigheten att han tvingas att personligen inställa sig hos pastor. Ingen föreställer sig heller att statsmäkternas godkännande av denna religionsfrihetslag kommer att medföra något massutträde ur kyrkan. Även utskottet synes för övrigt förutsätta, att vederbörande pastor icke skall anses ha rätt att genom övertalning söka förmå någon utträdessökande att ändra sitt beslut. Vi dela utskottets mening i detta avseende och anse därjämte att den som söker utträde ur kyrkan även bör beredas möjlighet att skriftligen begära sitt utträde, därest han för sin egen del finner denna form vara den lämpligaste.

På grund av vad sålunda anförts ha vi ansett att 11 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag bort ha följande lydelse:

Vill medlem av svenska kyrkan icke längre tillhöra kyrkan, göra anmälan om utträde genom personligt besök hos eller genom skriftlig framställning till pastor i den församling, där han är kyrkobokförd.

vid 12 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag

4) av herrar *Franzon* och *Ahlkvist*, vilka anföra följande:

Utskottet har föreslagit en höjning från 12 till 15 år av den i 12 § angivna ålder, från vilken barns samtycke skall fordras för att föräldrarna eller den som eljest har vårdnaden skall få göra ansökan eller anmälan enligt 9, 10 eller 11 § rörande barnet. Denna ändring av Kungl. Maj:ts förslag kunna vi icke biträda.

Enligt vår mening bör, då det gäller att avgöra, från vilken ålder sådant samtycke av barnet skall fordras, hänsyn tagas till att den vanliga konfirmationsåldern är lägre än 15 år. Det bör över huvud taget, sedan barn nått en viss mognad och i synnerhet om barnet börjat att tillsammans med kamrater deltaga i konfirmationsundervisning, icke tillåtas föräldrarna att, utan barnets medverkan, bestämma om dess tillhörighet till kyrkan. Den av Kungl. Maj:t föreslagna åldersgränsen är enligt vår mening lämpligare än den av utskottet förordade. Ett ytterligare skäl att i detta hänseende följa

Kungl. Maj:ts förslag är att, såsom departementschefen framhållit, föräldrabalkens bestämmelser om adoption innehålla en motsvarande åldersgräns.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

att 12 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag (10 § i Kungl. Maj:ts förslag) — fränsett de redaktionella jämkningar som påkallas av riksdagens beslut i fråga om andra delar av lagen — måtte erhålla den lydelse Kungl. Maj:t föreslagit.

vid 4 kap. 3 § giftermålsbalken

5) av herr *Staxäng* som, med instämmande av herr *Mosesson*, anför följande:

Enligt min uppfattning är det nödvändigt att, i fråga om prästs skyldighet att viga frånskild, taga hänsyn till kravet på samvetsfrihet för den enskilde prästen. Den nuvarande situationen på detta område är i längden ohållbar. De betänkligheter som anförts mot dissenterlagskommitténs förslag i denna del synas icke vara av så stor vikt att de böra tillmätas avgörande betydelse. Såsom kommittén framhåller torde man kunna förutsätta att svenska kyrkans präster med största varsamhet skulle göra bruk av rätten att vägra viga frånskilda och att inga andra skäl än samvetsskäl skulle diktera prästernas ställningstagande i en så betydelsefull och grannlaga fråga. Ett medgivande för präst att vägra viga frånskilda skulle, såsom kommittén anför, innebära att skälig hänsyn toges till hans kall såsom präst. Det torde icke kunna hävdas att den enskildes rätt kränkes genom ett sådant medgivande; den borgerliga vigseln står nämligen under alla förhållanden till förfogande.

Det bör ytterligare framhållas att skilsmässornas antal under senare år visat en skrämmande ökning. Under de första fem åren efter antagandet av våra nuvarande skilsmässobestämmelser (1916—1920) understeg antalet äktenskapsskillnader i medeltal 3 % av antalet ingångna äktenskap. Denna siffra har därefter stigit undan för undan. Ännu under åren 1941—1945 uppgick detta årsmedeltal dock icke till 8 %, men för år 1949 visa de preliminära uppgifterna i Statistisk årsbok att antalet äktenskapsskillnader i det närmaste uppgick till 14 % av antalet ingångna äktenskap. Det är uppenbart att en väsentlig orsak till denna starka ökning av antalet skilsmässor ligger däri att respekten för de äktenskapliga banden håller på att upplösas. Det är då av största vikt att kyrkan får tillfälle icke blott att förkunna äktenskapets oupplöslighet utan även att i handling visa att denna kyrkans förkunnelse är allvarligt menad.

De framställningar som gjorts till utskottet visa att skyldigheten för den som åtager sig församlingstjänst inom svenska kyrkan att därmed också påtaga sig att utan undantag viga även frånskilda vällar oro och betänkligheter bland de teologie studerandena vid våra universitet. Det skulle vara till stor skada för kyrkan, om härigenom studerande, som äro lämpliga och som känna en kallelse att bli präster, skulle anse sig icke kunna träda i kyrkans tjänst.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag i anslutning till motionen II: 489 hemställa att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 4 kap. 3 § första stycket giftermålsbalken:

Till vigsel inom svenska kyrkan äga de trolovade välja den präst inom kyrkan de själva åstunda; dock vare annan ej skyldig viga än präst i församling, av vilken endera är medlem. Präst vare ej heller skyldig viga, där-est någon av de trolovade är frånskild och andre maken i tidigare äktenskap lever.

vid lagen om församlingsstyrelse, lagen om församlingsstyrelse i Stockholm och kommunala vallagen

6) av fru *Eriksson* i Stockholm, som anför följande:

Då även ur kyrkan utträdd församlingsmedlem kommer att betala kyrkoskatt, bör han behålla rösträtt till församlingsstyrelse och möjlighet att påverka besluten där. Den möjlighet alla statskyrkomedlemmar hittills utan hänsyn till trosuppfattning haft att inverka på församlingsstyrelsen har icke medfört nackdelar för kyrkan utan snarare bundit flera människors intressen vid den enhet, som församlingen utgör. Det är väsentligt att ta vara på all vilja till samarbete mellan olika intressegrupper och vårda samhällsgemenskapen, och av denna anledning lika väl som ur ren rättvisesynpunkt får jag i anslutning till motionen II: 492 hemställa,

att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring av

1. den i propositionen föreslagna lydelsen av 9 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse att orden »är medlem av svenska kyrkan och» utgå,

2. den i propositionen föreslagna lydelsen av 6 § lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm att orden »är medlem av svenska kyrkan och» utgå

3. den i propositionen föreslagna lydelsen av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) att orden »att han icke är medlem av svenska kyrkan eller» utgå.

vid 2 § jordfästningslagen

7) av herrar *Bror Nilsson, Lundqvist och Staxäng*.

C) Beträffande utskottets hemställan under E och F:

av herr *Albert Hermansson*, fru *Sjöström-Bengtsson*, herrar *Sundström* och *Olsson* i Mora samt fru *Eriksson* i Stockholm, vilka anföra följande:

Den av utskottet tillstyrkta ändringen av 4 kap. 2 § giftermålsbalken avser i huvudsak att, utan någon principiell ändring av gällande bestämmelser om äktenskaps ingående, vidga Kungl. Maj:ts möjligheter att medgiva vigsel inom annat trossamfund än svenska kyrkan. Denna lagändring ha även vi ansett vara den lämpligaste som för närvarande kan genomföras i syfte att tillgodose de framkomna önskemålen om en ökad likställighet mellan kyrkan och andra samfund i fråga om vigselrätt. Vi ha därför biträtt för-

slaget härom. Emellertid ha vi icke kunnat bortse från att denna reform också medför olägenheter. I främsta rummet sammanhänga dessa olägenheter med att samhället måste ställa vissa krav på en vigselförrättare, vilka kunna vara främmande för en frikyrkopredikants egentliga uppgifter och därför icke alltid kunna fyllas av samfundens predikanter. Därjämte må erinras om att det icke varit möjligt att genom en begränsad reform av gällande lagregler åstadkomma en befrielse från det samvetstväng, som vissa präster finna vara förenat med deras tjänsteplikt att viga även frånskilda.

Enligt vår mening skulle en principiellt riktigare och även i praktiken lämpligare reform av våra bestämmelser om äktenskaps ingående, genom vilken även nu angivna olägenheter undvikas, kunna åstadkommas genom införande av obligatoriskt civiläktenskap. Vi vilja erinra om att denna fråga övervägdes vid 1908 års riksdag i samband med införandet av rätt för alla att välja den borgerliga formen för äktenskaps ingående. Därvid anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet i propositionen till riksdagen att det från vissa synpunkter vore önskvärt att äktenskapets karaktär av rent borgerligt rättsförhållande komme till uttryck däri att formen för dess ingående alltid vore en rent borgerlig akt (prop. 2/1908, s. 8). Att likväl denna linje icke följdes berodde på praktiska svårigheter, bl. a. hänvisades till att en sådan ordning skulle bli en högst besvärlig tunga för allmänheten, åtminstone på landsbygden, och till svårigheten att finna lämpliga vigselförrättare. Samma synpunkter som sålunda anfördes år 1908 ha återopats vid antagandet av våra nu gällande lagbestämmelser i ämnet.

Enligt vår mening äro de praktiska svårigheter, som år 1908 ansågos hindra en i och för sig önskvärd och principiellt riktig ordning för äktenskaps ingående, numera icke av samma betydelse. Det är uppenbart att både i fråga om kommunikationer på landsbygden och beträffande möjligheterna att i kommunerna finna lämpliga vigselförrättare läget nu är ett helt annat än det då var.

På grund av vad sålunda anförts anse vi en utredning om införande av obligatoriskt civiläktenskap böra komma till stånd. Vi få därför, i anslutning till motionerna II: 487 och 496, hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Innehållsförteckning.

Redogörelse för propositionen och motionerna.	Sid.
Inledning	3
Förslagets allmänna innebörd.	
Departementschefen	8
Motioner	10
Medlemskapet i svenska kyrkan och andra religiösa samfunds rättsliga ställning.	
Allmänna principer	10
Detaljförslag	23
Motioner	23
Om konfessionella behörighetsvillkor för innehav av ämbete och tjänst m. m.	
Gällande bestämmelser	24
Departementschefen	24
Motioner	31
Om kyrklig vigsel.	
Gällande bestämmelser	31
Departementschefen	33
Motioner	39
Om jordfästning m. m.	
Gällande bestämmelser	40
Departementschefen	41
Motioner	45
Om ordnar och kloster.	
Gällande bestämmelser	46
Departementschefen	46
Motioner	50
Om de mosaiska församlingarna.	
Gällande bestämmelser	50
Departementschefen	55
Övriga frågor	57
Motioner	60
Utskottet.	
Allmänna synpunkter	60
De särskilda lagförslagen	67
Utskottets hemställan	80
Reservationer	99